

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID
DECANAAT
TIENSESTRAAT 41
3000 LEUVEN
Academiejaar 2011 - 2012

Multiculturaliteit: Een exploratief onderzoek bij justitieassistenten

Promotor: Prof. J. MAESSCHALCK
Begeleider: Jolynn Debacker

Verhandeling, ingediend door RENATE VANDENBERGHE,
bij het eindexamen voor de graad van MASTER IN DE
CRIMINOLOGISCHE WETENSCHAPPEN

Samenvatting

Er is nog weinig onderzoek verricht naar de relatie tussen de justitieassistent en de cliënt met een andere culturele achtergrond. Deze meesterproef geeft weer welke opdrachten de justitieassistenten uitvoeren. Er wordt in het onderzoek een selectie gemaakt in de opdrachten die onderzocht zullen worden, namelijk de daderbegeleiding, het slachtofferonthaal en de bemiddeling in strafzaken. De begrippen ‘multiculturaliteit’ en ‘multiculturele houding’ worden verduidelijkt binnen deze context. Het onderzoek richt zich alleen tot de ervaren moeilijkheden tijdens het contactverloop vanuit het perspectief van de justitieassistent. Deze moeilijkheden krijgen pas kleur door het afnemen van interviews bij de justitieassistenten die geregeld in contact komen met cliënten met een andere culturele achtergrond. In het onderzoek worden bepaalde hypothesen getoetst die vaak aangegeven moeilijkheden zijn binnen vergelijkbare contexten. De aandacht is vooral gericht naar de volgende moeilijkheden tijdens het contactverloop: ‘taal en communicatie’, ‘opvattingen’ en ‘gebruiken en gewoonten’. De hypothesen zullen aangepast worden op basis van de ervaringen van de justitieassistenten. De vraag naar of de noodzaak aan multiculturele programma’s en initiatieven zullen ook beantwoord worden vanuit het perspectief van de justitieassistent.

Dankwoord

Ik wil iedereen van harte bedanken voor het bijdragen aan de totstandkoming van de meesterproef. Mijn begeleidster Jolynn Debacker wil ik bedanken voor de goede raad, bijstand en het uitgebreid werk maken van de feedback op de meesterproef, ook al was dat niet altijd zo evident. Promotor Dr. Prof. J. Maesschalck wil ik bedanken voor de ondersteuning en de toewijding aan de meesterproef.

De justitiehuisen, de directeurs van justitiehuisen en de justitieassistenten wil ik bedanken om toe te stemmen en mee te werken aan het onderzoek. Zonder hen zou het onderzoek nooit gelukt zijn.

In het bijzonder wil ik mijn familie bedanken voor het geduld en de medewerking aan de meesterproef, i.e. mijn mama, voor alles en Fleur, de taalgenie, voor het nalezen van de meesterproef. Jolien en Sarah wil ik bedanken voor de mentale support.

Doorheen het proces van het maken van de meesterproef zijn er zowel aangename en minder aangename periodes. Graag eindig ik dit dankwoord met een inspirerend citaat, waarmee ik vertrouwd geraakt ben in justitie:

“Behold the turtle. He makes progress only when he sticks his neck out.”

(James Bryant Conant)

Inhoudsopgave

DANKWOORD	I
LIJST VAN BIJLAGEN:	V
INLEIDING	1
DEEL 1: LITERATUUROVERZICHT	3
HOOFDSTUK 1: DE JUSTITIEHUIZEN	4
1.1 Korte geschiedenis	4
1.2 De Organisatiestructuur	5
1.2.1 Directoraat- Generaal Justitiehuizen	5
1.2.2 De Buitendiensten	5
1.3 Opdrachten en het profiel van de justitieassistent	6
1.3.1 Opdrachten van de justitieassistent	6
1.3.1.1 De daderbegeleiding, bemiddeling in strafzaken en ander strafrechtelijke opdrachten.....	7
1.3.1.2 Het slachtofferonthaal en andere burgerrechterlijke opdrachten	12
1.3.2 Het profiel van de justitieassistent	13
1.4 Justitiehuis in cijfers	14
1.4.1 Het databanksysteem van de justitiehuizen	14
1.4.2 Cijfers van het aantal dossiers in de justitiehuizen van het jaar 2010	15
1.4.3 Cijfers van de justitiehuizen in relatie met de demografische factoren 'nationaliteit' en 'geboorteland'	15
1.5 Visie en Missie.....	16
HOOFDSTUK 2: MULTICULTURALITEIT	17
2.1 Definitie 'Multiculturaliteit' en verwante begrippen	17
2.1.1 Multiculturaliteit, multiculturalisme, cultuur, etniciteit en allochtoon	17
2.1.2 De multiculturele houding	18
2.2 De Belgische multiculturele samenleving	19
2.3 Multiculturele moeilijkheden bij daderbegeleiding, slachtofferonthaal en bemiddeling	21
2.3.1 Taal en Communicatie	21
2.3.2 Opvattingen	22
2.3.2.1 Theorie van Bernstein	22
2.3.2.2 Theorie van Pinto	23
2.3.3 Gebruiken en Gewoonten.....	24
2.4 Multiculturele programma's.....	25
2.4.1 Interculturele trainingsprogramma's.....	25
2.4.2 Multiculturele initiatieven	27
2.5 Meerwaarde multiculturele programma's en multiculturele houding	28
2.5.1 Voldoen aan de noden van de diverse populatie	28
2.5.2 Verbeteren van daderbegeleiding, slachtofferonthaal en bemiddeling	29
2.5.2.1 Verbeteren van daderbegeleiding	29

2.5.2.2 Verbeteren van slachtofferonthaal	30
2.5.2.3 Verbeteren van bemiddeling.....	31
2.6 Het veralgemenen van de culturele achtergrond van de cliënt	31
DEEL 2: EMPIRISCH ONDERZOEK.....	33
HOOFDSTUK 3: ONDERZOEKSDESIGN VAN HET EMPIRISCH ONDERZOEK	34
3.1 Totstandkoming en toelichting onderzoeksvragen	34
3.1.1 Initiële onderzoeksvragen.....	34
3.1.2 Visuele voorstelling en toelichting huidige onderzoeksvragen.....	35
3.1.2.1 Toelichting conceptueel schema.....	35
3.1.2.2 Eerste onderzoeksvraag en hypothesen hierbij op basis van de literatuurstudie.....	36
3.1.2.3 Tweede onderzoeksvraag	37
3.2 Dataverzameling en data-analyse.....	37
3.2.1 Onderzoekspopulatie en steekproeftrekking	38
3.2.2 Toestemming en medewerking tot onderzoek.....	38
3.2.3 Gerealiseerde steekproef.....	39
3.2.4 Onderzoeksmethode	40
3.2.4.1 Het afnemen van interviews	40
3.2.4.2 Het verwerken van interviews en de data-analyse	41
3.3 Kwaliteit van het empirisch onderzoek	42
3.3.1 Beperkingen en kanttekeningen bij het onderzoek.....	42
3.3.2 Strategieën ter bevordering van de kwaliteit van het onderzoek	43
3.3.2.1 Strategieën ter bevordering van de validiteit van het onderzoek	43
3.3.2.2 Strategieën ter bevordering van de betrouwbaarheid van het onderzoek	44
HOOFDSTUK 4: RESULTATEN VAN HET EMPIRISCH ONDERZOEK.....	45
4.1 Moeilijkheden tijdens het contactverloop tussen de justitieassistent en de cliënt met een andere culturele achtergrond.....	45
4.1.1 Moeilijkheden tijdens het contactverloop bij de daderbegeleiding	45
4.1.1.1 De moeizame communicatie bij de maatschappelijke enquête	46
4.1.1.2 De taalbarrière bij de daderbegeleiding en de doorverwijzing.....	47
4.1.1.3 De constructivistische en de culturalistische visie	48
4.1.1.4 De schaamtecultuur	49
4.1.1.5 Andere culturele opvattingen die de begeleiding bemoeilijken	50
4.1.1.6 Andere culturele opvattingen die invloed hebben op de straftoemeting	50
4.1.2 Moeilijkheden tijdens het contactverloop bij het slachtofferonthaal	51
4.1.2.1 Lage respons en uitval bij slachtoffers met een andere culturele achtergrond	51
4.1.2.2 Het moeizame contactverloop door niet ingeloste verwachtingen in moorddossiers en in dossiers intrafamiliaal geweld.....	53
4.1.2.3 Een ander culturele slachtofferbeleving	54
4.1.3 Moeilijkheden tijdens het contactverloop bij de bemiddeling in strafzaken.....	54
4.1.3.1 De taalbarrière als struikelblok in het communicatieproces	55
4.1.3.2 Bepaalde visies bemoeilijken het communicatieproces	55
4.2 Multiculturele programma's en initiatieven.....	56
4.2.1 Multiculturele programma's en initiatieven in de justitiehuisen.....	56
4.2.2 Opleiding 'Interculturele communicatie'	57
4.2.3 Multiculturele programma's en initiatieven voor daders.....	58
4.2.4 Multiculturele programma's en initiatieven voor slachtoffers	58
4.3 Overzicht van de hypothesen.....	59

4.3.1 Een andere taal en/of een ander communicatiegebruik vormen struikelblokken in een goede relatie tussen de cliënt en de justitieassistent. 59

4.3.2 Verschillende opvattingen bemoeilijken het contact en de (individualistische) aanpak van de justitieassistent. 59

4.3.3 Andere gebruiken en gewoonten kunnen het contactverloop met de justitieassistent bemoeilijken..... 60

CONCLUSIE 61

BIBLIOGRAFIE..... 64

BIJLAGEN: 72

Lijst van bijlagen:

Bijlage 1: Organogram Directoraat-Generaal Justitiehuisen

Bijlage 2: Schematische voorstelling en beschrijving van de Intercultural Development Index

Bijlage 3: Schematische voorstelling theorie van Bernstein

Bijlage 4: Brief: medewerking tot onderzoek

Bijlage 5: Email: medewerking tot onderzoek

Bijlage 6: Interviewschema

Inleiding

Deze meesterproef wil voornamelijk meer inzicht verschaffen in de moeilijkheden tijdens het contactverloop tussen justitieassistenten en cliënten met een andere culturele achtergrond. De justitieassistent staat centraal in het onderzoek. Justitiehuisen willen bijdragen tot het laagdrempelig toegankelijk maken van justitie. Justitieassistenten zijn daarbij één van de eerste aanspreekpunten (FOD Justitie, 2011).

Een cliënt met een andere culturele achtergrond betekent in deze context een cliënt met een andere sociaal-culturele herkomst, vaak verbonden met zijn/haar nationaliteit, etniciteit en/of geboorteland. Er is bewust niet gekozen voor het woord allochtoon, omdat er ook autochtonen met een andere culturele achtergrond bestaan en deze ook behoren tot de onderzoeksopzet.

De moeilijkheden tijdens het contactverloop tussen de justitieassistent en de cliënt met een andere culturele achtergrond zullen vanuit drie verschillende taakuitvoeringen bekeken worden, namelijk de daderbegeleiding, het slachtofferonthaal en de bemiddeling in strafzaken. De keuze voor deze drie verschillende taakuitvoeringen is gemaakt op basis van de literatuur en vanuit de praktijk. In de literatuurstudie komt vooral naar voren dat deze drie verschillende opdrachten een andere aanpak vragen. In praktijk gebeurt het vaak dat de justitieassistent één van deze taken toegewezen wordt. De justitieassistent staat ofwel in voor de justitiële begeleiding van daders ofwel het bemiddelen in strafzaken tussen dader en slachtoffer ofwel het organiseren van het slachtofferonthaal. Deze laatste twee taken gebeuren in opdracht of op vraag van de procureur des Konings, waardoor dat de desbetreffende justitieassistenten zich vaak in het parket bevinden en niet in het justitiehuis. De ‘daderbegeleiding’ vindt plaats in het justitiehuis en/of bij de justitiabele thuis. De ‘daderbegeleiding’ betekent in de meesterproef concreet dat de justitieassistent een dader begeleidt bij voorwaarden opgelegd door een rechter of in opdracht van een desbetreffende commissie. De voorwaarden zijn bijvoorbeeld een therapie volgen, werk zoeken, Nederlands leren... . Een voorlichtingsrapportage of een maatschappelijke enquête wordt voorafgaandelijk afgenomen door een justitieassistent. Deze rapportage of enquête kan gezien worden als een voorbereiding op de daderbegeleiding om meer inzicht te krijgen in de daders leefwereld, en zo kan de rechter meer aangepaste voorwaarden opleggen aan de dader in kwestie.

Een bemiddeling in strafzaken is een modaliteit opgelegd door de procureur des Konings, hierbij kunnen er naast het opstellen van een overeenkomst tussen dader en slachtoffer ook nog bijkomende voorwaarden opgelegd worden door de procureur des Konings zelf, bijvoorbeeld een therapie volgen. De justitieassistent zal in praktijk het slachtoffer en de dader uitnodigen voor het bereiken van een overeenkomst, daarna gebeurt de opvolging van de overeenkomst en/of de

voorwaarden die de dader moet nakomen. Het slachtofferonthaal is een vrijwillig aanbod, en bestaat voornamelijk uit het verlenen van bijstand en het geven van informatie aan het slachtoffer (Federale Overheidsdienst Justitie DG Justitiehuisen, 2011).

De veelvoudige contacten tussen justitieassistent en cliënt vormen een basis van resocialisatie en herstel(beperking) voor de maatschappij. Vanuit een non-normatief kader vertrekt men om probleemoplossend te werken, recidive tegen te gaan... . De moeilijkheden tijdens het contactverloop met cliënten met een andere culturele achtergrond in kaart brengen, is één van de doelstellingen van de meesterproef. Er is nog weinig geweten over de relatie tussen beiden. De struikelblokken zullen hierbij uitgebreid aan bod komen. In de literatuurstudie zal dieper ingegaan worden op gekende moeilijkheden in relatie met cliënten met een andere culturele achtergrond. De meesterproef zal verder niet ingaan op verklaringen waarom allochtonen meer, gelijk of minder criminaliteit plegen dan autochtonen. Een cultureel-antropologische invalshoek zou hiervoor aan de orde zijn.

Een tweede doelstelling is eerder praktisch van aard. Er bestaan diverse multiculturele programma's en initiatieven om antwoord te bieden op de gekende problemen en om het contactverloop te verbeteren. De justitieassistent zal als aanspreekpunt meer zicht hebben op de vraag naar of de noodzaak aan dergelijke programma's.

De onderzoeksvragen in deze meesterproef zijn de volgende:

- 1) Welke moeilijkheden kunnen er vastgesteld worden bij het contact tussen justitieassistenten en cliënten met een andere culturele achtergrond?
  - a. Welke moeilijkheden kunnen er vastgesteld worden bij daderbegeleiding?
  - b. Welke moeilijkheden kunnen er vastgesteld worden bij onthaal van slachtoffers?
  - c. Welke moeilijkheden kunnen er vastgesteld worden bij bemiddeling in strafzaken?
- 2) Hoe staat de justitieassistent ten aanzien van multiculturele programma's en/of initiatieven voor de justitiehuisen en/of justitieassistenten?

De meesterproef is ingedeeld in twee grote delen: de literatuurstudie en het empirisch onderzoek. De literatuurstudie bestaat uit twee hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk gaat dieper in op de werking van de justitiehuisen. Het tweede hoofdstuk geeft weer wat er in de literatuur naar komt: een overzicht wat de moeilijkheden tijdens het contactverloop zijn en een overzicht van bestaande multiculturele initiatieven. Het empirisch onderzoek zal beschreven worden in twee hoofdstukken: het onderzoeksdesign en de resultaten. Via interviews met justitieassistenten zal er een antwoord gegeven worden op de onderzoeksvragen.

Deel 1: Literatuuroverzicht

Het literatuurgedeelte bestaat uit twee hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk gaat dieper in op de doelstelling, de werkwijze en de organisatie van de justitiehuisen en de justitieassistenten. Vooral de opdrachten en het profiel van de justitieassistent zullen uitgebreid aan bod komen. Daarna volgt een hoofdstuk over multiculturaliteit, i.e. de situering en de meerwaarde van een multiculturele houding en multiculturele programma's.

Hoofdstuk 1: De Justitieuizen

Het hoofdstuk begint met de aanleiding en de geschiedenis te schetsen van de recente komst van de justitieuizen. De organisatiestructuur van het directoraat-generaal en de buitendiensten zal daarna kort beschreven worden. In het volgende deel zal vooral de aandacht gevestigd worden op de opdrachten en het profiel van de justitieassistent, en dit in het verlengde van de functie van de justitieuizen. Vervolgens krijgt men een cijfermatig algemeen en nationaliteit specifiek overzicht van het aantal dossiers of de vragen die binnenkomen bij de justitieuizen. Het hoofdstuk eindigt met de missie en visie van het justitieuis.

1.1 Korte geschiedenis

Jarenlang is het justitiedomein door politici verwaarloosd. Eind jaren '80 komt er de vraag van politici, en is er nood aan het verbeteren van het justitiesysteem. Door de debatten over het bestrijden van banditisme en mensenhandel worden er verschillende plannen opgesteld in de jaren '90. De zaak Dutroux zet alles in een stroomversnelling door de grote media-aandacht voor de onkunde van het justitieapparaat in België. Er moet onmiddellijk gereageerd worden. Het lot van de verdwenen meisjes in de zaak Dutroux doet verder nadenken over de visie van justitie. De voormalige Minister van Justitie stelt de efficiëntie, effectiviteit en toegankelijkheid prioritair in het justitiedomein. Bovendien moet het justitiesysteem en politieapparaat een humanere aanpak krijgen (Gibens, 2005, pp. 99-101; De Valck, 1999, pp. 283). De politie wordt kort daarna hervormd om onder andere het vertrouwen van de burger terug te winnen. Een verdere analyse van het falen van het strafrechtbeleid brengt grote veranderingen met zich mee bij de aanpak van onder voorwaarden vrije burgers zoals Dutroux (Easton, Ponsaers, Demarée, Vandevoorde, Enhus, Elffers, Hutsebaut & Moor, 2009). De Minister had in een oriëntatienota een drietal stappen voorgesteld om de toegankelijkheid te verhogen in justitie. Het eerste voorstel was om de juridische bijstand te reorganiseren. De tweede stap bestond uit de verspreide parajustitiële diensten die verbonden zijn met het Ministerie van Justitie samen te voegen. De oprichting van het justitieuis was de derde stap, en had een belangrijke brugfunctie in dit plan. In 1999 worden er een reeks uitvoeringsbesluiten en ministeriële besluiten in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd (Gibens, 2005, pp. 99-101). Twee justitieuizen waren al in 1997 opgericht, één in de stad van de minister van justitie Stefaan De Clerck, zijnde Kortrijk en het tweede in Charleroi (Mary, 2009, p. 65-66).

1.2 De Organisatiestructuur

De justitiehuisen zijn op twee niveaus georganiseerd, namelijk op een centraal en gedeconcentreerd niveau. De centrale diensten bevinden zich in Brussel. Het directoraat-generaal zal hier eerst besproken worden. De buitendiensten komen vervolgens aan bod. Er bevindt zich één buitendienst per gerechtelijk arrondissement, met uitzondering van Brussel die er twee heeft. Beide niveaus werken aan de toegankelijkheid en de transparantie van justitie naar de burger toe (FOD Justitie, 2011).

1.2.1 Directoraat- Generaal Justitiehuisen

Het directoraat-generaal justitiehuisen is pas in 2007 opgericht. Hiervoor was er de 'dienst sociaal werk' (DSW) onder het Directoraat- Generaal van de rechterlijke organisatie als tussenfase in 1997. Later groepeerde de Dienst Justitiehuisen (1999) het DSW, het slachtofferonthaal en de strafbemiddeling (Gibbens, 2005, p.105).

In bijlage 1 vindt men het organogram terug van het huidige directoraat-generaal justitiehuisen. Men kan het directoraat opdelen in centrale diensten met name een directie managementondersteuning, een directie personeel en organisatie en een directie Expertise, waarin onder andere het Nationaal Centrum Elektronisch Toezicht zit. Verder heeft men twee regionale directies, Noord en Zuid, die instaan voor het toezicht, de coördinatie en de implementatie van het vooropgestelde beleid bij de buitendiensten en het onderhouden van contacten met externe partners. Er werken gemiddeld 63 personeelsleden in de centrale diensten (FOD Justitie DG Justitiehuisen, 2011).

1.2.2 De Buitendiensten

De buitendiensten, beter gekend onder de naam justitiehuisen, zijn in het jaar 1999 opgericht binnen de Federale Overheidsdienst Justitie. Er zijn 28 justitiehuisen in België, respectievelijk één per gerechtelijk arrondissement en twee justitiehuisen – één Nederlandstalig en één Franstalig- in Brussel. Er werken ongeveer 1134 personeelsleden in de buitendiensten (FOD Justitie DG Justitiehuisen, 2011). In elk hof van Beroep wordt een regionale directeur aangesteld, die instaat voor de verantwoordelijkheid voor de justitiehuisen ressorterend in het rechtsgebied. Hij ziet er op toe dat de algemene en specifieke opdrachten uitgevoerd worden. Er is plaats voor het inspelen op de regionale behoeften en mogelijkheden binnen de gemeenschappelijk uitgetekende beleidslijnen inzake de te realiseren inhoudelijke, methodologische en deontologische aspecten (De Valck, 1999). De buitendiensten staan onder leiding van een directeur. Deze wordt bijgestaan door een adjunct-adviseur. De directeur staat in voor het dagelijks beheer, het management van het justitiehuis en de ondersteuning en evaluatie van het personeel in de justitiehuisen (Gibbens, 2005, p. 107).

In kader van het toegankelijk(er) maken van justitie kan men in de buitendiensten terecht voor onthaal, informatie, bijstand als slachtoffer en informatieverschaffing over gerechtelijke procedures als burger, of er wordt doorverwezen naar de juiste instantie. Het justitiehuis staat concreet in voor vijf verschillende opdrachten: slachtofferonthaal, burgerlijke opdrachten, bemiddeling in strafzaken, eerstelijnswerking en strafrechtelijke opdrachten zoals voorlichting en begeleidingstaken (FOD Justitie, 2011). De taken worden uitgevoerd door justitieassistenten en advocaten, de laatste groep heeft voornamelijk als opdracht verwijzing, advies en informatie mee te delen in het kader van de juridische eerstelijnsbijstand (FOD Justitie, 2011).

1.3 Opdrachten en het profiel van de justitieassistent

De concrete opdrachten van de justitieassistent zullen beschreven worden volgens het Ministerieel Besluit van 23 juni 1999. De verschillende uitkomsten in het strafverloop zullen uitgebreider toegelicht worden in deze paragraaf om een overzicht te bieden wat deze precies inhouden. Het profiel van de justitieassistent wordt in het ministerieel besluit ook kort aangehaald. Een globalere theorie van de ‘street-level bureaucrat’ zal in dit deel besproken worden, omdat dit relevant is in het kader van het profiel van de justitieassistent en de verhouding ten aanzien van de cliënt.

1.3.1 Opdrachten van de justitieassistent

Eén van de *basisopdrachten* van de justitieassistent is bijdragen tot de goede werking van het justitiehuis binnen de gepaste methodologie en deontologie. De andere basisopdrachten kan men plaatsen in het verlengde, en bovendien participeert de justitieassistent actief binnen de visie van het justitiehuis, zoals het goed uitvoeren van de opdrachten, meehelpen tot het humaner maken van justitie, actief luisteren en hulp aanbieden aan de burger... . Het actief participeren van de justitieassistent betekent ook werken aan een goede teamgeest, de nodige vorming en initiatieven nemen om zijn/haar taken goed uit te voeren en structureel naar verbetering streven.¹

Volgens het Ministerieel Besluit van 23 juni 1999 tot vaststelling van de functiebeschrijvingen en – profielen voor het personeel van de buitendiensten van de Dienst Justitiehuis van het Ministerie van Justitie² zijn de *concrete opdrachten* van de justitieassistent: het onthaal van de burger, het slachtofferonthaal, de strafrechtelijke opdrachten, de bemiddeling in strafzaken, de vrijheid onder

---

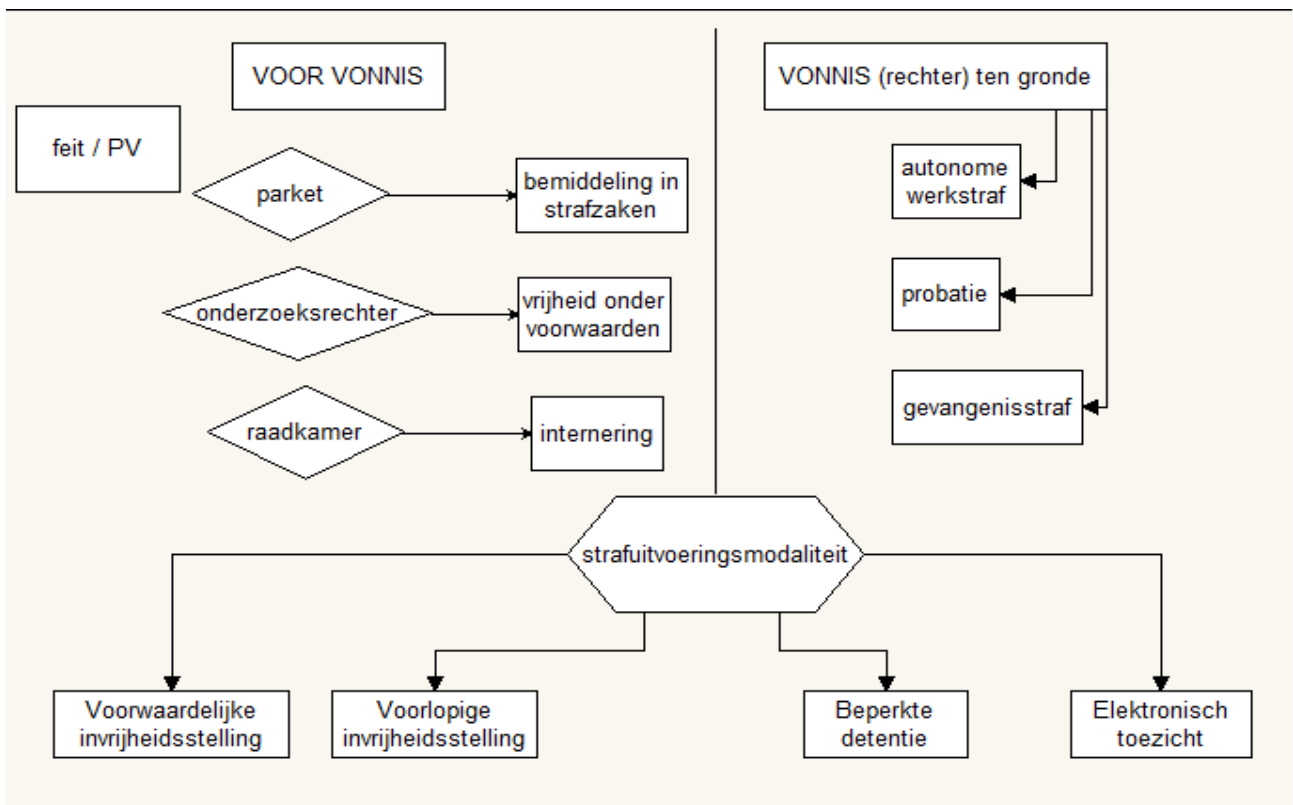
¹ M.B. 23 juni 1999 tot vaststelling van de functiebeschrijvingen en -profielen voor het personeel van de buitendiensten van de Dienst Justitiehuis van het Ministerie van Justitie, *B.S.* 29 juni 1999.

² M.B. 23 juni 1999 tot vaststelling van de functiebeschrijvingen en -profielen voor het personeel van de buitendiensten van de Dienst Justitiehuis van het Ministerie van Justitie, *B.S.* 29 juni 1999.

voorwaarden, de probatie, de dienstverlening, de voorwaardelijke of voorlopige invrijheidstelling, de vrijstelling op proef in het kader van internering en de burgerrechtelijke opdrachten.³

1.3.1.1 De daderbegeleiding, bemiddeling in strafzaken en ander strafrechtelijke opdrachten

Figuur 1.1. geeft het strafverloop weer vanaf het crimineel gepleegd feit en het opstellen van een proces-verbaal tot de toegewezen strafuitvoeringsmodaliteit.

Figuur 1.1 Afbeelding strafverloop (justitiehuis Antwerpen, 2012).

Bij alle strafuitvoeringsmodaliteiten, uitgezonderd bij de gevangenisstraf, is de begeleiding of het contact met de justitieassistent een verplichte voorwaarde. Een toelichting zal gegeven worden bij de verschillende mogelijke uitkomsten en strafuitvoeringsmodaliteiten.:

Bemiddeling in strafzaken

De procureur des Konings kan een bemiddeling in strafzaken als maatregel voorstellen voor feiten die niet lijken bestraft te moeten worden met een gevangenisstraf van meer dan twee jaar. De maatregel is herstelgericht, en is vrijwillig voor beide partijen. Men wil door middel van een akkoord tussen dader en slachtoffer de materiële en/of emotionele aangerichte schade vergoeden of herstellen. De justitieassistent zal het slachtoffer en de dader uitnodigen voor een onpartijdig

³ M.B. 23 juni 1999 tot vaststelling van de functiebeschrijvingen en -profielen voor het personeel van de buitendiensten van de Dienst Justitiehuisen van het Ministerie van Justitie, B.S. 29 juni 1999.

gesprek. Men zal in de gesprekken tot een overeenkomst trachten te komen. Bovendien kan de dader een aantal extra voorwaarden opgelegd worden door de procureur des Konings, bijvoorbeeld een opleiding volgen, uitvoeren van werkzaamheden van algemeen nut, een geneeskundige behandeling of therapie volgen. Wanneer de voorwaarden tijdig zijn nageleefd, vervalt de strafvordering voor de dader (Federale Overheidsdienst Justitie DG Justitiehuisen, 2011; Federale Overheidsdienst Justitie, 2012).

Vrijheid onder Voorwaarden

Indien een justitiabele een gevangenisstraf boven het hoofd hangt van een jaar of meer, kan er vanuit het gerecht beslist worden om deze persoon in voorlopige hechtenis te nemen. De wet voorziet evenwel de mogelijkheid om onder voorwaarden de justitiabele in vrijheid te stellen, met name de 'Vrijheid onder Voorwaarden'. De justitieassistent zal de persoon in kwestie uitnodigen voor een gesprek om samen te werken aan de naleving van de voorwaarden en om naar een oplossing te zoeken naar de bestaande problemen. Dit gesprek kan zowel bij de persoon thuis plaatsvinden of in het justitiehuis. De justitieassistent rapporteert over de naleving van de voorwaarden aan de rechter. De rechter kan beslissen om de justitiabele bij niet-naleving van de voorwaarden terug in voorlopige hechtenis te nemen. Normaal wordt de vrijheid onder voorwaarden uitgesproken voor een termijn van drie maand, maar deze periode kan verlengd worden (Federale Overheidsdienst Justitie DG Justitiehuisen, 2011; Federale Overheidsdienst Justitie, 2012).

Internering of Bescherming van de maatschappij

De internering is een beschermingsmaatregel opgelegd aan personen die ontoerekeningsvatbaar verklaard worden tijdens (en na) het plegen van een misdrijf. De maatregel kan opgelegd worden voor een onbepaalde duur. De commissie tot bescherming van de maatschappij bepaalt de interneringsmodaliteiten, en kan bij het verbeteren van de mentale toestand en het voldoen aan de voorwaarden van de sociale re-integratie van de persoon in kwestie beslissen over de mogelijkheid tot een invrijheidstelling op proef of een definitieve invrijheidstelling. Bij de invrijheidstelling op proef zal de justitieassistent geregeld een gesprek voeren in verband met de na te leven voorwaarden. Dit kan zowel bij de persoon thuis of in het justitiehuis. De justitieassistent brengt verslag uit bij de commissie tot bescherming van de maatschappij. De commissie kan bij niet-naleving van de voorwaarden en/of wanneer de persoon in kwestie een gevaar betekent voor zichzelf of de maatschappij beslissen om de vrijlating op proef in te trekken (Federale Overheidsdienst Justitie DG Justitiehuisen, 2011; Federale Overheidsdienst Justitie, 2012).

Autonome werkstraf

De autonome werkstraf is een hoofdstraf, en kan opgelegd worden in correctionele zaken (voor misdrijven met een gevangenisstraf van 8 dagen tot 5 jaar) of politionele zaken (voor overtredingen met een gevangenisstraf van 1 tot 7 dagen). De persoon of zijn/haar advocaat moet aanwezig zijn in de zitting om toestemming te geven voor het uitvoeren van een werkstraf. Tijdens de zitting zal ook een vervangende hoofdstraf bepaald worden, dit kan een geldboete of een gevangenisstraf zijn. De justitiabele voert een minimum van twintig tot maximum van driehonderd werkuren uit (bij recidive kan dit oplopen tot zeshonderd uur) ten goede van de samenleving. Hij/zij doet dit in zijn/haar vrije tijd rekening houdend met school en werk, en wordt daar niet voor betaald. Mits uitzonderingen moet de werkstraf uitgevoerd worden in een periode van twaalf maand na de definitieve beslissing. De justitieassistent ziet er op toe dat de autonome werkstraf correct uitgevoerd wordt, en rapporteert hierover bij de probatiecommissie. De probatiecommissie kan de voorwaarden aanpassen of verduidelijken. Wanneer de straf correct nageleefd wordt, zal dit niet op het uittreksel van het strafregister genoteerd worden. Bij het gedeeltelijk of niet-naleving van de straf zal men voor de probatiecommissie moeten voorkomen. Een rapport van de commissie wordt verder overgemaakt naar het openbaar ministerie en de justitieassistent belast met de zaak. De procureur des Konings beslist over het verdere proces (Federale Overheidsdienst Justitie DG Justitiehuisen, 2011; Federale Overheidsdienst Justitie, 2012).

Probatie

De rechter kan in bepaalde gevallen een opschorting of een uitstel verlenen bij een feit dat niet van aard is bestraft te zijn met een gevangenisstraf van vijf jaar of langer. Bij de probatieopshorting wordt door de rechter geen straf uitgesproken, en dit blijft zo tot dat alle opgelegde voorwaarden gevolgd worden. Bij het probatie-uitstel is er wel een straf uitgesproken door de rechter, maar zal deze straf niet uitgevoerd moeten worden wanneer de voorwaarden nageleefd worden. De rechter kan de justitiabele alleen voorwaarden opleggen tijdens de verleende probatieperiode variërend van een tot vijf jaar. De justitieassistent gaat na of aan de voorwaarden voldaan wordt, en zal samen met de justitiabele probleemoplossend te werk gaan voor bestaande problemen en recidive tegengaan. De justitieassistent brengt verslag uit aan de probatiecommissie. De probatiecommissie kan de voorwaarden aanpassen of opschorten en de justitiabele oproepen voor een gesprek. Indien nodig kan de commissie een rapport overmaken aan de procureur des Konings, die de zaak weer aanhangig kan maken bij een rechter (Federale Overheidsdienst Justitie DG Justitiehuisen, 2011; Federale Overheidsdienst Justitie, 2012).

Voorwaardelijke invrijheidstelling

De voorwaardelijke invrijheidstelling is van toepassing wanneer een veroordeelde een straf van drie jaar of meer moet uitzitten. De veroordeelde kan na het uitzitten van een derde van de strafperiode een aanvraag indienen voor de voorwaardelijke invrijheidstelling, in het geval van recidive is dit pas mogelijk na twee derde van de gevangenisstrafperiode. De strafuitvoeringsrechtbank onderzoekt het verzoek, en ze zal beslissen welke voorwaarden gevolgd moeten worden tijdens zijn/haar proefperiode. De justitieassistent zal de justitiabele uitnodigen voor een gesprek op het kantoor om de voorwaarden te bespreken. Daarna zal er geregeld contact onderhouden worden op het kantoor of bij de justitiabele zelf. De justitieassistent is gelast met de controle op het naleven van de voorwaarden. Er wordt geregeld gerapporteerd over de naleving van de voorwaarden en de leefsituatie van de justitiabele aan de strafuitvoeringsrechtbank door de justitieassistent (Federale Overheidsdienst Justitie DG Justitiehuisen, 2011; Federale Overheidsdienst Justitie, 2012).

Voorlopige invrijheidstelling

Er bestaat de mogelijkheid om een veroordeelde van een effectieve gevangenisstraf onder de drie jaar vrij te laten bij het naleven en voldoen aan de opgelegde voorwaarden. In dit geval spreekt men van de 'voorlopige invrijheidstelling'. De voorwaarden houden rekening met de situatie en dagelijkse activiteiten van de justitiabele, en hebben als doel het tegengaan van het plegen van nieuwe feiten. De gevangenisdirecteur beslist over de voorlopige invrijheidstelling. De justitieassistent ziet er op toe dat de voorwaarden opgelegd bij de invrijheidstelling nageleefd worden. De justitiabele wordt eerst uitgenodigd op het bureau van de justitieassistent, waar de desbetreffende voorwaarden besproken worden. Daarna zal er geregeld een gesprek plaatsvinden ofwel bij de persoon in kwestie thuis of op het bureau in het justitiehuis in verband met het verloop van het naleven van de voorwaarden. De justitieassistent zal daarbij geregeld een verslag uitbrengen aan de directie Detentiebeheer van de FOD justitie. Deze laatste is in de mogelijkheid de justitiabele terug naar de gevangenis te sturen (Federale Overheidsdienst Justitie DG Justitiehuisen, 2011; Federale Overheidsdienst Justitie, 2012).

Beperkte detentie

Een gedetineerde kan op regelmatige basis en voor een maximum van twaalf uur overdag de gevangenis verlaten. De justitiabele in kwestie moet hiervoor zijn/haar professionele, opleidings- of familiale belangen -die zijn/haar aanwezigheid vereisen buiten de gevangenis kunnen- aantonen om deze maatregel toegestaan te worden. Deze maatregel wordt toegestaan door de strafuitvoeringsrechtbank. De justitieassistent zal in een eerste gesprek de na te leven voorwaarden bespreken. Verder zal de justitieassistent samen met de justitiabele in dat gesprek een uurrooster

opstellen waar men zich moet aan houden. Daarna zal er geregeld een gesprek plaatsvinden over het naleven van de voorwaarden. De justitieassistent rapporteert over de levenssituatie en over de opgelegde voorwaarden aan de strafuitvoeringsrechtbank, waarbij deze laatste de voorwaarden kan aanpassen, schorsen of nader omschrijven. Men kan bij een goede afloop in aanmerking komen voor een voorwaardelijke invrijheidstelling. Bij het niet naleven van de voorwaarden zal de justitieassistent de justitiabele uitnodigen voor een gesprek en een verslag opmaken aan de strafuitvoeringsrechtbank, die de beperkte detentie kan schorsen of herroepen (Federale Overheidsdienst Justitie DG Justitiehuisen, 2011; Federale Overheidsdienst Justitie, 2012).

Elektronisch Toezicht

Wanneer men als justitiabele veroordeeld is, kan men een deel van de straf thuis uitzitten. Deze maatregel wordt gecontroleerd aan de hand van het dragen van een enkelband en een bewakingsbox (deze wordt thuis geïnstalleerd). Dit kan opgelegd worden door de gevangenisdirecteur bij een gevangenisstraf van drie jaar of minder. De strafuitvoeringsrechtbank kan dit voorstellen bij een gevangenisstraf die meer dan drie jaar bedraagt. In een eerste gesprek wordt een uitvoeringsplan opgesteld met een uurrooster en na te leven voorwaarden samen met de justitiabele en de justitieassistent. Daarna zullen er regelmatig gesprekken plaatsvinden tussen beiden over hoe het uitvoeringsplan verloopt. De justitieassistent richt het verslag respectievelijk tot de gevangenisdirecteur of de strafuitvoeringsrechtbank over het volgen van de voorwaarden en de levenssituatie van de justitiabele. Indien de voorwaarden niet nageleefd worden, zal de justitieassistent de justitiabele oproepen voor een gesprek en verslag uitbrengen naar de gevangenisdirecteur of de strafuitvoeringsrechtbank (Federale Overheidsdienst Justitie DG Justitiehuisen, 2011; Federale Overheidsdienst Justitie, 2012).

Ter beschikkingstelling van de regering

De wet voorziet in specifieke gevallen de mogelijkheid om een justitiabele na het uitzitten van zijn/haar gevangenisstraf onder toezicht van de minister van Justitie te plaatsen. De minister kan de internering bevelen of de justitiabele onder voorwaarden in vrijheid stellen. Deze voorwaarden worden opgevolgd door de justitieassistent. Er zal geregeld een gesprek plaatsnemen tussen de justitiabele en de justitieassistent in verband met de voorwaarden, dit kan zowel bij de justitiabele thuis of op het bureau van het justitiehuis. De justitieassistent rapporteert over de naleving van de voorwaarden aan de minister (Federale Overheidsdienst Justitie DG Justitiehuisen, 2011; Federale Overheidsdienst Justitie, 2012). Deze modaliteit komt zelden voor, en is niet terug te vinden in figuur 1.1 (FOD Justitie, 2011).

De justitieassistent probeert op de minst ingrijpende manier de persoon in kwestie te re-integreren in de maatschappij en te motiveren om actief te participeren aan de *verplichte justitiële begeleiding*. Eén van de manieren is de cliënt inzicht doen verwerven in zichzelf en het aanpakken van moeilijke situaties, die aanleiding kunnen geven tot nieuwe feiten. Bij de vrijheid onder voorwaarden, de probatie, de autonome werkstraf, het elektronisch toezicht de voorwaardelijke of voorlopige invrijheidstelling en de vrijstelling op proef in het kader van internering informeert de justitieassistent via een *voorlichtingsrapportage* of via een *maatschappelijke enquête* de opdrachtgever over de maatschappelijke context van de persoon in kwestie. Zo kan de opdrachtgever de voorwaarden, maatregelen of straffen individueel op basis van de context opleggen.⁴ Een voorlichtingsrapportage is beknopter, en zal vooral antwoorden bieden op een specifieke vraag: is de alternatieve maatregel mogelijk binnen de gezins- of beroepssituatie van de justitiabele? Een maatschappelijke enquête zal dieper ingaan op de psychosociale context van de justitiabele en de feiten (Federale Overheidsdienst Justitie, 2012).

1.3.1.2 Het slachtofferonthaal en andere burgerrechtelijke opdrachten

De burgerrechtelijke opdrachten bestaan uit burgerrechtelijke sociale studies, slachtofferonthaal, eerstelijnswerking (Justitiehuis Antwerpen, 2012). De justitieassistent kan verder belast worden met het signaleren en andere specifieke functies, zoals een onthaal-, ondersteunings- en informatiefunctie in bijstand verlenen aan de procureur des Konings bij het slachtofferonthaal in de rechtbanken of bijstand geven in de bemiddeling bij strafzaken. Hij/Zij zal daar een aangepaste training voor krijgen.⁵ De burgerrechtelijke opdrachten worden in het kort beschreven:

Burgerrechtelijke sociale studies

Een magistraat kan bij een burgerlijk geschil i.v.m. een familierechtzaak (bijvoorbeeld over ouderlijk gezag, omgangsrecht, ...) de justitieuze verzoeken om een sociaal onderzoek te verrichten. Zo kan de magistraat op basis van gegevens over de gezinsdynamiek en de huidige leefomstandigheden van de betrokken partijen beslissingen treffen (Federale Overheidsdienst Justitie DG Justitieuze, 2011).

Slachtofferonthaal

De justitieassistent tracht het slachtoffer te betrekken bij de gerechtelijke procedures, deelt zijn/haar rechten mee en informeert waar mogelijk over het aanhangig dossier. De justitieassistent kan het

---

⁴ M.B. 23 juni 1999 tot vaststelling van de functiebeschrijvingen en -profielen voor het personeel van de buitendiensten van de Dienst Justitieuze van het Ministerie van Justitie, B.S. 29 juni 1999.

⁵ M.B. 23 juni 1999 tot vaststelling van de functiebeschrijvingen en -profielen voor het personeel van de buitendiensten van de Dienst Justitieuze van het Ministerie van Justitie, B.S. 29 juni 1999.

slachtoffer verder ook bijstaan en ondersteunen wanneer zich moeilijke momenten voordoen, zoals de teruggave van bewijsstukken, tijdens de hoorzitting, bij het raadplegen van het dossier (Federale Overheidsdienst Justitie DG Justitieuizen, 2011).

Eerstelijnswerking

Het onthaal van de burger gebeurt in dit verband door de justitieassistent, bij bepaalde vragen binnen het domein van de justitieuizen zullen zij de cliënt ook te woord staan. De eerstelijnswerking is gratis, en wordt anoniem verwerkt (Federale Overheidsdienst Justitie DG Justitieuizen, 2011).

1.3.2 Het profiel van de justitieassistent

De justitieassistenten zien zichzelf inhoudelijk niet als hulpverlener, omdat hun opdracht bij het begeleiden een gerechtelijk karakter heeft. Qua opleiding hebben drie op de vier justitieassistenten een opleiding maatschappelijk assistent gevolgd (Beyens, De Valck & Vanbeselaere, 2004, p. 55/62-66). Het profiel van de justitieassistent staat beschreven in het Ministerieel Besluit van 23 juni 1999 tot vaststelling van de functiebeschrijvingen en -profielen voor het personeel van de buitendiensten van de Dienst Justitieuizen van het Ministerie van Justitie.⁶ Het profiel bestaat uit drie componenten: kennis, vaardigheden en een attitude. 'Kennis' houdt in dat men de maatschappelijke en justitiële context, de methodologie en de deontologie van het sociaal werk, de doelgroepen, de disciplines, de relevante wetgeving en de sociale kaart kent. 'Vaardigheden' bestaan uit *algemene* vaardigheden, bijvoorbeeld het organiseren van het takenpakket, en het uitvoeren van *specifieke* vaardigheden binnen de opdrachten van de justitieassistent, bijvoorbeeld het hanteren van bepaalde gesprekstechnieken. De vooropgestelde 'attitude' is er één waar verantwoordelijkheid belangrijk is. Andere eigenschappen zijn leergierigheid, onpartijdigheid, schadebeperkend, toekomstgericht, respectvol en soepelheid bij het omgaan in de organisatie en in relatie met de cliënt.⁷

Volgens de theorie van Lipsky zijn justitieassistenten *street-level bureaucrats*. Deze term verwijst - in deze context- naar een welbepaalde discretionaire ruimte die de justitieassistent (zijnde een publieke werker) geniet in relatie met de cliënt. De justitieassistent kan een grote impact hebben op het leven van de justitiabele, bijvoorbeeld bij het verslag uitbrengen aan de

---

⁶ M.B. 23 juni 1999 tot vaststelling van de functiebeschrijvingen en -profielen voor het personeel van de buitendiensten van de Dienst Justitieuizen van het Ministerie van Justitie, *B.S.* 29 juni 1999.

⁷ M.B. 23 juni 1999 tot vaststelling van de functiebeschrijvingen en -profielen voor het personeel van de buitendiensten van de Dienst Justitieuizen van het Ministerie van Justitie, *B.S.* 29 juni 1999.

strafuitvoeringsrechtbank of aan de probatiecommissie. De gevolgen kunnen een (zware) sanctie met zich meebrengen, bijvoorbeeld een gevangenisstraf. De justitieassistent maakt een afweging tussen de verschillende verantwoordelijkheden die men draagt ten opzichte van (het beleid van) de organisatie en de cliënt. De discretionaire ruimte betekent dat de justitieassistent in zijn/haar hoedanigheid een bepaalde vrijheid of graad van discretie heeft om (ingrijpende) keuzes te maken (Lipsky, 1980, pp. 3-8).

Het vaak niet-vrijwillige karakter voor de cliënt brengt met zich mee dat men in een zwakke positie verkeert binnen de relatie met de justitieassistent. De cliënt kan moeilijk optreden tegen wantoestanden of zaken aankaarten die kunnen bijdragen tot kwaliteitsverbetering. Bij de opdrachten van het onthaal van slachtoffers of de eerstelijnsbijstand (vooral door advocaten) is het ook zo dat men als minder welgestelde burger moeilijkheden heeft om beroep te doen op privé-diensten, waardoor het belang van het adequaat uitvoeren van deze taken door de justitiehuisen bij deze burgers uitermate belangrijk is. De grote werklust, meestal eigen aan een street-level bureaucracy doordat de overheid (alleen) instaat voor de dienst en men het budget (vooral in moeilijke tijden) zo laag mogelijk wil houden, van de justitieassistenten kan leiden tot onverschilligheid. Deze onverschilligheid kan zich op verschillende manieren manifesteren, bijvoorbeeld onverschilligheid tot het verliezen of tevreden houden van (moeilijkere) cliënten/justitiabelen, een minder adequate, efficiënte aanpak hanteren (Lipsky, 1980, pp. 54-57).

1.4 Justitiehuis in cijfers

In dit deel zal kort het databasesysteem van de justitiehuisen toegelicht worden. Vervolgens worden de concrete cijfers van het aantal dossiers in de justitiehuisen voor het jaar 2010 geschetst. De cijfers in relatie met de demografische factoren ‘nationaliteit’ en/of ‘geboorteland’ zijn niet vrij te raadplegen voor het jaar 2010. De cijfers voor handen zullen in het laatste punt aan bod komen.

1.4.1 Het databanksysteem van de justitiehuisen

Het databanksysteem binnen de justitiehuisen –SIPAR, Système Informatique PARajudiciaire- is sinds 1 januari 2005 overzichtelijker geworden doordat de justitieassistenten in één structuur gegoten zijn, en daarbij verplicht gegevens moeten invullen in eenzelfde informaticasysteem. Het databanksysteem wordt vooral gebruikt in functie van de opdrachten van de justitieassistent, bijvoorbeeld gegevens over de opvolging van de cliënt, dan als onderzoeksinstrument. Er wordt gewerkt vanuit het Nationaal Instituut voor Criminaliteit en Criminologie naar een databank waar men zicht heeft op het traject van een justitiabele, de strafrechtsketen en een aanzet tot analyse ten

aanzien van andere gerechtelijke arrondissementen, beleidsevaluatie op basis van de praktijkgegevens... (Vanneste, Burssens & Jonckheere, 2009).

1.4.2 Cijfers van het aantal dossiers in de justitiehuizen van het jaar 2010

In 2010 zijn er een totaal van 74 393 dossiers in de justitiehuizen in behandeling en/of behandeld. De gerechtelijke opdrachten maken het grootste deel van de dossiers uit. Er zijn 13 384 dossiers met betrekking tot de opdracht maatschappelijke enquêtes en beknopte voorlichtingsrapporten en 33 075 dossiers met betrekking tot begeleiding, toezicht en bemiddeling in strafzaken. De bemiddeling in strafzaken maakt een vijfde daarvan uit (6320 dossiers). Iets meer dan een derde van de dossiers, 27 934 dossiers, houden verband met de burgerrechtelijke sociale studies, slachtofferonthaal en eerstelijnswerking. Het slachtofferonthaal kent een enorme groei, en is de grootste opdracht binnen de burgerrechtelijke opdrachten. De exacte opdeling kan men terugvinden op de website van de federale overheid justitie onder het document justitie in cijfers (FOD Justitie, 2011).

1.4.3 Cijfers van de justitiehuizen in relatie met de demografische factoren 'nationaliteit' en 'geboorteland'

Een overzicht van cijfers waar 'nationaliteit' in teruggevonden zijn, zullen nu chronologisch aangehaald worden. De factor 'nationaliteit' is in het jaar 2006 maar in 62,3% van de gevallen in het databanksysteem genoteerd. Het geboorteland is bijna volledig, op een half percent na, geregistreerd. In meer dan negentig percent van de gevallen (90,8%) gaat het om een justitiabele, die in België geboren is. De verhouding binnen deze kleine tien percent is 3,5 % van de justitiabelen zijn lid van de Europese Unie en de overige 5,7% van de justitiabelen zijn geen lid van de Europese Unie. Een justitiabele betekent in deze context een persoon die een niet-vrijheidsberovende gerechtelijke maatregel opgelegd krijgt (Vanneste & Jonckheere, 2009).

De statistieken bij de opdracht 'bemiddeling in strafzaken' van het jaar 2007 zijn niet betrouwbaar op vlak van de geregistreerde nationaliteit, bijna één vierde is niet ingevuld. Het geboorteland daarentegen is wel vaker ingevuld en bedraagt ongeveer een kleine negentig percent van de justitiabelen die in België geboren zijn (Vanneste & Burssens, 2011, p. 14). De bemiddeling in strafzaken maakt iets meer dan een vijfde van de dossiers uit, 6392 dossiers, binnen de grote opdracht begeleiding, toezicht en bemiddeling in strafzaken (FOD Justitie, 2011). Het bereiken van een overeenkomst zal naargelang geboorteland verschillen. De cliënten geboren in België komen meer tot een overeenkomst (52%) dan cliënten in Europa geboren (42,9%) en buiten Europa geboren (30%). Deze laatste groep blijft significant verschillen op vlak van het bereiken van een overeenkomst na het toetsen met andere variabelen zoals inkomst. De verschillen bij succesvolle

afronding van de overeenkomst zijn niet significant, maar de verschillen duiden in dezelfde richting (Vanneste & Burssens, 2011, p. 20-21).

Alhoewel het verplicht is om de nationaliteit te registreren in het databanksysteem van de justitiehuisen, wordt dit maar gedaan in 68 percent van de gevallen in het jaar 2008. In het geval van vrijheid onder voorwaarden ligt het gemiddelde bij 17,8 percent van justitiabelen die niet in België geboren is, waarvan 12,3 percent buiten de Europese Unie (Jonckheere & Maes, 2010).

1.5 Visie en Missie

Eén van de algemene missies is het instaan voor de justitiële begeleiding en het toezicht houden op daders, gericht op het voorkomen van recidive, in opdracht van de bevoegde overheden. In de praktijk betekent dit dat de justitieassistent hulp en controle kan gebruiken als methode voor het naleven van de opgelegde voorwaarden (FOD Justitie DG Justitiehuisen, 2011). Om de opdrachten goed uit te voeren bestaat er een visietekst over daderbegeleiding en gaat men uit van bepaalde basisprincipes zijnde de emancipatorische aanpak, de responsabilisering, de non-normativiteit, de non-substitutie en het beperken van de eventuele schade door de strafrechtelijke tussenkomst (FOD Justitie DG Justitiehuisen, 2011).

Hoofdstuk 2: Multiculturaliteit

In het hoofdstuk 'multiculturaliteit' zullen er eerst definities weergegeven worden van 'multiculturaliteit', 'multiculturalisme', 'cultuur', 'eticiteit', 'allochtoon' en de 'multiculturele houding'. In het volgend stuk wordt de Belgische multiculturele samenleving besproken. Daarna komen de vaak voorkomende multiculturele moeilijkheden aan bod, opgedeeld in drie luiken zijnde 'taal en communicatie', 'opvattingen' en 'gebruiken en gewoonten'. Dit stuk wil een overzicht weergeven van een aantal multiculturele moeilijkheden, die op zich niet problematisch hoeven te zijn, maar in praktijk vaak vermeld worden als struikelblokken. Hoe men hier mee kan omgaan, zal in dit hoofdstuk kort aan bod komen. Zowel in het bedrijfsleven en andere sectoren -vooral in de Verenigde Staten- wordt hier veel aandacht aan besteed (Hammer, 2008; Hammer, 2011). Dit hoofdstuk gaat in op algemene en in mindere mate specifieke culturele moeilijkheden, die belangrijk zijn in een hulpverlenings-, bemiddelings- en daderbegeleiderscontext. Deze contexten sluiten het meest aan bij het profiel en de opdrachten van de justitieassistent. Vervolgens worden er een aantal multiculturele programma's besproken, zoals interculturele communicatie en vaardigheden, aparte programma's... . De meerwaarde van een multiculturele samenleving, houding en multiculturele programma's zal in het voorlaatste stuk besproken worden. Het laatste punt bespreekt de gevaren van overculturaliseren.

2.1 Definitie 'Multiculturaliteit' en verwante begrippen

In dit deel komen een beperkt aantal definities aan bod. Multiculturaliteit, multiculturalisme, cultuur, etniciteit en allochtoon zullen in het eerste punt gedefinieerd worden. In het tweede punt wordt ingegaan op de multiculturele houding, en wat deze inhoudt, om zo een zicht te krijgen op hoe men zich als justitieassistent kan verhouden ten aanzien van een cliënt met een andere culture achtergrond.

2.1.1 Multiculturaliteit, multiculturalisme, cultuur, etniciteit en allochtoon

In een criminologische context komt er maar één Nederlandstalige definitie van 'multiculturaliteit' naar voor. Volgens Bovenkerk doelt 'multiculturaliteit' op een samenleving, waar meerdere culturen naast elkaar bestaan. Daarnaast heeft hij een definitie van 'multiculturalisme' als een politiek-ideologisch model over hoe men kan samenleven met andere culturen. 'Multiculturalisme' betekent dan een verzameling van authentieke, 'lokale' (volks)culturen, die naast elkaar moeten kunnen bestaan of tenminste getolereerd worden (De Meyer, 2004, p. 37; Bovenkerk, 2002, p. 51). Al vlug kan men bepaalde beperkingen vaststellen op deze politieke visie zoals internationale, Europese en Belgische wetsbepalingen, zoals de mensenrechten en het strafrecht (Vermeersch, 2011, p. 7-8; Bovenkerk, 2002, pp. 57-59). Als voorbeeld kan men denken aan de veroordeling tot de doodstraf

op basis van homofilie in Saoedi-Arabië, in tegenstelling tot de vrijheid van seksuele geaardheid in België (Amnesty International). Multiculturalisme is één visie in hoe men zich kan verhouden tot andere culturen. In Frankrijk wordt een andere visie gevolgd, namelijk het principe van assimilatie door nationaal burgerschap. In Nederland wordt de multiculturele samenlevingsvisie voor het grootste deel aanvaard, meer bepaald integratie met behoud van eigen identiteit (Feys, 1999, pp. 516-517, Bovenkerk, 2002, p. 51).

Een definitie van ‘cultuur’ binnen de criminologische context is niet voor handen. De definitie van ‘cultuur’ gekozen in deze meesterproef is één ontstaan vanuit een cultureel - antropologische context: *“een geheel van gewoonten, instellingen, symbolen en waarden van een groep”* (Kloos, 2002, p. 16). De focus in het onderzoek zijn *‘cliënten met een andere culturele achtergrond’*, dit betekent een cliënt met andere gewoonten, instellingen, symbolen en waarden dan de gangbare in de samenleving. De culturele achtergrond hangt meestal samen met nationaliteit, etniciteit en geboorteland, en er wordt vaak in dit verband verwezen naar het woord ‘allochtoon’. Geboorteland en nationaliteit hoeven geen verduidelijking, maar etniciteit en allochtoon zijn minder eenduidig vast te stellen. Deze begrippen worden kort gedefinieerd. De term *eticiteit* betekent vreemd volk of natie. De dag van vandaag krijgt het de betekenis tot een bepaalde groep horen, met gemeenschappelijke culturele eigenschappen die elkaar tot een bepaalde groep verbindt (De Meyer, 2005, p. 5). Het woord *allochtoon* heeft als betekenis: *“een persoon met een andere sociaal-culturele herkomst, teruggaand op een ander land van herkomst, ongeacht de huidige nationaliteit.”* (Easton et al., 2009, p. 23).

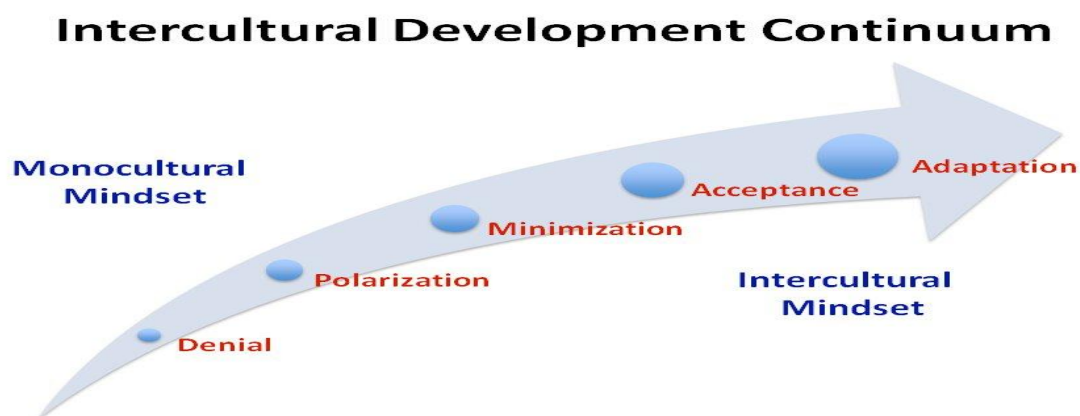
Concreet kan men in de verzameling van culturele fenomenen of objecten een vijfdelige opdeling maken: mentale inhouden (van cognitieve, evaluatieve en normatieve aard), gedragspatronen (individuele of collectieve gebruiken), vaardigheden (communicatiemethodes en technieken), producten van menselijke activiteit (materiële en immateriële) en instituties (de politieke en de maatschappelijke organisatievormen) (Vermeersch, 2011, pp.10-11). Cultuur mag niet gezien worden als een monolithisch, onveranderbaar begrip (Karstedt, 2001), maar deze opdeling verduidelijkt waar men multiculturele moeilijkheden kan plaatsen.

2.1.2 De multiculturele houding

Een houding bestaat uit drie aspecten, namelijk een gedragsmatige, een cognitieve en gevoelsmatige component (Billiet & Waeghe, 2006, p. 251). Een multiculturele houding betekent in deze meesterproef: zich gedragsmatig, cognitief en gevoelsmatig aansluiten bij de cliënt of justitiabele met een andere culturele achtergrond. Deze definitie laat toe om geoperationaliseerd te worden. In de Verenigde Staten bestaan er verschillende meetinstrumenten om de houding of een deel van de

houding te meten. In de Multicultural Awareness Knowledge Skills survey worden deze drie componenten gemeten door drie subschalen, respectievelijk multicultureel bewustzijn, multiculturele kennis en multiculturele vaardigheden (Ponterotto, Gretchen, Utsey, Rieger & Austin, 2002, p. 154).

De Intercultureel Development Inventory (IDI) is een meetinstrument om interculturele sensitiviteit te meten. 'Interculturele sensitiviteit' is een onderdeel van een multiculturele houding, en het betekent dat men in staat is om culturele verschillen waar te nemen. 'Interculturele competenties' is het vermogen om multicultureel te denken en te handelen. Grotere interculturele sensitiviteit zou gerelateerd zijn met een grotere interculturele competentie. Men maakt in de IDI een opdeling van een monoculturele tot een interculturele/globale denkhouding. Figuur 2.1. illustreert welke fasen of onderverdeling men maakt in het continuüm. Een uitgebreider beschrijving vindt men terug in bijlage twee (Hammer, 2008; Hammer, 2011).

Figuur 2.1 Intercultural Development Continuum, Hammer, 2009, p.3.

In Nederland en België wordt vaak gerefereerd naar een constructivistische of een culturalistische benadering. In de culturalistische visie houdt men zich aan de eigen normen en waarden, eenzelfde basishouding. In deze visie ziet men cultuur als een statisch en onveranderlijk gegeven. In de (cultuur)constructivistische visie zal men zich aanpassen aan de cliënt. Men stelt cultuur in vraag, en men ziet cultuur als een uitkomst van proces en aan verandering onderhevig (Boone, 2003, pp. 171, Kool, 2011, pp. 48-49; Shadid, 2007, pp. 187-191).

2.2 De Belgische multiculturele samenleving

Na de tweede wereldoorlog kan men grosso modo een drietal migratiegolven onderscheiden. De eerste immigratiegolf zijn de gastarbeiders vooral afkomstig uit landen bij het Middellandse zeegebied (Italië, Spanje, Portugal, Marokko, Turkije). De tweede golf hangt samen met de stop van

de eerste immigratiegolf in 1974. Vanaf dan zijn de mogelijkheden veel beperkter om legaal tijdelijk of definitief in het land te blijven. De tweede immigratiegolf zijn de familie- en gezinsherenigingen. De derde migratiegolf is recent en moeilijk te categoriseren. De diffuse of diverse groep bestaat uit vluchtelingen, hogere kaders, huwelijksimmigranten en mensen zonder papieren.

Men kan op zes manieren legaal in België verblijven: door de Schengenakkoorden (vrije verplaatsing binnen de EU), voldoen aan voorwaarden van volgmigratie (gezinshereniging en -vorming), met een in tijd beperkt verblijfsvisum, de asiel- of vluchtelingenprocedure, tijdens studies of diplomatiek werk en bij een gelimiteerde vorm van arbeidsimmigratie in het kader van Gewestelijke beleidskeuzes. Men heeft het over een totaal van een klein half miljoen immigranten in de periode van 1990-2005. Ongeveer 57% van dit aantal is geen lid van de Europese Unie, vooral Marokkanen (21%) en Turken (11%) zijn het meest vertegenwoordigd. De meest voorkomende EU-landen in de 37% geregistreerde immigranten zijn Italië, Nederland (10%) en Frankrijk (8%). Nu zou er zich een wijziging voordoen bij het immigrantenprofiel, waarbij (Oost-) Europeanen en Aziaten sterker aanwezig zijn (Easton et al., 2009, pp. 21-24).

Het is moeilijk om een representatief beeld te geven van de etnische minderheden en de allochtone bevolking, omdat veelal geregistreerd wordt op basis van nationaliteit en in de officiële cijfers bepaalde gemeenschappen niet kunnen opnemen, zoals mensen zonder verblijfsvergunning (Easton et al., 2009, pp. 24-26). Een kleine tien percent van de bevolking heeft op basis van het Rijksregister niet de Belgische nationaliteit, van dit percentage zou ongeveer twee derde lid zijn van de Europese Unie. In Vlaanderen is deze verhouding kleiner. Vooral in Brussel is deze verhouding veertig percent van de bevolking met een andere nationaliteit, hiervan zijn er zestig percent van een lidstaat van de Europese Unie (FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie, 2010). Het woord *allochtoon* wordt gehanteerd om toch een ruimer en correcter beeld te geven van de culturele diverse populatie. Naar schatting zou het percentage allochtone bevolking in België liggen op 16%, terwijl het officieel gemiddelde van allochtonen in België 8,6% bedraagt. Het aantal mensen zonder papieren zou tussen de 40 000 en 140 000 liggen, met een schatting van 70 000 in Brussel (Easton et al., 2009, pp. 23-26). In de grote steden zoals Antwerpen (Stad Antwerpen, 2008) bestaat de bevolking uit meer dan één vierde allochtonen, en er worden procentueel minder Belgen geboren dan allochtonen. Een andere indicator voor de culturele diverse populatie is religie, omdat er lange tijd in België een dominante godsdienstige strekking aanwezig was, namelijk het christendom en vooral rooms-katholicisme. Er zouden naar schatting vierhonderdduizend Islamieten in België wonen (Bijbelonderzoekers, 2009).

De oververtegenwoordiging van etnische minderheidsgroepen in de criminaliteitstatistieken is een feit (Van San & Leerkes, 2001). Het percentage in de Belgische gevangenen is naar schatting veertig procent gedetineerden die een andere nationaliteit heeft, waarvan 28 procent geen lid is van de Europese Unie (Federale Overheidsdienst Justitie, DG Penitentiaire inrichtingen, 2010). De verdachten onder de modaliteit vrij onder voorwaarden (VOV) zijn voornamelijk mensen die in België geboren zijn (82,2%), in vergelijking met de voorlopige hechtenis op basis van de penitentiaire gegevens komt op meer dan 45% beklaagden met een andere nationaliteit in het jaar 2008, waarvan 28,5 procent geen nationaliteit binnen de lidstaten van de Europese Unie bezit. Daarbij mag niet uit het oog verloren worden dat een vergelijking op basis van het geboorteland bij VOV en de nationaliteit bij de Voorlopige Hechtenis een vertekening met zich kan meebrengen (Jonckheere & Maes, 2010). De cijfers voor handen in het justitiehuis in relatie met nationaliteit en geboorteland zijn in het vorig hoofdstuk aan bod gekomen (zie 1.4.3). Er zal in deze meesterproef niet verder ingegaan worden waarom dit verschil zo groot is (een lichtere versus zwaardere straf).

2.3 Multiculturele moeilijkheden bij daderbegeleiding, slachtofferonthaal en bemiddeling

In dit deel worden de meest voorkomende moeilijkheden in relatie met cliënten met een andere culturele achtergrond aangehaald, beschreven binnen de hulpverlenings-, bemiddelings-, justitie- en politiecontext. De moeilijkheden worden in drie categorieën opgedeeld: ‘Taal en communicatie’, ‘opvattingen’ en ‘gebruiken en gewoonten’.

2.3.1 Taal en Communicatie

In vele studies komt taal naar voor als een problematische factor in relatievorming. In een studie van multiculturele buurten in België melden politie-inspecteurs dat vooral het taalgebruik een barrière vormt om een goede communicatie, verstandhouding en relatie op te bouwen (Easton et al., 2009). Eén van de grote knelpunten in een onderzoek bij reclasseringswerkers is de taal. De taal bemoeilijkt inzichtverwerking in hun leefwereld, probleemervaring en verwachtingen. Men kan bovendien niet vaak anderstalige programma's binnen het reclasseringswerk of bepaalde therapieën volgen (Bovens & Overwater, 1985, p.25; Boone, 2003, pp.167-181). Doordat begeleiding en/of behandeling moeilijk of niet werkbaar zou zijn door de taalbarrière, komt men minder vaak in aanmerking voor bepaalde (lichtere) strafmodaliteiten buiten de gevangenis (Jonckheere & Maes, 2010).

Bij interculturele bemiddeling wordt de situatie van een vreemde taal nog ingewikkelder als iedereen een verschillende taal spreekt of de bemiddelaar met één persoon de gemeenschappelijke

taal deelt. Dit kan de neutraliteit op de proef stellen (Diederens, 2011, p. 26-27). Communicatie heeft niet in elke cultuur dezelfde invulling, op dit punt wordt verder ingegaan in het volgende stuk 'opvattingen'.

2.3.2 Opvattingen

Een samenleving heeft invloed op hoe men ervaringen zal interpreteren met verschillende uitgangspunten of vooronderstellingen. Men spreekt van andere wereldopvattingen, waar andere normen en waarden voorop gesteld worden (Eppink, 1981, p. 17-54). Een tweetal indelingen zullen besproken worden, met name de theorie van Bernstein en de theorie van Pinto. Dit is belangrijk indien men inzicht wil krijgen in andermans en eigen (culturele) opvattingen van de wereld. Deze opvattingen kunnen het contactverloop tussen justitieassistent en cliënt bemoeilijken, omdat een goede daderbegeleiding best aansluit bij de leefwereld van de cliënt (Bauwens, 2009, pp.87-94).

2.3.2.1 Theorie van Bernstein

In een studie bij verschillende hulpverleningsdiensten in Nederland naar problematische omgang bij migranten reikt men de theorie van Bernstein -verder uitgewerkt door Mary Douglas- aan om culturen, samenlevingen, groepen en individuen in te delen. Er worden twee variabelen met elkaar in verband gebracht.

De eerste variabele is *de manier van communiceren door middel van taal en de kijk op de werkelijkheid*, die vanaf kindsbeen af aangeleerd of bijgebracht worden. Men kan verschillende werkelijkheden voorstellen door taal als communicatiemiddel. Dit kan een 'beperkte' vorm van taal aannemen, waarmee bedoeld wordt dat alleen leden van dezelfde (sub)cultuur de inhoud zullen begrijpen. Tegenover deze impliciete vorm van communicatie staat een 'expliciete' vorm van communicatie, die gericht is naar iedereen en voor buitenstanders begrijpbaar is. Hierbij is niet zozeer de inhoud van de communicatie van belang, maar de onderlinge relatie heeft een (grote) invloed.

De tweede variabele is *de plaats die het individu van een (sub)cultuur inneemt in zijn samenleving*. Deze variabele wordt opgedeeld in een groep-gerichte of individu-gerichte samenleving, een wij- of ik- cultuur, ook wel schaamtecultuur of schuldcultuur genoemd. De groep-gerichte samenleving zal mensen een bepaalde rol toebedelen, waarin je als kind opgevoed wordt binnen de (sub)cultuur. De rollen zijn vast beschreven begrippen, bijvoorbeeld: het gedrag van een 'goede vader' moet voldoen aan een aantal vereisten. Een individu-gerichte samenleving laat meer ruimte om het begrip 'goede vader' in te vullen. Er wordt niet gesproken van vaste rolpatronen, maar het gedrag krijgt een persoonlijke inhoud.

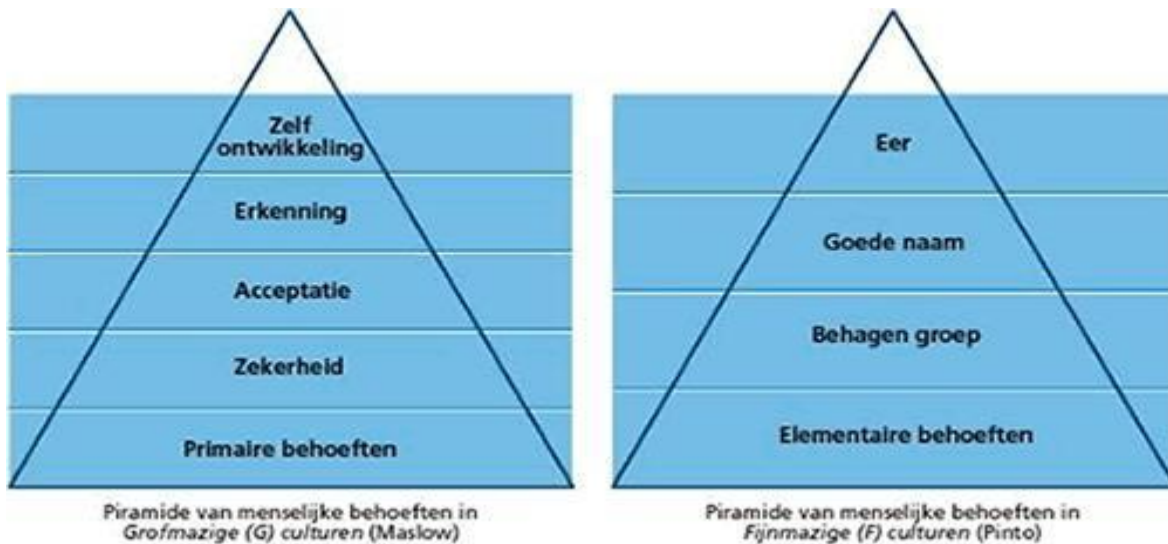
Op basis van deze twee variabelen kan men een vierdelige opdeling maken (zie bijlage drie). Deze indeling is niet bedoeld om waardeoordelen te geven, maar om inzicht te geven in andere wereldopvattingen. Men kan zichzelf hierin ook plaatsen, en beter afstemmen bij andere culturen of communicatie. Bij groep A en B spreekt men eerder van 'schaamtegevoelens' door groepsverantwoordelijkheid. In groep C en D komen individuele 'schuldgevoelens', 'spijt' door persoonlijke verantwoordelijkheid meer naar voor. In een langlopende studie van Belgen en immigranten voor de correctionele rechtbanken in Brussel komt bijvoorbeeld het groep-gericht denken (vooral bij Noord- Afrikanen) naar voor. Men zal vaak de feiten ontkennen om zo gezichtsverlies - de eer naar buiten toe hoog houden- tegen te gaan (De Pauw, 2009, pp. 40-42). Bijlage drie verduidelijkt wat de impact en verschillen zijn tussen de vier groepen. Een paar trends die men kan vaststellen in de Westerse wereld is de wijziging van vroeger een eerder groep-gerichte samenleving naar een individu-gerichte samenleving. Men hecht ook minder belang aan impliciete communicatie (Eppink, 1981, pp. 21-26).

2.3.2.2 Theorie van Pinto

De theorie van Pinto deelt de wereldculturen op in een continuüm gaande van een grofmazige cultuur tot een fijnmazige cultuur. De Westerse wereld wordt gekenmerkt door een opvoeding gericht op het individu, het nemen van individuele beslissingen en streven naar zelfontplooiing. Er ligt daarbij een grote nadruk op de individuele verantwoordelijkheid. Het intern geweten wordt gevormd door schuldgevoelens, omdat men een persoonlijke verantwoordelijkheid heeft. Pinto noemt dit *de grofmazige cultuur* (afgekort G-cultuur).

In de *fijnmazige cultuur* (afgekort F-cultuur) daartegenover hecht men tijdens de opvoeding veel belang aan de groep waartoe men behoort, de collectieve identiteit. Vooral rolverdeling, eervol gedrag en respect komen naar voor, en de angst voor schande en voor gezichtsverlies. Men vormt door het groepgericht samenlevingsdenken een eerder extern geweten. Men legt de nadruk op het vermijden van schaamtegevoelens. Bij gezichtsverliezende of schandevolle delicten komt het vaak voor dat deze zullen ontkend worden. De F-cultuur zou Pinto plaatsen bij de zogenaamde traditionele of niet-Westerse landen (Bodein & Annemans, 2005, pp. 74-78; Pinto, 2004, pp. 45-46). Een criminologisch relevant voorbeeld in Nederland is het toch toestaan van Hergo bij allochtone jongeren die de feiten ontkennen, omdat ze vanuit hun cultuur dit niet toegelaten zijn (Bovenkerk, 2009, p. 4). Oost-Europa, de 'tweede generatie' en in het Caribische gebied schrijft Pinto een aparte plaats toe in het continuüm, namelijk de M-cultuur, een mixed structuur tussen de F-cultuur en de G-cultuur (Pinto, 2004, pp. 46).

Lang werd gedacht dat de behoeftepiramide van Maslow voor iedereen opging, maar de fijnmazige cultuur heeft volgens Pinto een andere wereldopvatting en daarbij ook andere behoeften. Figuur 2.2. illustreert de menselijke behoefte piramide voor respectievelijk de twee verschillende culturen (Bodein & Annemans, 2005, pp. 75; Pinto, 2004, pp. 45-46).

Figuur 2.2 Piramide menselijke behoefte in een grofmazige cultuur en fijnmazige cultuur.

Pinto heeft een driestappenmethode uitgewerkt om onderlinge communicatie te bevorderen. Een eerste stap bestaat uit het bewust worden van eigen opvattingen (normen en waarden), gebruiken en gewoonten. De tweede stap bestaat vervolgens op het herkennen en bewust worden van de andere cultuur, met haar opvattingen, gebruiken en gewoonten. Bij culturele verschillen zal men op een cultuuraangepaste manier grenzen afbakenen wat kan geaccepteerd worden en wat niet (Pinto, 2004, pp. 81-82).

2.3.3 Gebruiken en Gewoonten

Gebruiken en gewoonten hangen af van cultuur tot cultuur, etniciteit, nationaliteit, geloof enz. In religie spreekt men van tradities en rituelen, bijvoorbeeld het Halal eten. Gebruiken en gewoonten kunnen problematisch worden wanneer de discrepantie bij de cliënt te ver afligt van de gangbare gebruiken en gewoonten van de huidige samenleving. Ze kunnen bijvoorbeeld niet altijd nageleefd worden, omdat ze volgens de Belgische (straf-)wetgeving niet toegelaten worden. Culturele delicten zijn daarbij een aparte categorie van strafbare gedragingen volgens de Belgische samenleving, maar voor de persoon in kwestie zijn deze gedragingen (onder bepaalde toestand) toelaatbaar in zijn/haar cultuur (Bodein & Annemans, 2005, p. 78). Eerwraak is één van de voorbeelden van bepaalde eercodes die bestaan in Turkse families en/of gebieden die nageleefd moeten worden (Bovenkerk, 2009).

Een aantal studies worden aangehaald waar praktische problemen in het contactverloop met andere culturen kunnen ontstaan door andere gebruiken en gewoonten. Dit deel is niet los te koppelen met het deel over verschillende (wereld)opvattingen, die in 2.3.2 aan bod komen, bijvoorbeeld de visie op vrouwen ... . In een studie bij Nederlandse reclasseringwerkers spreekt men over praktisch problematische cultuurverschillen bijvoorbeeld religie, omgang met vrouwen, gewoonten zoals regelmatig te laat op afspraken toekomen... (Bovens & Overwater, 1985). Bij bemiddeling wordt gesproken over cultuurcodes, bijvoorbeeld hoe ga je om met een Marokkaan? Het kennen van alle culturen zoals een soort receptenboekindeling is praktisch onhaalbaar en zou te ver leiden. Men kan wel een indeling maken in dimensies, welke gedragscodes zijn belangrijk of welke verhoudingen moeten gerespecteerd worden. Door het gedrag en de denkbeelden kan men veel afleiden hoe men zich best opstelt om een geslaagde bemiddeling beter te garanderen (van den Bergh, 2010, p. 57-62). In een studie over slachtofferhulp in Nederland komt naar voor dat Chinezen zelden of nooit aangifte doen bij de politie of bij Slachtofferhulp wanneer ze slachtoffer worden van misdrijven. Naast een aantal praktische redenen, bijvoorbeeld de taalbarrière of het illegaal verblijven in Nederland geven ze vanuit de gemeenschap aan dat ze graag intern de problemen willen oplossen. Het intern oplossen van de problemen is een belangrijk aspect binnen hun cultuur (Hanrath, 2003, pp. 183).

2.4 Multiculturele programma's

In dit deel zal algemeen besproken worden wat een intercultureel trainingsprogramma best inhoudt. Een 'intercultureel' programma is een onderdeel van een multicultureel programma in deze meesterproef, omdat 'intercultureel' specifiek een situatie aanduidt 'tussen' verschillende culturen. Er zal verder specifiek ingegaan worden op relevante bestaande programma's en multiculturele initiatieven, dit laatste in een apart deel. Het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding vermeldt dat er een vorming gegeven is aan zowel de Nederlandstalige en Franstalige Justitiehuisen in hun jaarverslag van 2005 (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding, 2006). In een later document -over de legislatuur 2007-2011- maakt men de melding vanuit het Centrum dat er nood is aan vorming en opleiding voor justitieassistenten ten aanzien van cliënten met een andere culturele achtergrond (focus 2011, CGKR).

2.4.1 Interculturele trainingsprogramma's

Volgens Brislin en Yoshida moet een uitgebreid interculturele trainingsprogramma vier componenten bevatten: bewust zijn van uzelf en uw eigen culturele invloeden, kennis van andere culturen, herkennen van emotionele moeilijkheden en basisvaardigheden toepasbaar bij de meeste

interculturele aangelegenheden of ontmoetingen. Deze aspecten dragen bij tot de effectiviteit van het programma. Verder kan men een opdeling maken van twee soorten trainingen, een *cultuur-specifieke* of een *cultuur-algemene* training. Een *cultureel-specifieke* opleiding legt de focus op de praktijken van een bepaalde cultuur, bijvoorbeeld oogcontact vermijden of niet. Een *cultureel-algemene* opleiding leert meer basis multiculturele vaardigheden aan zoals flexibiliteit en empathie. Vier basisvaardigheden zijn van belang: *emotionele weerstand, flexibiliteit en openheid, perceptuele scherpzinnigheid* en *persoonlijke autonomie*. *Emotionele weerstand* is het vermogen om stressbestendig te zijn en het weten om te gaan met emotionele situaties. *Flexibiliteit en openheid* laat toe om in onbekende situaties zijn/haar plan te trekken, en op een niet-oordelende manier zich op te stellen ten aanzien van mensen met een andere cultuur. *Perceptuele scherpzinnigheid* heeft een belangrijke rol in het gewaar worden van verbale of non-verbale boodschappen. De *persoonlijke autonomie* is het bezitten van een eigen waardesysteem en identiteit, en het zich ervan bewustzijn en het respecteren van anderen. Niet alleen de inhoud, maar de methode is van belang bij de effectiviteit van een programma blijkt uit een onderzoek in een politiecontext. Lessen zijn geen goede methode om multiculturele vaardigheden aan te leren, beter maakt men gebruik van discussies rond een casestudy of een rolspel in een kring van vier of vijf personen (Cornett-DeVito & McGlone, 2000, pp. 238-240).

In België moet men in de politieschool tijdens de basisopleiding agent van politie een aantal modules afleggen. In de module, de gemeenschapsgerichte politiezorg, leert men onder andere een aantal sociale basisvaardigheden aan die noodzakelijk zijn om contact te nemen, te communiceren en tussen te komen bij een geschil. Eén van de sociale basisvaardigheden is op een correcte manier de cultuureigen invloeden in de communicatie met personen van andere culturen en etnische groepen interpreteren. Deze module moet in het totaal minimum 28 uur innemen, hoeveel tijd men aan deze vaardigheden spendeert, is onduidelijk. In de basisopleiding inspecteur en hoofdinspecteur van de politie is onder deze noemer respectievelijk 'inzicht in omgang met diversiteit en minderheidsgroepen' als doelstelling geformuleerd; en bij de opleiding van hoofdinspecteur geeft men een inhoudelijk cursus van de verwachtingen van een verscheiden en multiculturele bevolking. De module neemt in totaal minimum 12 uur in. In andere modules leert men de tussenkomst en het doen van vaststellingen naar aanleiding van discriminatie en racisme en ook bij inbreuk op de vreemdelingenwetgeving.⁸

In een project diversiteit in diversiteit zijn er rondetafelgesprekken met allochtonen en politieleden afgenomen. Vanuit Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding worden er

---

⁸ Bijlage 2, 6, 10 bij het ministerieel besluit van 17 december 2008 tot wijziging van het ministerieel besluit van 24 oktober 2002 houdende het algemeen studiereglement betreffende de basisopleidingen van de personeelsleden van het operationeel kader van de politiediensten, B.S. 14 januari 2009.

vormingsinitiatieven georganiseerd over interculturele communicatie en over wetgeving racisme en -discriminatiewet. De federale politie heeft een aparte dienst voor gelijkheid en diversiteit (DSID), waarin CGKR een beleidsondersteunende rol inneemt. Sensibilisatie en vorming zijn belangrijke instrumenten in de realisatie van volwaardig partnerschap, met wederzijds vertrouwen en respect. Sommige politieagenten vinden het niet hun taak om rekening te houden met culturele verschillen, maar blijven bij een eerder traditionele aanpak van wetstoepassing. Vanuit de allochtone gemeenschap zou er nood zijn aan opleiding en diversiteitsvorming, bijvoorbeeld stage in een multiculturele buurt (Easton, Ponsaers & Tange, 2008).

In de opleiding bewakingsagent zit een vaste component rond multiculturaliteit, cultuurinzicht en omgaan met diversiteit (G4S opleiding).

2.4.2 Multiculturele initiatieven

Naast interculturele communicatieprogramma's zijn er nog andere mogelijkheden buiten opleiding om invulling te geven aan de multiculturele behoeften. Een aantal initiatieven worden aangehaald, die interessant zijn in de context van de opdrachten van justitiehuisen. Het inzetten van allochtone werknemers kan in sommige gevallen, vooral bij oudere generaties, een meerwaarde bieden bij het bespreekbaar maken van specifiek socioculturele problemen (Bovens & Overwater, 1985).

In de Verenigde Staten, meer bepaald Philadelphia, bestaat er een speciaal immigranten slachtoffer Programma. Een casewerker bij het openbaar ministerie neemt contact op met Zuid-Aziatische slachtoffers op basis van de dossiers die binnenkomen. Deze persoon staat hen bij in hun taal om antwoorden en procedures uit te leggen van het Amerikaans rechtssysteem. In New York zijn er in bepaalde buurten verschillende initiatieven voor immigranten opgezet om allerlei sociale en juridische diensten aan te bieden, een van deze programma's gaat specifiek over slachtofferschap. Ze helpen praktisch bij het zoeken van onderdak, het vervangen van sloten enz. Ze bieden begeleiding aan in meerdere talen, dit zowel voor individuele begeleiding en steungroepen (Davis & Erez, 1998).

In het Verenigd Koninkrijk zijn er een aantal pilootprojecten opgezet voor zwarte en Aziatische daders. Eén van deze projecten is de 'Black Offender Groupwork Programme'. Groepgerichte programma's kwamen er als reactie op de individualistische en de humanistische aanpak van cliënten, die te kampen hebben met structurele problemen en het gevoel hebben van onrechtmatige behandeld te zijn. De programma's richten zich inhoudelijk tot de weerbaarheid van de daders door het verkennen van racisme, sociale exclusie en discriminatie in de samenleving. Het heeft als doel het opnemen van verantwoordelijkheid voor eigen gedragingen en 'empowerment' binnen het zoeken naar hun eigen identiteit. Men kan als dader kiezen voor een gemengd of een specifiek voor

zwarten programma. Een kleine twintig probanten die in aanmerking voor het programma kwamen, kozen om toch het gemengd programma te volgen. Deze programma's zijn vrijwillig, toch vijftig tot zeventig percent voltooid de cursus (Williams, 2006, pp. 145-163).

In de penitentiaire inrichting van Hasselt worden er culturele activiteiten georganiseerd, bijvoorbeeld het Suiker- en offerfeest voor moslimgedetineerden. De gevangenis in Antwerpen heeft een interculturaliseringsproces in het onthaalbeleid opgestart in 2008, in samenwerking met andere diensten. Eén van de initiatieven is het opstellen van een aangepaste folder, de wegwijzer (FOD Justitie Directoraat-generaal penitentiaire inrichtingen, 2010).

2.5 Meerwaarde multiculturele programma's en multiculturele houding

De meerwaarde van een multicultureel programma en multiculturele houding is divers. Een keuze wordt gemaakt om de meerwaarde in te delen in 'voldoen aan de noden van de diverse populatie' en het 'verbeteren van daderbegeleiding, slachtofferonthaal en bemiddeling'. Het eerste deel heeft het over de maatschappelijke meerwaarde, waarom men vanuit de samenleving zou beslissen om multiculturele programma's en een multiculturele houding te promoten bij justitieassistenten. In het tweede deel ligt de nadruk op de wetenschappelijke meerwaarde, bijvoorbeeld minder uitval bij bepaalde programma's. De maatschappelijke en wetenschappelijke meerwaarde zijn nauw met elkaar verbonden, omdat in deze context de wetenschappelijke meerwaarde vaak bijdraagt tot de maatschappelijke meerwaarde.

2.5.1 Voldoen aan de noden van de diverse populatie

Het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding schrijft dat er nood is aan opleiding en vorming van justitieassistenten en het personeel van de Justitiehuisen. Men zou binnen deze opleiding aandacht moeten besteden aan de antidiscriminatie- en antiracismewetten, het thema 'diversiteit', interculturele communicatie etc. Men kan zo beter voldoen aan de noden van het diverse publiek dat zich aanmeldt (focus 2011, CGKS). Een cultureel aangepaste dienstverlening is bovendien een ethische plicht in het domein van het sociaal werk (Jackson & Samuels, 2011, p. 235). Een deontologie waar de justitieassistenten ook aan verbonden zijn, volgens het Ministerieel Besluit van 23 juni 1999.⁹ Een multiculturele houding draagt ook bij aan een respectvolle benadering van andere culturen en etniciteiten (Hammer, 2011, p. 475). Het werkt drempels weg, en sluit aan bij een laagdrempelige en toegankelijke justitie. Men kan meer klantgericht en

---

⁹ M.B. 23 juni 1999 tot vaststelling van de functiebeschrijvingen en -profielen voor het personeel van de buitendiensten van de Dienst Justitiehuisen van het Ministerie van Justitie, *B.S.* 29 juni 1999.

vraaggestuurd handelen. De diagnoseprocedure verloopt sneller, en vragen kunnen adequater afgehandeld worden. Een programma op maat verhoogt de kwaliteit (Talloen, 2012).

Uit een onderzoek van 483 zwarte en Aziatische probanten in het Verenigd Koninkrijk blijkt dat het vertrouwen en legitimiteit in het justitiedomein bij hen in het gedrang komt, doordat men vaak oneerlijk of discriminerend behandeld wordt. De legitimiteit van een systeem is een belangrijke reden om de regels te volgen en beslissingen te accepteren. Respect voor zijn/haar cultuur is verbonden met de ervaring van een eerlijke behandeling (Cole & Wardak, 2006, pp. 81-99).

2.5.2 Verbeteren van daderbegeleiding, slachtofferonthaal en bemiddeling

In dit deel wordt gekozen om een verdere opdeling te maken in de opdrachten van de justitieassistent die relevant zijn voor het onderzoek, namelijk de daderbegeleiding, het slachtofferonthaal en de bemiddeling.

2.5.2.1 Verbeteren van daderbegeleiding

In een Nederlands onderzoek over reclassering in relatie met andere culturen bestudeert men onder andere de houding van de reclasseringswerkers ten aanzien van cliënten met een andere culturele achtergrond. Men maakt een opdeling tussen de constructivistische en culturalistische benadering van de reclasseringswerker. De culturalistische benadering kenmerkt zich door het behouden van de eigen normen en waarden, eenzelfde basishouding en gedragingen worden verklaard door cultuur. Bij de constructivistische visie zal men zich aanpassen aan de cliënt en zoekt men verklaring naar culturele opvattingen. Deze laatste houding past binnen hun reclasseringsvisie en bevordert de resocialisatie. Toch komt een moraliserende houding regelmatig voor, dit is het afkeuren van afwijkende normen bij cliënten -bijvoorbeeld culturele gewoonten- (Boone, 2003, pp.167-181). De houding kan het vroegtijdig beëindigen van probatiebegeleiding in de hand werken (Shearer & King, 2004). Met aangepaste culturele diversiteitsprogramma's, gebaseerd op kennis en vaardigheden, kan men meer gericht aan daderbegeleiding doen. Taal kan bovendien de deelname aan bepaalde programma's verhinderen (Boone, 2003, pp.167-181). Een studie over herstelrecht bij jongeren wijst uit dat bij een constructivistische houding ook beter gebruik gemaakt wordt van gesprekstechnieken. Indien men herstelbevorderlijk te werk wil gaan, zal men een minimum aan vertrouwen bij de betrokken partijen moeten verwerven, zowel voor de dader, het slachtoffer en de sociale netwerken (Kool, 2011, pp. 48-53).

In het colloquium '10 jaar justitiehuisen: balans en perspectieven' komen twee belangrijke modellen naar voor bij de begeleiding van daders, namelijk de Risk-Needs-Responsivity model en het Good Lives model. Alle twee de modellen zijn gericht op re-integratie, maar een sterker accent

ligt op de bescherming van de maatschappij bij het Risks-Needs-Responsitivity model. Deze modellen zijn te situeren in de What Works-beweging, waar men op zoek gaat naar verklaringen voor het stoppen van criminaliteit aan de hand van justitiële interventies. Bij bepaalde dadergroepen kunnen bepaalde interventies rekenen op recidivevermindering met 5 à 40 percent (Bauwens, 2009, pp. 87-93).

In het Risk-Needs-Responsitivity model gaat men er van uit dat niet iedereen gebaat is bij eenzelfde programma. Een risicotaxatie is gericht om het risico op recidive in te schatten (*risks, het risicobeginsel*). Hoe groter het risico, hoe intenser een interventie zou moeten zijn. Een interventie is vooral gefocust op de dynamische risicofactoren, zijnde de beïnvloedende factoren die recidive vergroten (*needs, het behoeftebeginsel*). De interventies houden rekening met de levensstijl, het geslacht, de culturele achtergrond, de mogelijkheden en de motivatie van de justitiabale (*responsitivity, het responsiviteitsbeginsel*). Een vierde beginsel is er recent aan toegevoegd, namelijk het *integriteitsbeginsel*. Dit houdt in dat het slagen of succesvol implementeren van het model bepaalde vaardigheden, kennis en een juist gehanteerde methodologie vereist. Een interventie is gebaseerd op de individuele criminogene noden en individuele vaardigheidstekorten via risicotaxatie en –classificatie. In het model komen een veelheid of mix van variabelen naar voor die geassocieerd worden met het plegen van criminaliteit, waaronder biologische, psychosociale, sociale, culturele, persoonlijke en situationele factoren (Ward, Melser & Yates, 2006, pp. 208-228; Bauwens, 2009, pp. 88-90).

In het Good Lives model staat een goede relatie tussen cliënt en justitieassistent en het empathisch vermogen van de justitieassistent centraal. Men wil de justitiabele zelf motiveren om primaire en secundaire levensbehoeften op een sociaal aanvaardbare manier te bereiken. Dit betekent niet dat men geen respect heeft voor andere normen en waarden of andere levensstijlen afkeurt (Bauwens, 2009, pp. 90-93).

2.5.2.2 Verbeteren van slachtofferonthaal

In een onderzoek bij Slachtofferhulp in Nederland komt naar voor dat allochtonen minder vaak gebruik maken van slachtofferhulp dan autochtonen, redenen hiervoor zijn onder andere culturele overwegingen of de taalbarrière. Over specifieke slachtofferhulp is niet zoveel onderzoek verricht. Men opteert in Nederland voor een integraal hulpaanbod, dit betekent hetzelfde hulpaanbod voor allochtonen en autochtonen. Bij specifieke socioculturele problemen zet men niet altijd de hulpverlening verder, omdat men niet weet hoe men met deze problemen moet omgaan. Vaak komen er specifiek socioculturele componenten aan bod bij slachtofferschap, dat vraagt om gediversifieerd hulpaanbod. Men heeft bedenkingen bij een zelfde aanpak als adequaat hulpaanbod bij allochtonen. Socioculturele factoren hebben ook invloed op de ernst en ervaring van

slachtofferschap (Hanrath, 2003, pp. 183-196). Er wordt nog te weinig aandacht besteed aan multiculturele karakteristieken in de samenleving, vooral in hulpverlening en justitiewerk. Opleidingen zijn daarbij belangrijk, maar kunnen stereotypering in de hand werken bij bepaalde cursussen. Een etnisch-specifieke aanpak kan soms een meerwaarde bieden. Een richtlijn in omgang met andere culturen is de problemen in kwestie met de cliënt bespreken en niet in stereotypen nadenken (Komen, 2005).

2.5.2.3 Verbeteren van bemiddeling

Er zijn bepaalde eisen vast te stellen bij een goede interculturele bemiddelaar. *Het bewust zijn van eigen vooronderstellingen en eigen normen* kan moeilijk zijn in gevallen waar cultuur bijvoorbeeld een eerder minderwaardige positie van de vrouw omhelst. *Het bewust zijn van de eigen blik op conflicten* houdt in dat men moet polsen of men tegemoet komt aan de behoeften van de cliënt. *Het bewust zijn van eigen wijze van communicatie* en welke invloed ze heeft op de partijen. Men moet *om kunnen gaan met onzekerheden*, bijvoorbeeld het woord 'afpraak' of 'familie' kan een heel andere betekenis hebben of men kan uiteenlopende verwachtingen of verplichtingen hebben van bepaalde zaken. Het blijft belangrijk om aan te sluiten bij de behoefte van de partijen. *Het inlevingsvermogen en vermogen om aan te sluiten bij de interculturele achtergrond* is daarbij een belangrijke vereiste voor een geslaagde bemiddeling. Er bestaat een kans op vroegtijdig of onnodig afbreken van bemiddeling ten gevolge van (onvermoede) multiculturele aspecten (Diederens, 2011, pp. 30-33).

2.6 Het veralgemenen van de culturele achtergrond van de cliënt

Het contactverloop met een cliënt wordt beïnvloed door verschillende factoren, waarbij de culturele achtergrond er één van is. Het fenomeen 'overculturaliseren', dit betekent het overmatig toeschrijven van culturele verschillen in het verklaren van bepaalde feiten door bepaalde personen, kan een contraproductief effect hebben in het contactverloop met cliënten met een andere culturele achtergrond (Talloen, 2012). De culturele achtergrond is één aspect van de persoon of cliënt. Een culturele opdeling kan vlug leiden tot stereotypering en generalisering (Eppink, 1981, pp. 13-14). Men heeft verschillende aspecten aan een identiteit, bovendien speelt de context een belangrijke rol. Voorbeelden van andere belangrijke aspecten binnen een identiteit zijn leeftjdsverschillen, sekseverschillen, opleidingsniveau, gezinssituatie en de sociaaleconomische situatie (Talloen, 2012). Bij crossculturele bemiddeling zijn vaak etniciteit, geloof/overtuiging, afkomst en nationaliteit vermeld als doorslaggevende demografische factoren, maar andere aspecten spelen ook

een belangrijke rol zoals gender, graad van escalatie, gezag, gedrevenheid, tijd en geaardheid (Diederens, 2011, pp. 27-30).

Het toekennen van een bepaald 'cultureel' label brengt het risico mee dat men geen juist beeld heeft over de persoon en de situatie. Het werkt stigmatiserend en bevordert polariserend denken, met name 'wij' (autochtonen) versus 'zij' (vreemdelingen, allochtonen, buitenstaanders). Dit kan leiden tot (onnodige) frustraties, en een contraproductief effect hebben op het probleemoplossend denken (Talloen, 2012; Walgrave, 2007).

Een overculturaliserend denken kan men tegengaan door stil te staan bij de eigen en andere culturele verschillen, en rekening houden met het persoonlijk levensverhaal en alle aspecten van iemands identiteit. Een algemene houding en vaardigheden zijn van essentieel van belang. Een receptenboekbenadering van verschillende culturen kan handig zijn, maar heeft vlug beperkingen (Talloen, 2012). Opleidingen zijn daarbij belangrijk, maar bepaalde cursussen kunnen stereotypering in de hand werken. Een etnisch-specifieke aanpak kan soms een meerwaarde bieden. Een richtlijn in omgang met andere culturen is de problemen in kwestie met de cliënt bespreken en niet in stereotypen nadenken (Komen, 2005).

Deel 2: Empirisch onderzoek

Het deel ‘empirisch onderzoek’ wordt in twee hoofdstukken opgedeeld, namelijk het onderzoeksdesign en de resultaten. Doorheen het onderzoek hebben er een aantal wijzigingen plaatsgevonden in het onderzoeksdesign vanuit praktische redenen. Het initiële onderzoeksplan was gericht op het extern multicultureel beleid. Het huidige onderzoeksplan is gewijzigd naar een verkennend onderzoek, omdat er geen beleid bestaat en weinig geweten is vanuit de justitiehuisen over de moeilijkheden tijdens het contactverloop met cliënten met een andere culturele achtergrond.

Hoofdstuk 3: Onderzoeksdesign van het empirisch onderzoek

In dit hoofdstuk komt de opzet van het empirisch onderzoek aan bod. Eerst zullen de totstandkoming en de toelichting van de onderzoeksvragen besproken worden. Een visuele voorstelling verduidelijkt welke concepten belangrijk zijn in het onderzoek en waarom. Op basis van de literatuurstudie zullen een aantal hypothesen getoetst worden. Dit draagt bij tot de wetenschappelijke relevantie van het onderzoek. Het onderzoek kan zo meer inzicht bieden in bestaande theorieën of praktische problemen die men ervaart. De selectie van respondenten zal in het tweede deel aan bod komen. De onderzoekspopulatie, de toestemming en de medewerking tot het onderzoek, de gerealiseerde en de onderzoeksmethode zullen in dit deel besproken worden. De kwaliteit van het onderzoek komt in het laatste deel aan bod.

3.1 Totstandkoming en toelichting onderzoeksvragen

Het gekozen onderzoeksgebied is ‘multiculturaliteit in justitiehuizen’. In de eerste fase worden er op internet in ruime zin opzoeken gedaan naar het onderzoeksgebied. Daarna wordt er beslist om een bepaald aspect te onderzoeken vanuit een bepaalde invalshoek, in casu het contactverloop tussen justitieassistenten en cliënten met een andere culturele achtergrond. Hierbij moet men de onderzoekbaarheid en haalbaarheid in rekening brengen, bijvoorbeeld de moeilijke toegang tot het interviewen van cliënten met een andere culturele achtergrond. De haalbaarheid van het onderzoek is ook afhankelijk van de medewerking van respondenten. Dit laatste wordt in het volgende deel besproken (Nederhoed, 2007, pp. 17-22; Silverman, 2010, pp. 79-98; Mortelmans, 2009, pp. 86-90).

3.1.1 Initiële onderzoeksvragen

Bij de initiële onderzoeksvragen werd de focus van het onderzoek gericht op het extern multicultureel beleid van justitiehuizen, wat dit inhoudt en de mogelijkheid tot een evaluatief onderzoek. In de literatuur werd niets terug gevonden over een specifiek multicultureel beleid of bepaalde multiculturele initiatieven. Vervolgens werd eind december een mail verstuurd naar het directoraat-generaal Justitiehuizen met de vraag naar hun extern beleid ten aanzien van andere culturen en/of allochtonen. Daarna is er geregeld telefonisch contact opgenomen. Er werd gesproken over een tweedaagse opleiding ‘interculturele communicatie’ die jaarlijks plaatsvindt, waarbij kennis en vaardigheden in relatie met andere culturen aan bod komt. De cursus kan vrijwillig gevolgd worden door de justitieassistent. Een uitgebreider antwoord op de vraag naar het extern beleid ten aanzien van cliënten met een andere culturele achtergrond volgde pas halfweg februari.

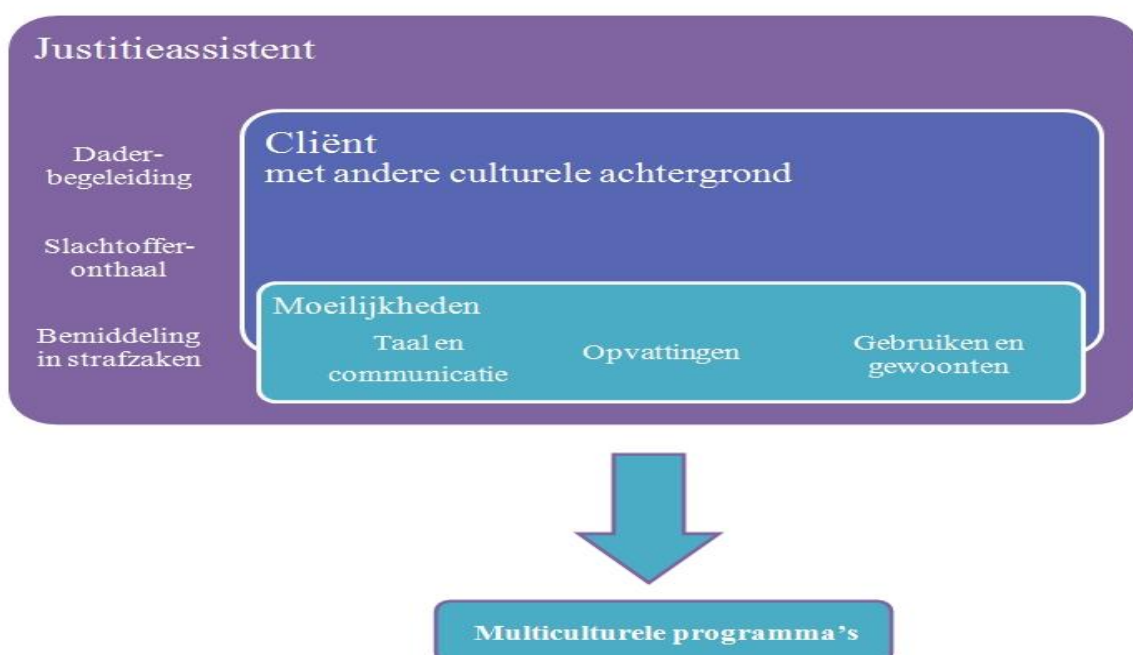
De Dienst conceptuele aansturing en beleidsondersteuning verklaarde dat ze geen specifiek extern beleid voeren ten aanzien van andere culturen/allochtonen. Dit zou zo zijn voor zowel daderbegeleiding en het onthaal van slachtoffers (Federale Overheidsdienst Justitie, Directoraat-generaal Justitiehuisen, Dienst conceptuele aansturing en beleidsondersteuning, 15.02.2012). De cursus ‘interculturele communicatie’ zou volgens de vormingsdienst al voor langere tijd (zeker enkele jaren) niet zijn doorgegaan. De lerares, die vroeger aangesteld was om deze cursus jaarlijks te geven, gaf al enkele jaren geen les meer. Er werd op dat ogenblik werk gemaakt om in een tijdspanne van een drie à zestal maand een nieuw programma op te starten (telefoongesprek Federale Overheidsdienst Justitie, Directoraat-generaal Justitiehuisen, Vormingsdienst, 15.02.2012). Het gebrek aan een extern multicultureel beleid en extern multiculturele initiatieven (op dat moment) had als gevolg dat de initiële onderzoeksvragen gewijzigd werden.

3.1.2 Visuele voorstelling en toelichting huidige onderzoeksvragen

In de eerste paragraaf zal het conceptueel schema geschetst worden. Het schema is de leidraad voor de onderzoeksvragen. In de volgende paragrafen zullen de onderzoeksvragen toegelicht worden.

3.1.2.1 Toelichting conceptueel schema

Figuur 3.1. schetst visueel de relatie tussen de justitieassistent en de cliënt met een andere culturele achtergrond.

Figuur 3.1 Visuele voorstelling onderzoeksvragen.

De opdrachten van de justitieassistent die in het onderzoek naar voor komen zijn ‘daderbegeleiding’, ‘bemiddeling in strafzaken’ en ‘slachtofferonthaal’. Deze keuze werd gemaakt op basis van de literatuurstudie en vanuit de praktijk. In de literatuurstudie komt naar voor dat deze drie opdrachten een andere aanpak vereisen en een ander contactverloop kennen, bijvoorbeeld het verplichtend karakter bij de daderbegeleiding enerzijds en het vrijblijvend karakter van het slachtofferonthaal anderzijds. Ook in het justitiehuis wordt een driedelige opdeling gemaakt (zie 1.3.1), onder andere omdat het slachtofferonthaal en de bemiddeling in strafzaken op het parket plaatsvinden en niet in het justitiehuis. De moeilijkheden die kunnen voorkomen tijdens het contactverloop met cliënten met een andere culturele achtergrond zijn gebaseerd op de literatuurstudie, namelijk ‘taal en communicatie’, ‘opvattingen’, ‘gebruiken en gewoonten’ (zie 2.3). Multiculturele programma’s kunnen onder andere een antwoord bieden op de mogelijke problemen of struikelblokken die zich voordoen (zie 2.4 en 2.5).

3.1.2.2 Eerste onderzoeksvraag en hypotheses hierbij op basis van de literatuurstudie

De eerste onderzoeksvraag wil de moeilijkheden tijdens het contactverloop tussen de justitieassistent en de cliënt met een andere culturele achtergrond in kaart brengen bij de opdracht van daderbegeleiding, slachtofferonthaal en bemiddeling in strafzaken. De onderzoeksvraag is zowel verkennend en verklarend van aard, omdat er nog weinig geweten is over het domein (Mortelmans, 2009, pp. 81-84). De onderzoeksvraag luidt: *Welke moeilijkheden kunnen er vastgesteld worden bij het contact tussen justitieassistenten en cliënten met een andere culturele achtergrond?*

- a. Welke moeilijkheden kunnen er vastgesteld worden bij daderbegeleiding?*
- b. Welke moeilijkheden kunnen er vastgesteld worden bij onthaal van slachtoffers?*
- c. Welke moeilijkheden kunnen er vastgesteld worden bij bemiddeling in strafzaken?*

Vanuit de literatuur (zie 2.3) kunnen we een aantal *hypotheses* in het achterhoofd houden die belangrijk zijn voor het empirisch onderzoek. In het interviewschema zullen deze verschillende aspecten getoetst worden tijdens de verschillende opdrachten.

- 1) Een andere taal en/of een ander communicatiegebruik vormen een struikelblok in een goede relatie tussen de cliënt en de justitieassistent.

Deze hypothese behoeft niet zoveel uitleg. De meeste studies tonen aan dat taal één van de grootste hindernissen is in het communiceren met en het opbouwen van een goede relatie tussen personen.

- 2) Verschillende opvattingen bemoeilijken het contact en de (individualistische) aanpak van de justitieassistent.

Het contactverloop en de begeleiding kunnen bemoeilijkt worden wanneer bepaalde cliënten (te ver) afwijken van de groep waartoe de justitieassistent behoort. Het profiel van de justitieassistent (zie 1.3.2) sluit het best aan bij het profiel van de ik-cultuur of de schuldcultuur. Een hypothese hierbij is dat de emancipatorische aanpak en de responsabilisering door justitieassistenten een andere invulling kan hebben bij cliënten met een schaamtecultuur of een wij-culturele achtergrond. Het gebruik van impliciete communicatiecodes kan bovendien het contactverloop bemoeilijken, indien men niet tot de subcultuur behoort of de werkelijkheid begrijpt van de cliënt. In de literatuur komt naar voor dat sommige culturen niet vlug beroep doen op het slachtofferonthaal, omdat ze bijvoorbeeld liever hun problemen zelf oplossen of het aanbod voldoet niet aan hun cultuurspecifieke verwachtingen.

- 3) Andere gebruiken en gewoonten kunnen het contactverloop met de justitieassistent bemoeilijken.

Gebruiken en gewoonten zijn een brede noemer voor zaken die in de praktijk de relatie tussen beiden kan bemoeilijken, bijvoorbeeld het herhaaldelijk te laat op de afspraak komen, de visie op vrouwen... .

3.1.2.3 Tweede onderzoeksvraag

De eerste en tweede onderzoeksvraag zijn nauw verwant met elkaar. De tweede onderzoeksvraag wil onder andere peilen naar de noodzaak of de vraag naar antwoorden op deze moeilijkheden aan de hand van multiculturele initiatieven en/of programma's. De meerwaarde van multiculturele programma's en initiatieven zijn niet alleen beperkt in het contact bevorderen en de kwaliteit verbeteren, maar ook in het beter inspelen op de noden van cliënten met een andere culturele achtergrond (zie 2.4. Multiculturele programma's en 2.5. Meerwaarde multiculturele programma's en multiculturele houding). De tweede onderzoeksvraag is breed: *Hoe staat de justitieassistent ten aanzien van multiculturele programma's en/of initiatieven voor de justitiehuisen en/of justitieassistenten?*

3.2 Dataverzameling en data-analyse

Eerst zal de selectie van de respondenten besproken worden. De onderzoekspopulatie en de steekproeftrekking zullen in de eerste paragraaf aan bod komen. In de tweede paragraaf zal uiteengezet worden hoe de toestemming en medewerking tot het onderzoek verlopen is. De gerealiseerde steekproef zal in de derde paragraaf beschreven worden. Dit deel eindigt met de onderzoeksmethode die gebruikt wordt voor het empirisch onderzoek.

3.2.1 Onderzoekspopulatie en steekproeftrekking

De onderzoekspopulatie beperkt zich tot justitieassistenten, omdat zij voornamelijk contact hebben met de cliënt bij de uitvoerende taken (zie 1.3.1 Opdrachten justitieassistenten). Deze afbakening is ook gemaakt in de onderzoeksvragen. Er wordt gekozen voor een doelgerichte steekproeftrekking (Mortelmans, 2009, pp. 99- 101; Billiet, 2006, p. 221). Daarmee wordt bedoeld dat alleen justitieassistenten aan bod komen die geregeld in contact komen met cliënten met een andere culturele achtergrond tijdens het uitoefenen van daderbegeleiding, slachtofferonthaal en bemiddeling in strafzaken. De praktische redenen hiervoor zijn dat er maar een beperkt aantal interviews zullen afgenomen worden, en bij een random criterium het risico bestaat dat de justitieassistent geen contact heeft met cliënten met een andere culturele achtergrond. Het eerste criterium van de doelgerichte steekproeftrekking is het geregeld in contact komen met cliënten met een andere culturele achtergrond. Indien iemand zelden contact heeft met cliënten met een andere culturele achtergrond, kan dit gevaar opleveren voor anecdotalisme en veralgemening. Zo kunnen bepaalde uitspraken veel aandacht krijgen, ook al komen ze in werkelijkheid zelden voor (Silverman, 2010, pp. 270 & 276). Het tweede criterium is een afbakening in de taakuitoefening, namelijk daderbegeleiding, slachtofferonthaal en bemiddeling in strafzaken. Deze taken worden in de literatuur apart beschreven, waardoor een vergelijking mogelijk wordt door een onderscheid te maken hierin (Mortelmans, 2009, pp. 99- 101; Billiet, 2006, p. 221). Er is bovendien weinig onderzoek verricht naar de moeilijkheden tijdens het contactverloop tussen cliënten met een andere culturele achtergrond en justitieassistenten, om die reden is er in het onderzoek gekozen om een zo homogeen mogelijke groep te interviewen. Er is een redelijk homogeen profiel vast te stellen onder de justitieassistenten, namelijk vrouwelijk en rond de dertig jaar. Dit is het profiel dat naar voren komt tijdens de interviews en in het justitiehuis of op het parket. Doordat het justitiehuis recent opgericht is, bestaat de groep justitieassistenten uit jonge mensen met maximaal een goede tien jaar ervaring. Voor een diepgaander onderzoek kunnen bijvoorbeeld de criteria geslacht, leeftijd of culturele achtergrond van de justitieassistent opgenomen worden (Ponsaers, Pauwels & Decorte, 2008, pp. 86-88).

3.2.2 Toestemming en medewerking tot onderzoek

Initieel werd een brief verstuurd naar het directoraat-generaal Justitiehuisen om toestemming voor het onderzoek te vragen. De brief kan men terugvinden in bijlage 4. Er werd een week later telefonisch contact opgenomen. De directeur-generaal stond de onderzoeker te woord, en zou een voorstel voorleggen in een vergadering met de regionale directeurs. De onderzoeksopzet was om een tien- à vijftiental interviews af te nemen verspreid over drie justitiehuisen naar keuze. Er zou in de week na de vergadering een medewerker contact opnemen met de onderzoeker (telefoongesprek

Directeur–Generaal Justitiehuisen, 26 maart 2012). Dit is niet gebeurd, waardoor de onderzoeker besluit terug contact op te nemen. Er is vanuit de vergadering beslist dat er geen ruimte is voor het voorstel, omdat de werklast bij justitieassistenten al te hoog is en bovendien werken de meeste justitieassistenten parttime (telefoongesprek Directeur–Generaal Justitiehuisen, 9 april 2012).

Er is daarna besloten om een beperkter empirisch onderzoek uit te voeren. Een aantal directeurs van de justitiehuisen worden gecontacteerd per e-mail om mee te werken aan het onderzoek. Deze mail is terug te vinden in bijlage 5. Concreet wordt in de mail gevraagd om een interview af te nemen bij een justitieassistent die vaak in contact komt met cliënten met een andere cultuur tijdens de opdrachten van daderbegeleiding, slachtofferonthaal en bemiddeling. De volgende justitiehuisen werden gecontacteerd: Antwerpen, Brugge, Brussel, Gent, Ieper, Kortrijk, Leuven en Veurne. Er zijn vervolgens nog vier andere justitiehuisen gecontacteerd om de kwaliteit van het onderzoek te verhogen, met name Dendermonde, Hasselt, Mechelen en Oudenaarde. De tussentijdse resultaten worden aan de hand van de nieuwe dataverzameling getoetst, bijvoorbeeld de hypothesen kunnen nauwkeuriger bijgesteld worden (Boeije, 2005, pp. 75-79). De volgende vier justitiehuisen werden gecontacteerd: Dendermonde, Hasselt, Mechelen en Oudenaarde.

3.2.3 Gerealiseerde steekproef

De onderzoekspopulatie is in principe alle justitieassistenten. Er is verder gekozen voor een doelgerichte steekproeftrekking op basis van twee criteria, namelijk de afbakening in opdrachten en het geregeld in contact komen met cliënten met een andere culturele achtergrond. Vooral bij het laatste criterium is het moeilijk in te schatten hoe groot het aantal justitieassistenten is dat in aanmerking komt voor het onderzoek. De feitelijk gerealiseerde steekproef bestaat uit een interviewafname bij zeven justitieassistenten die geregeld in contact komen met cliënten met een andere culturele achtergrond. De opdeling in taakuitvoering is als volgt: drie justitieassistenten bij de opdracht daderbegeleiding, twee justitieassistenten bij de Dienst Slachtofferonthaal en twee justitieassistenten bij de Dienst Bemiddeling in strafzaken. Deze laatste twee justitieassistenten hebben ook ervaringen meegedeeld vanuit de daderbegeleiding, waar zij vroeger werkten. Twee justitieassistenten wijken af van het vooropgestelde profiel (vrouwelijk en rond de dertig jaar), namelijk een mannelijke justitieassistent en een oudere justitieassistente werden geïnterviewd. De culturele achtergrond van de justitieassistent zou ook een invloed kunnen hebben op de ervaringen, maar binnen de afdelingen die bevroegd zijn, kwamen geen justitieassistenten voor met een andere culturele achtergrond.

3.2.4 Onderzoeksmethode

De onderzoeksmethode wordt opgesplitst in twee paragrafen. De eerste paragraaf geeft meer uitleg over hoe de interviewafname verlopen is. De tweede paragraaf zal verdergaan in hoe deze interviews verwerkt en geanalyseerd worden.

3.2.4.1 Het afnemen van interviews

Er is nog weinig geweten over het contactverloop tussen justitieassistenten en cliënten met een andere culture achtergrond. Uit die optiek zal er gekozen worden om interviews af te nemen. Voor alle drie de onderzoeksvragen is een interview het meest geschikt om deze te beantwoorden, omdat ze niet kwantitatief meetbaar zijn en het om een exploratief onderzoek gaat. Interviews kunnen veel informatie en rijke omschrijvingen weergeven over de ervaringen van de justitieassistent. Er wordt verder de keuze gemaakt voor een halfgestructureerd face-to-face interview aan de hand van een interviewschema, omdat de interviewer te weinig ervaring heeft om een open interview af te nemen (Baarda, de Goede & Van der Meer-Middelburg, 2007, pp. 14-24).

Het interviewschema bestaat uit vier delen: een algemeen onderdeel, het contactverloop, de moeilijkheden en de multiculturele programma's. In het 'algemeen onderdeel' van het interview wordt gevraagd aan de justitieassistent om hun opdracht binnen het justitiehuis of het parket te beschrijven. Daarna werd gevraagd of er bepaalde richtlijnen vastgelegd zijn of initiatieven genomen werden ten aanzien van cliënten met een andere culturele achtergrond binnen het justitiehuis of het parket. Het 'contactverloop' begint met een brede open vraag naar de ervaringen van de justitieassistent ten aanzien van de cliënten met een andere culturele achtergrond. Daarna volgen er open vragen naar gebeurtenissen die bijgebleven zijn, hoe het persoonlijk contact verloopt, hoe men reageert op culturele kwesties en hoe de justitieassistent zich opstelt ten aanzien van de cliënt met een andere culturele achtergrond. De 'moeilijkheden' komen in het volgende deel aan bod. De hypotheses bij onderzoeksvraag twee zullen in dit deel getoetst worden (zie 3.1.2.2). De kennis over en de vraag naar 'multiculturele programma's' worden uitgebreid bevraagd in deel vier. Het interviewschema is terug te vinden in bijlage zes.

Het interviewschema is flexibel opgesteld aan de hand van open vragen. De open vragen zijn gedeeltelijk aangepast aan de verschillende aanpak en visie noodzakelijk bij de verschillende opdrachten, bijvoorbeeld bij het bevragen van de multiculturele programma's hebben de justitieassistenten -belast met daderbegeleiding- weinig te maken met slachtoffers en hebben ze geen zicht op de noodzaak hiervan en omgekeerd. De flexibiliteit van het interview vertaalt zich in de volgorde die kan wijzigen tijdens het interview, bijvoorbeeld bij het contactverloop vertelt de

justitieassistent direct over de bestaande moeilijkheden. Doorvragen is essentieel tijdens het onderzoek om diepgaandere antwoorden te verkrijgen van de justitieassistent. Samenvatten is een belangrijke techniek om bepaalde zaken te verduidelijken en een structuur aan te brengen tijdens het interview (Baarda, de Goede & Van der Meer-Middelburg, 2007; Beyens & Decorte, 2008, pp.114-115).

3.2.4.2 Het verwerken van interviews en de data-analyse

Alle interviews zijn digitaal opgenomen. In de eerste fase worden de interviews uitgetypt. Dit gebeurt zo vlug mogelijk na de interviewafname. Daarnaast zijn er bepaalde indrukken tijdens het interview genoteerd, bijvoorbeeld non-verbale communicatie over moeilijke kwesties. De data-analyse is een belangrijk proces bij een (beperkt) kwalitatief onderzoek, omdat men op basis van een (beperkt) aantal interviews veel informatie wil verzamelen en de hypothesen wil verfijnen, bijvoorbeeld de verschillende opvattingen die naar voren komen. Het proces van de dataverzameling en de data-analyse wisselen elkaar daarbij af. Er wordt gebruik gemaakt van het kwalitatieve dataverwerkingsprogramma Nvivo 10 afgewisseld met het handmatig coderen. Het programma biedt mogelijkheden om codes aan te brengen in de transcripties van het interview. Dit helpt een structuur aan te brengen in de antwoorden op de hypothesen (Beyens & Decorte, 2008, pp. 140-143, Boeije, 2005, pp. 117-120). Er is geen vaste codeboom om alles in op te delen, omdat de uiteenlopende opdrachten van de justitieassistent vragen naar andere codes, bijvoorbeeld het grote verschil in de moeilijkheden in het contactverloop tijdens de daderbegeleiding, het slachtofferonthaal en de bemiddeling in strafzaken. Er is een basis codeboom, waarbij de 'opdrachten' (onderverdeeld in 'daderbegeleiding', 'slachtofferonthaal' en 'bemiddeling in strafzaken'), de 'moeilijkheden' (onderverdeeld in 'taal en communicatie', 'opvattingen' en 'gebruiken en gewoonten') en de 'multiculturele programma's' (onderverdeeld in 'kennis', 'interculturele communicatie', 'initiatieven voor slachtoffers' en 'initiatieven voor daders') in opgenomen zijn. De moeilijkheden zijn per opdracht handmatig uitgebreider gecodeerd, omdat tijdens het coderen via het dataverwerkingsprogramma weinig gemeenschappelijke codes naar voren komen, en de codeboom nodeloos ingewikkeld wordt. Bovendien betreft het slechts twee à drie interviews per opdracht, waardoor de meeste voordelen van het gebruik van een dataverwerkingsprogramma verdwijnen (Boeije, 2005, pp. 117-120).

3.3 Kwaliteit van het empirisch onderzoek

De beperkingen van het onderzoek komen in de eerste paragraaf aan bod. Er zullen naast de beperkingen een aantal kanttekeningen geschetst worden om de beperkingen beter in te kaderen. Vervolgens werden er een aantal strategieën toegepast om de kwaliteit van het empirisch onderzoek te verhogen. De strategieën die toegepast zijn om de validiteit en de betrouwbaarheid van het onderzoek te bevorderen, komen respectievelijk in paragraaf twee en drie aan bod.

3.3.1 Beperkingen en kanttekeningen bij het onderzoek

De eerste beperking aan het onderzoek is het kleine aantal interviews. De initiële onderzoeksopzet had een groter aantal interviews voor ogen. Dit werd niet verwezenlijkt doordat er geen medewerking verleend werd voor het onderzoek vanuit het directoraat-generaal Justitiehuisen. Het onderzoek beperkt zich tot Nederlandstalige justitiehuisen, omdat de onderzoeker niet voldoende de Franse of Duitse taal beheerst om een kwalitatief hoogstaand interview af te nemen en de justitiehuisen niet gemakkelijk bereikbaar zijn. Bovendien wensten niet alle Nederlandstalige justitiehuisen deel te nemen. Een belangrijk gevolg van deze beperkingen is het verloren gaan van informatie (bijvoorbeeld de ervaringen van de niet-bevraagde justitieassistenten), het minder goed kunnen bijstellen van de hypothesen... .

De keuze voor een doelgerichte steekproef heeft zowel voordelen als nadelen. Het voordeel is dat men de kwaliteit van het onderzoek kan verhogen bij een kleinschalig onderzoek. Het nadeel daarbij is dat men beperkingen oplegt door criteria toe te voegen. Hierdoor blijven er (belangrijke) aspecten niet onderzocht (Ponsaers, Pauwels & Decorte, 2008, pp. 86-88). De onderzoeker, tevens ook de interviewer, kunnen een grote invloed uitoefenen op de kwaliteit van het onderzoek. De interviewer is het meetinstrument van het empirisch onderzoek. Het verkrijgen van geldige en betrouwbare informatie van de justitieassistenten hangt grotendeels af van de interviewer. De objectiviteit van het interview kan beïnvloed worden door goedkeurende of afkeurende reacties weer te geven (bewust en onbewust). De presentatie van de interviewer kan een bepaalde invloed hebben op de justitieassistent. Er zijn nog veel andere zaken die invloed uitoefenen op de justitieassistent tijdens het interview, bijvoorbeeld sturende vragen. Het blijft belangrijk om bewust te zijn van deze zaken, en om negatieve beïnvloeding te vermijden (Cambré & Waege, 2006, p. 340-342). Het coderen zelf is door de onderzoeker alleen uitgevoerd. Dit brengt het risico mee dat niet alle fragmenten systematisch de juiste code toebedeeld krijgen, omdat er geen extra controle uitgevoerd wordt door een ander persoon (Boeije, 2005, p. 97).

Een kanttekening bij de voorgaande beperkingen is dat de officiële aanpak van de justitieassistenten en de verschillende diensten hetzelfde is over heel België. Een tweede kanttekening is dat de

justitiehuizen die meewerkten onderling veel variatie vertoonden, bijvoorbeeld de omvang van het justitiehuis, de diverse culturele cliënten die over de vloer komen... . Een derde kanttekening is bovendien dat er een redelijk homogeen profiel vast te stellen is onder de justitieassistenten, namelijk vrouwelijk en rond de dertig jaar. Het homogene profiel draagt bij tot de externe generalisatie. Tijdens het onderlinge teamoverleg van de justitieassistenten binnen de diensten worden moeilijke zaken aangekaart, waaronder moeilijkheden bij cliënten met een andere culturele achtergrond. Zo kunnen er onderling ervaringen uitgewisseld worden en komen er in de interviews ervaringen naar voor van andere justitieassistenten. Dit draagt ook bij tot de externe generalisatie.

3.3.2 Strategieën ter bevordering van de kwaliteit van het onderzoek

De gebruikte strategieën om de kwaliteit van het onderzoek te bevorderen, worden in twee paragrafen beschreven. In de eerste paragraaf komen de strategieën aan bod om de validiteit te verhogen. De tweede paragraaf beschrijft de strategieën om de betrouwbaarheid van het onderzoek te bevorderen.

3.3.2.1 Strategieën ter bevordering van de validiteit van het onderzoek

De validiteit betekent in deze context dat de onderzoeker ernaar streeft om een zo accuraat mogelijk beeld weer te geven van een bepaald sociaal fenomeen (Silverman, 2010, pp. 275). Een belangrijke manier om een accuraat beeld te vormen, is het *zoeken naar afwijkende gevallen*, ook wel *falsificatie* genaamd. In het onderzoek vond de dataverwerking en data-analyse zo kort mogelijk na de interviewafname plaats. Op basis van de data-analyse kan men bepaalde inzichten in een volgend interview verder aftoetsen. In het onderzoek zijn de hypothesen aan de hand van deze strategie verder uitgediept. Eén van de methodes om te vermijden dat te vlugge, foutieve of vooringenomen conclusies getrokken worden, is door *elke data systematisch te analyseren*. In het onderzoek wordt dit gedaan door elk antwoord van de justitieassistent dat het contact kan bemoeilijken, apart te coderen voor elk interview zodat niet alleen de bevestigende gevallen aan bod komen (Silverman, 2010, pp. 275-281).

De representativiteit of externe validiteit wordt verhoogd door een *doelgerichte steekproef* af te nemen. Er wordt namelijk een selectie gemaakt in het interviewen van justitieassistenten die geregeld in contact komen met cliënten met een andere culturele achtergrond. De uitspraken en inzichten zijn meer gekaderd, omdat de justitieassistent zelf een accurater beeld kan vormen door het regelmatige contact. *Anecdotalisme* wordt op die manier ook *tegengegaan*. Anecdotalisme betekent dat bepaalde uitspraken veel belang krijgen, maar in werkelijkheid weinig voorkomen (Silverman, 2010, pp. 268-289).

3.3.2.2 *Strategieën ter bevordering van de betrouwbaarheid van het onderzoek*

Strategieën ter bevordering van de betrouwbaarheid houden in dat men de consistentie van het onderzoek en de onderzoeksresultaten wil verhogen, bijvoorbeeld door een andere onderzoeker of via een andere methode (datatriangulatie) bekomt men dezelfde resultaten of antwoorden op de hypothese. Men kan dit verhogen door *transparant een spoor na te laten*, zodat andere onderzoekers hetzelfde onderzoek kunnen doen en tot dezelfde resultaten kunnen komen (Silverman, 2010, pp. 268-289). Hoe de onderzoeker te werk ging, is na te lezen in dit hoofdstuk. Om de betrouwbaarheid te verhogen bij het afnemen van de interviews zullen de eigen mening en gevoelens vooraf geëxpliciteerd worden, zodat de onderzoeker *bewust wordt van de eigen (voor-)oordelen* (Baarda et al., 2007, p. 22).

Een mogelijkheid bij het beschrijven van de resultaten is als onderzoeker zelf *weinig of niets te veranderen aan het woordgebruik van de respondent* (Silverman, 2010, pp. 268-289). In het resultatengedeelte zal geregeld een citaat van een justitieassistent gebruikt worden om bepaalde uitspraken te staven. Alle interviews zijn letterlijk uitgetypt aan de hand van de digitale opnames. Er werden bovendien notities tijdens en soms na het interview gemaakt, bijvoorbeeld bij bepaalde emoties of gebaren. Het digitaal opnemen is niet voor iedereen evident, en kan bedreigend overkomen als het over gevoelige zaken gaat. Er komen in het resultatengedeelte ook gegevens aan bod die pas na de interviewafname meegedeeld werden (Cambré & Waeghe, 2006, p. 326-327). Hoeveel justitieassistenten bepaalde uitspraken of hypothesen bevestigen, nuanceren of ontkrachten, zal ook beschreven worden in het resultatengedeelte. Dit draagt bij tot de betrouwbaarheid en de representativiteit van het onderzoek.

Hoofdstuk 4: Resultaten van het empirisch onderzoek

Het resultatengedeelte wordt opgedeeld in twee grote delen en een overzicht van de hypothesen. Het eerste deel zal de moeilijkheden tijdens het contactverloop tussen de justitieassistent en de cliënt met een andere culturele achtergrond in kaart brengen bij de daderbegeleiding, het slachtofferonthaal en de bemiddeling in strafzaken. In dat deel komen er alleen spontaan aangegeven moeilijkheden door de justitieassistent aan bod. Het tweede deel geeft weer hoe de justitieassistenten tegenover multiculturele programma's en initiatieven staan. In het derde deel zal een overzicht gegeven worden van de resultaten in relatie met de vooropgestelde hypothesen (zie 3.1.2.2). De resultaten zijn gebaseerd op de ervaringen van zeven justitieassistenten, waarvan drie justitieassistenten daders begeleiden, twee justitieassistenten binnen de Dienst Slachtofferonthaal werken en de andere twee justitieassistenten op de Dienst Bemiddeling in Strafzaken werkzaam zijn.

4.1 Moeilijkheden tijdens het contactverloop tussen de justitieassistent en de cliënt met een andere culturele achtergrond

In dit deel zal het contactverloop beschreven worden respectievelijk volgens de verschillende opdrachten afgebakend in het onderzoek, zijnde de daderbegeleiding, het slachtofferonthaal en de bemiddeling in strafzaken. De paragrafen hebben betrekking op opvallende en vaak voorkomende voorvallen. In het deel komen af en toe citaten terug van de justitieassistent ter illustratie of ter verduidelijking om een zo correct mogelijk beeld weer te geven van de situatie.

4.1.1 Moeilijkheden tijdens het contactverloop bij de daderbegeleiding

In de daderbegeleiding komen er vaak gelijkaardige situaties of ervaringen terug bij de drie justitieassistenten. De paragrafen hebben betrekking op de gemeenschappelijke en de opvallende ervaringen. In de eerste paragraaf komt het afnemen van de maatschappelijke enquête aan bod, omdat dit bij alle drie de justitieassistenten spontaan naar voor komt. De tweede paragraaf beschrijft hoe de justitieassistenten de taalbarrière ervaren, en hoe ze daarmee omgaan. De derde paragraaf gaat dieper in op de houding van de justitieassistent ten aanzien van de justitiabele met een andere culturele achtergrond. De vierde paragraaf heeft het over de kenmerken van schaamtecultuur die opvallend vaak voorkomen tijdens de daderbegeleiding. De vijfde paragraaf haalt andere culturele opvattingen aan die de daderbegeleiding bemoeilijken. In de zesde paragraaf komt kort culturele opvattingen aan bod die invloed kunnen hebben op de straftoemeting. Dit hoort normaal gezien niet tot het onderzoeksopzet, maar bijna alle justitieassistenten halen deze kwestie spontaan aan. Een

praktisch moeilijke situatie is het begeleiden van ‘illegale’ daders in een bepaalde strafmodaliteit, dit wordt niet in een aparte paragraaf besproken. Deze situatie kwam vroeger geregeld voor, en was bijna onmogelijk houdbaar, omdat de voorwaarden zoals werk zoeken niet kunnen nageleefd worden.

4.1.1.1 De moeizame communicatie bij de maatschappelijke enquête

Vooraf in de voorbereidende fase van de daderbegeleiding bevinden zich de moeilijkheden bij een ander communicatiegebruik. De justitieassistent neemt een maatschappelijke enquête af om zicht te krijgen op de leefwereld van de dader die vrijkomt of een voorwaardelijke straf krijgt. De communicatie binnen de familie kent een ander verloop dan in de meeste Belgische gezinnen. Het contact met het gezin van de dader kan moeilijk verlopen door de taal en ook door het ander communicatiegebruik, bijvoorbeeld er mag niet gesproken worden over de gepleegde feiten van de dader of de gepleegde feiten worden binnenshuis ontkend. Alle drie de justitieassistenten ervaren de gesloten communicatie bij bepaalde culturele gezinnen, in casu veelal bij ‘traditioneel’ Marokkaanse of Turkse gezinnen, maar ook af en toe bij Oost-Europese gezinnen. Volgend citaat ter illustratie:

“Enquêtes ik kan daarover vertellen dat er veel ‘schaamte’ is binnen de Marokkaanse cultuur, dat er ook wel veel ontkend wordt, als ik bij die ouders binnenkom, dat het heel vaak zo is dat de vrouw, vooral de mama’s dat ze zeggen dat hun zoon braaf is, dat er binnen nooit een probleem was, ze hebben het over ‘binnen’ en ‘buiten’ heel strikt, en dat ze niet weten wat er ‘buiten’ gebeurt.”

Een justitieassistent gaat regelmatig op gesprek bij Roma’s waar zij het vaak als lastig ervaart om gesprekken te voeren met de ‘overdramatiserende’ moeders of echtgenoten, bijvoorbeeld vaak terugkerende klagende geluiden en oneigenlijke voorstellen om hun man of zoon uit de gevangenis te gaan halen. Bovendien moeten de kinderen vaak vertalen wat de justitieassistent zegt, daardoor kan er niet vaak voluit gepraat worden. In enquêtes kan men normaal gezien wel beroep doen op een tolk, maar soms is het moeilijk om voor bepaalde talen een tolk te voorzien. Een citaat van de ervaring van de justitieassistent bij het afnemen van de maatschappelijke enquêtes bij Roma’s:

“Bij Roma’s, dat vind ik de moeilijkste cultuur om mee om te gaan, omdat die, ik heb er niet zoveel, maar ik begin er meer te krijgen, ik zal er mij moeten in verdiepen of een manier moeten vinden, daar is dat ook zo dat ik kan cliënten hebben, waar ik heel goed mee kan werken, als ik op enquête ga, dat is, ik vind dat zo ontzettend moeilijk, omdat die vrouwen,

dat is weer algemeen dat ik zeg, maar het is gewoon mijn ervaring die hebben zoiets van 'AAAAAH, mijn man die moet komen en die heeft niets gedaan', dat is zeer moeilijk om te praten en dan komen daar een hoop kinderen meestal bij, want de mama's spreken dan meestal geen Nederlands en dan komen er minderjarige kinderen, en dan zeg ik van ik wil eigenlijk iemand volwassen, ook al heb ik dat op voorhand gevraagd, is die er niet, wij hebben geen tolken, we hebben er geen geld voor, dat is iets wat niet ok is, dan komt er een dochter van veertien jaar een uitleg doen."

4.1.1.2 De taalbarrière bij de daderbegeleiding en de doorverwijzing

Tolken zijn geen optie meer bij de daderbegeleiding, uitgezonderd als de dader zelf de tolk betaalt. Dit is veruit het moeilijkste gegeven dat naar voor komt in de interviews. Soms worden familieleden, kennissen, prenten, gebruik van 'gebrekkige' andere talen of tweetalige personen die de justitieassistent kent, ingeschakeld om te communiceren, bijvoorbeeld in het eerste gesprek bespreekt men de voorwaarden bij hun invrijheidstelling. De nadelen van bepaalde aanpakken worden kort aangehaald. Bij een ander 'gebrekkig' taalgebruik gaan er veel emoties en nuances verloren, en is de boodschap van de justitiabele en de justitieassistent niet even gemakkelijk over te brengen. Familieleden of kennissen geven meestal na een tijd op om mee te gaan naar de daderbegeleiding. De justitieassistent is bovendien nooit zeker dat alles juist vertaald wordt en hoe de boodschap overgebracht wordt. Soms worden er ook kinderen meegebracht om te vertalen, waardoor er bepaalde zaken niet besproken kunnen worden. Het onderlinge gebabbel onder familieleden en kennissen kunnen bij sommige justitieassistenten als storend ervaren worden. Meestal is één van de opgelegde voorwaarden het volgen van een cursus 'Nederlands'. Wanneer men de taal niet of weinig machtig is en/of men moet gebruik maken van een derde persoon, dan vinden er in het algemeen minder diepgaande gesprekken plaats tijdens de begeleiding. Een voorbeeld van een vaak voorkomende moeilijke situatie die de justitieassistent aangeeft:

"Als je dingen wilt aanbrengen, en je kunt dat niet genuanceerd doen, omdat dat in een andere taal is, vind ik dat wel een moeilijk gegeven, want dat wij dan soms wel doen is dan vragen om iemand mee te brengen, die dan wel Nederlands spreekt, maar ja dan brengen die soms hun kinderen mee, wat ook niet de bedoeling is van daar een twaalfjarige in zo'n gesprek te betrekken, dus die taal dat is eigenlijk iets moeilijk."

Er is een verschil van aanpak van 'taal' vast te stellen bij de diverse strafuitvoeringsmodaliteiten, namelijk bij de probatie heeft men bijvoorbeeld vijf jaar om de justitiabele te begeleiden en heeft men meer ruimte om de taalproblemen weg te werken dan bij een kortdurende begeleiding bij de

‘vrijheid onder voorwaarden’. Indien de begeleiding echt niet werkbaar is, dan kan de justitiabele bijvoorbeeld voor de probatiecommissie geroepen worden. Een justitieassistent vertelt over een justitiabele die analfabeet is. De begeleiding is zeer beperkt gebleven, en de justitieassistent was eerder een hulpverlener in dit geval. De justitieassistent gaf aan dat zij/hij deze situatie heel moeilijk vond, maar bleef de justitiabele het gevoel geven van ondersteuning om herval te vermijden. De justitieassistent kan zelf niet beslissen om iemand niet te begeleiden.

Het doorverwijzen naar bepaalde therapieën of hulpverleningsprogramma’s is niet evident. De taal is meestal een uitsluitingscriterium voor het volgen van de programma’s. Het is al meerdere malen voorgevallen dat de justitiabele een leerproject, therapie of groepsprojecten niet heeft kunnen (verder) volgen omwille van de taal. De justitiabele moet de taal voldoende beheersen om bijvoorbeeld in de groepsprojecten een bepaalde inbreng te hebben.

4.1.1.3 De constructivistische en de culturalistische visie

In hoofdstuk twee is kort aan bod gekomen welke houding men kan aannemen ten aanzien van andere culturen. De justitieassistent probeert vanuit de visie van het justitiehuis een non-normatieve houding aan te nemen ten aanzien van de cliënt of de justitiabele. Alle drie de justitieassistenten geven aan dat elke justitiabele en elke problematiek een andere aanpak vereisen, dit hoort bij een constructivistische visie en de visie van het justitiehuis. De justitieassistenten verkiezen een persoonlijke aanpak, en houden rekening met alle factoren van de justitiabele. Er is geen sprake van eenzelfde basishouding ten aanzien van iedereen. Het vlot verlopen van de begeleiding is een heel belangrijk aspect. Toch stellen alle drie de justitieassistenten bepaalde culturele patronen vast. Dit sluit meer aan bij een culturalistische visie, ‘cultuur’ als statisch gegeven. Enerzijds passen ze hun houding aan in elk dossier vanuit het referentiekader van de cliënt. Anderzijds vertrekken ze ook vanuit hun eigen referentiekader waarbij er terugkerende culturele patronen zijn. De justitieassistent bevindt zich tussen beide visies.

Vragen stellen over hoe bepaalde culturele zaken in elkaar steken, wordt vaak gedaan. Bij een gevoelig verleden van de justitiabele zoals oorlogskwesties wordt niet verder gevraagd naar details. De justitieassistent doet regelmatig zelf onderzoek naar bepaalde culturele zaken. Een justitieassistent geeft aan dat ze een justitiabele vrijstelt om op gesprek te gaan tijdens de Ramadan. Een andere justitieassistent zal letten op de kledij bij het toekomen in het gezin bij het afnemen van een maatschappelijke enquête. Een afkeurende of moraliserende houding komt niet vaak voor, maar het is niet altijd zo evident om zich te verzoenen met bepaalde opvattingen in een cultuur, bijvoorbeeld het slaan van kinderen in het bijzijn van de justitieassistent tijdens een

maatschappelijke enquête of de visie op vrouwen. Wanneer de opvattingen te ver afliggen van de gangbare opvattingen in de samenleving of niet toegelaten zijn volgens het strafwetboek, zal de justitieassistent dit wel actief aankaarten dat het zo niet verder kan, bijvoorbeeld het slaan of mishandelen van een vrouw binnen het huwelijk. Soms gebeurt het bewust of onbewust dat sommige justitieassistenten aangeven zich beschermend op te stellen ten aanzien van Arabieren wanneer de visie op vrouwen een rol krijgt tijdens de begeleiding.

4.1.1.4 De schaamtecultuur

De opvattingen van de schaamtecultuur komen vaak naar voor bij (traditionelere) Turken en Marokkanen (en soms andere culturele groepen). De kenmerkende opvattingen bij een ‘wij-cultuur’ of schaamtecultuur zijn het groepsdenken en de vaste rolverdeling binnen de cultuur (zie bijlage drie). Het kan de begeleiding ingewikkelder maken. De ‘visie op vrouwen’ is een vaak aangehaald moeilijk aspect bij de daderbegeleiding, en ook bij de bemiddeling in strafzaken (4.1.3.2). Het is niet zo evident voor de Turk of Marokkaan -soms ook bij andere culturen- om zich open te stellen naar een vrouw toe. In zeldzame gevallen neemt een mannelijke justitieassistent het dossier over. Een citaat ter illustratie:

“We ervaren dat dat soms wel een hele lange tijd nodig heeft, vooraleer zij dat vertrouwen hebben om een gesprek met vrouwen doen, omdat ze dat eigenlijk niet gewoon zijn.”

Het groepsdenken uit zich in het zelf willen oplossen van de problemen. Soms vormt dit gegeven moeilijkheden bij het naleven van de voorwaarden, bijvoorbeeld ze willen niet praten over de gepleegde feiten tegen de justitieassistent. Er is bovendien veel schaamte aanwezig over de gepleegde feiten. De feiten worden vaak geminimaliseerd of ontkend binnenshuis. Men reageert soms heel fel bij het bespreken van de gepleegde feiten ten aanzien van de justitieassistent, bijvoorbeeld ‘je bent een racist!’. Soms voelen de justitiabelen zich onterecht beschuldigd en veroordeeld. De sociale contacten en controle kunnen ook positief bijdragen en de justitiabele op het rechte pad helpen. Bij financiële problemen wordt er vaak geleend bij een familielid.

De doorverwijzing naar een therapie verloopt niet altijd zo vlot, bijvoorbeeld een justitiabele reageert gechoqueerd omdat hij een gezinstherapie zou moeten volgen, hij ziet deze problematiek als iets dat binnen de familie moet gehouden worden. Bijgeloof kan hierin ook een rol spelen, bijvoorbeeld zwarte magie. De justitieassistenten motiveren de justitiabele om toch de stap te durven zetten naar de hulpverlening of de therapie. De justitieassistent bij de Dienst Bemiddeling in

Strafzaken geeft ook aan dat er een taboe rond therapie bestaat. Voor de meeste justitieassistenten valt het op dat er weinig zedenfeiten in hun dossierpakket voorkomen. De redenen hiervoor zijn onduidelijk, maar een paar justitieassistenten geven aan dat er een taboe ligt op het thema ‘seksualiteit’ binnen de Turkse en Marokkaanse gemeenschap. Er zou ook een taboe liggen op “*verslavingsproblematieken*”, maar dit komt wel vaak voor in de dossiers. Sommige steden hebben aangepaste programma’s voor andere culturen, maar doorverwijzing blijft een moeilijk gegeven.

4.1.1.5 Andere culturele opvattingen die de begeleiding bemoeilijken

Het intern oplossen van de problemen komt vaak naar voor bij de verschillende culturen. Justitiabelen afkomstig vanuit een oorlogsgebied reageren heel voorzichtig en wantrouwig ten aanzien van justitie. Een directe aanpak en goede afspraken helpen om deze weerstand te verminderen. Justitiabelen vanuit voormalige communistische landen verwachten dat de justitieassistent voor hen zal zorgen. Chinese justitiabelen stellen zich heel onderdanig op. Soms wordt van de justitieassistent verwacht om praktische zaken voor hen op te lossen, bijvoorbeeld werk vinden voor hen of zorgen dat ze geen boete moeten betalen. De houding van de justitiabele ervaart de justitieassistent als heel moeilijk om een begeleiding op te starten. Het is in het begin vaak zoeken naar een werkbare begeleiding.

4.1.1.6 Andere culturele opvattingen die invloed hebben op de straftoemeting

In de interviews komt het vaak spontaan aan bod dat het opvallend is dat mensen met een andere culturele achtergrond strenger gestraft worden. Zij komen vaker voor in de gevangenis en de penitentiaire strafuitvoeringsmodaliteiten, dit betekent een strafuitvoeringsmodaliteit nadat men al een tijd in de gevangenis verbleven heeft. Een justitieassistent vanuit de Dienst Bemiddeling in strafzaken geeft aan dat ze vindt dat er minder doorstroom van dossiers naar strafbemiddeling is bij mensen met een andere cultuur. De justitieassistenten geven bepaalde inzichten aan om dit te verklaren. Vaak krijgen ze een zware straf, omdat ze in bende optreden. Vanuit bepaalde culturen komt de groepsmentaliteit sterk naar voor, en komt het niet vaak naar voor dat ze alleen handelen. Meestal plegen ze ook zware criminaliteit, bijvoorbeeld mensenhandel en drugstrafiek om financiële problemen op te lossen. Een tweede aangegeven punt is het geweldsgebruik. Geweld krijgt in sommige culturen een andere plaats toebedeeld. Het komt soms voor dat men geweld gebruikt om conflicten op te lossen, en minder tot niet zwaar tilt aan het gebruiken van geweld in het algemeen. Het gebruik van een wapen en geweld zijn vaker voorkomend bij diefstal of inbraak bij justitiabelen die uit een oorlogsgebied afkomstig zijn, omdat ze daarmee opgegroeid zijn.

4.1.2 Moeilijkheden tijdens het contactverloop bij het slachtofferonthaal

De ervaringen bij de moeilijkheden in het contactverloop bij de Dienst Slachtofferonthaal werd bevraagd bij twee justitieassistenten. De ene justitieassistent heeft vooral dossiers in verband met verkeersongevallen en zelfdoding. De andere justitieassistent behandelt dossiers in verband met moord, intrafamiliaal geweld en andere zware delicten. Bij beide justitieassistenten verloopt het contact op een andere manier. Allebei verklaarden ze dat er een lage respons is bij slachtoffers met een andere culturele achtergrond. Dit wordt in de eerste paragraaf beschreven. De niet ingeloste verwachtingen bij slachtoffers met een andere culturele achtergrond in dossiers van moord en intrafamiliaal geweld worden aangehaald in de tweede paragraaf, dit aan de hand van de ervaringen van de desbetreffende justitieassistent. De andere justitieassistent geeft aan dat er geen specifieke moeilijkheden vast te stellen zijn tijdens het contact met slachtoffers van een andere cultuur in de dossiers verkeersongevallen en zelfdoding. In de laatste paragraaf wordt kort ingegaan op de verschillende slachtofferbelevingen die naar voor komen.

4.1.2.1 Lage respons en uitval bij slachtoffers met een andere culture achtergrond

De outreach aanpak van de Dienst slachtofferonthaal bestaat uit het verzenden van een brief naar de slachtoffers in verband met het vrijblijvend actief aanbod van de dienst. Het aanbod bevat de dossierinzage, bijstand in de rechtbank en informatie over de aanhangige rechtszaak. Beide justitieassistenten geven aan dat er een lage respons bij slachtoffers met een andere culturele achtergrond op de brief volgt. Volgend citaat ter illustratie:

“Aanvankelijk doen wij een actief aanbod, dus op vraag van de procureur gaan wij een slachtoffer actief een brief schrijven met het aanbod van onze dienst, dat ze bij ons terecht kunnen, euhm ik vind wel dat er veel minder reactie op komt als het gaat over een slachtoffer van een andere cultuur.”

De brief is opgesteld volgens de richtlijnen van Brussel, en wordt ‘alleen’ in de taal verstuurd van het rechtsgebied. De taal is de eerste drempel om op dit aanbod in te gaan. De ene justitieassistent stuurt af en toe een Franstalige brief mee om een breder culturele groep aan te spreken. Bepaalde culturele opvattingen vormen een tweede drempel op het ingaan van het vrijblijvend aanbod, geven beide justitieassistenten aan. Slachtoffers van intrafamiliaal geweld maken bijvoorbeeld niet vaak zelf melding van de feiten. Ze reageren niet vaak op de brief van de justitieassistenten. De ene justitieassistent geeft een aantal redenen vanuit het slachtofferperspectief aan voor de lage melding: ‘af en toe een duw krijgen is normaal’ of ‘wij moeten luisteren naar onze man’. Religie kan een

invloed hebben op het belang van de band tussen man en vrouw door het afsluiten van het ‘heilig’ huwelijk. Het is vanuit dat perspectief moeilijk om aangifte te doen van de echtgenoot bij de autoriteiten. Vaak komen alleen ernstige gevallen van intrafamiliaal geweld aan het licht.

De Dienst Slachtofferonthaal kan beroep doen op een tolk bij de bijstandsverlening in de rechtbank. Zelden werd nog gebruikt gemaakt van een tolk. De ene justitieassistente die vooral belast is met zware delicten heeft nog nooit beroep gedaan op een tolk, omdat er nog nooit bijstand verleend werd bij anderstalige slachtoffers of anderstalige benadeelden in de rechtbank of in het Hof van Assisen. Culturele opvattingen spelen bij dit laatste ook een rol. Een keer gaf de andere justitieassistente aan dat ze een tolk gebruikt heeft in de rechtbank, omdat het anderstalig slachtoffer in kwestie door de hulpverlener van een andere dienst aangeraden werd om bijstand te vragen in de rechtbank. Vaak worden er in de gesprekken op het bureau gebruik gemaakt van kennissen of andere familieleden die de Nederlandse taal machtig zijn of proberen ze zich in andere talen of op andere manieren te verduidelijken.

De taalbarrière kan in een verder ontmoeting ook voor uitval zorgen. In een zwaar dossier kunnen beide ouders geen Nederlands. De dochter had in het eerste gesprek de vertaling op haar genomen, wat niet de ideale situatie is. Nu is er opnieuw een brief gestuurd om bijstand te verlenen in het Hof van Assisen, maar de ouders reageren niet meer op de brief omwille van de taal. De ervaring van de justitieassistent in desbetreffend dossier:

“De eerste keer heb ik dan, het is ook zo het is een redelijk zwaar dossier, dus de eerste keer zijn die mensen gekomen, en de dochter is meegekomen die dan alles vertaald heeft eigenlijk, maar je voelt ‘we hebben wel alle uitleg kunnen geven’, zij moest elke keer vertalen, maar ik vond het dan wel heel vervelend dat ik niet met de ouders zelf kon praten. Dus voor hen was het enkel Turks, en ondertussen is dat al een jaar en wat geleden. Ze hebben nu van mij een paar week geleden terug een brief gehad, omdat het nu toch ook om een moorddossier gaat die voor Assisen komt, en die mensen reageren niet meer naar ons toe, dus dat speelt dan toch wel mee, hoor, dat we niet ons werk ten volle kunnen doen omwille van het taalverschil.”

4.1.2.2 Het moeizame contactverloop door niet ingeloste verwachtingen in moorddossiers en in dossiers intrafamiliaal geweld

Vaak verloopt het contact met de slachtoffers of de familie van het slachtoffer met een andere culturele achtergrond moeizaam. In zaken betreffende intrafamiliaal geweld komen er bij de slachtoffers geregeld verkeerde verwachtingen ten aanzien van justitie en de justitieassistent naar voor die het proces bemoeilijken. De justitieassistent in de Dienst Bemiddeling in strafzaken bevestigt dat er soms sprake is van andere verwachtingen van justitie en de justitieassistent. De justitieassistent verduidelijkt een vaak voorkomende situatie:

“we gaan de klacht nu intrekken’, ik spreek nu specifiek over doelgroepen intrafamiliaal geweld, maar dat kan niet zomaar, een keer dat er een klacht genoteerd is, kunnen ze dat niet meer intrekken, waardoor we dan weer eigenlijk in diskrediet gebracht worden, omdat... dat lukt dan weer niet... dat dat is dan weer ons schuld... eigenlijk zijn der wel door die verschillende culturele achtergronden wat misverstanden... ”

Inzake moorddossiers -waarvan het bij een kleine meerderheid van de dossiers over Turken of Marokkanen gaat- ontstaat er vaak een probleem bij het vrijgeven van de lijken. Het vrijgeven van de lijken is een beslissing van de onderzoeksrechter, en hij weigert het verzoek om de lijken (ook na autopsie) over te brengen naar een ander land. Deze beslissing wordt niet aanvaard bij de familie en de situatie escaleert. Het is binnen de familie heel belangrijk om hun kinderen in Turkije te begraven omwille van geloofsredenen. De familie ziet de justitieassistent als het verlengde van justitie en de rechtbank, waardoor na een paar woedende telefoons het contact stopgezet wordt. Bovendien is het een grote kost om een lijk te bewaren bij de begrafenisondernemer.

De verkeerde verwachtingen hebben onder andere als gevolg dat er een gesloten houding ontstaat ten aanzien van de cliënten met een andere culturele achtergrond. De justitieassistent is minder vlug geneigd om het slachtoffer of de familie van het slachtoffer uit te nodigen op het bureau, omdat ze vreest dat ze de boodschap of de informatie niet zal kunnen overbrengen. De familie reageert vaak heftig en kwaad. Bij Marokkaanse en Turkse families is het de gewoonte om met een groot aantal familieleden op te dagen. Wanneer de contacten al niet vlot verlopen, kan dat toch een bijkomende drempel zijn dat ze met een groot aantal aanwezig zijn op het bureau. Soms wordt ook alleen het slachtoffer toegelaten bij bepaalde zaken.

Omgekeerd bestaat er vanuit de slachtoffers of de familie van het slachtoffer met een andere culturele achtergrond een gesloten en agressieve houding ten aanzien van de justitieassistent. Er volgen vaak reacties dat de justitieassistent racistisch is. Volgens de justitieassistent staan ze niet

open voor andere opvattingen en meningen. Ze reageren heel vurig. Een voorbeeld hiervan is in het dossier waar de twee broers niet begraven kunnen worden in Turkije:

“Ik vind zo wel dat ze heftig kunnen reageren, bijvoorbeeld die mevrouw die ons altijd opbelt in verband met die twee broers die daar dood zijn, dat loopt uit de hand, nu belt ze niet meer, gelukkig niet meer en dat is eigenlijk heel hysterisch telkens.”

De erkenning van de justitieassistent is belangrijk bij een goed contactverloop, bijvoorbeeld ze stellen zich open op met hun vragen en problemen naar de justitieassistent toe. De justitieassistent geeft aan dat na een goed contactverloop de slachtoffers met een andere cultuur heel dankbaar zijn.

4.1.2.3 Een ander culturele slachtofferbeleving

De justitieassistente die geregeld dossiers ‘intrafamiliaal geweld’ behandelt, ervaart een andere culturele slachtofferbeleving bij -vooral Turkse en Marokkaanse- mishandelde vrouwen. Het meer angstig zijn bij vrouwen met een andere culturele achtergrond wordt bevestigd door een justitieassistent die geregeld zaken intrafamiliaal geweld behandelt in kader van bemiddeling in strafzaken.

De impact op het slachtoffer bij moorddossiers is de justitieassistent onduidelijk, omdat de familie van het slachtoffer vaak een gesloten houding aannemen. De andere justitieassistent vertelt spontaan over een dossier ‘zelfdoding’ dat haar bijgebleven is. De familie kon het moeilijk begrijpen dat de persoon in kwestie zelfmoord gepleegd had. Het is niet zeker dat de slachtofferbeleving bij zelfmoord anders cultureel beleefd wordt of bij andere culturen moeilijker ligt op basis van een dossier, maar het gesprek is haar als opvallend bijgebleven.

4.1.3 Moeilijkheden tijdens het contactverloop bij de bemiddeling in strafzaken

In het contactverloop bij de bemiddeling in strafzaken staat het communicatieproces centraal. De taalbarrière is een struikelblok bij dat proces. In paragraaf één zal daar kort op ingegaan worden. In de tweede paragraaf zal een tweede struikelblok besproken worden, namelijk de opvattingen die het proces bemoeilijken. Er werden twee justitieassistent bevestigd vanuit de Dienst Bemiddeling in strafzaken. Er wordt voornamelijk aan indirecte bemiddeling gedaan, dit betekent dat slachtoffer en dader apart op gesprek komen om hun verhaal te doen en op een indirecte manier trachten tot een overeenkomst te komen. Bovendien vinden zich maar een beperkt aantal gesprekken plaats, gemiddeld 2 à 3 gesprekken met de dader en/of het slachtoffer.

4.1.3.1 De taalbarrière als struikelblok in het communicatieproces

Men kan bij de Dienst Bemiddeling in strafzaken beroep doen op een tolk. De ene justitieassistent geeft aan geregeld gebruik te maken hiervan. Het blijft echter geen garantie op een geslaagd communicatieproces. Er bestaat vooraleerst een variatie binnen de tolken. Er kan letterlijk getolkt worden, maar het is ook al meerdere keren voorgevallen dat de tolk na vijf minuten in gesprek met de cliënt een antwoord van twee zinnen doorgeeft aan de justitieassistent. Dit laatste wordt als storend ervaren. Het communicatieproces is moeilijker, omdat men via een derde persoon moet communiceren en daarbij de directe emoties mist. De justitieassistent geeft aan:

“De tolk kan het dan wel vertalen naar die persoon maar het is nog anders als je het rechtstreeks kan zeggen en als je de emoties op dat moment ook al ziet, rond het emotionele aspect verlies je wel heel veel, vind ik, zelfs met tolk kan je dat proberen te bevragen, maar ik denk dat dat een gans pak minder is dan dat je het zelf kunt vragen.”

Een tweede gevolg is dat meestal het communicatieproces oppervlakkiger blijft, men kan minder diepgang bereiken. De neutraliteit kan wel bevorderd worden bij dossiers intrafamiliaal geweld door een tolk te voorzien voor de partij die het Nederlands niet genoeg machtig is. De andere justitieassistent geeft aan niet zo vaak gebruik te maken van een tolk, maar vraagt aan de familieleden of de advocaat om te vertalen. Hij/Zij geeft spontaan taal aan als struikelblok in het contactverloop, omdat er vaak betekenisnuances verloren gaan in het gesprek.

4.1.3.2 Bepaalde visies bemoeilijken het communicatieproces

De justitieassistent geeft aan dat de visie op vrouwen een drempel kan zijn binnen de communicatie. Dit kan zich uiten in een afstandelijke houding van de dader naar de justitieassistente toe. In het relatief kort contactverloop tussen de justitieassistent en de dader is het niet altijd zo evident om uit te leggen wat de maatregel is en waarom de dader op het parket aanwezig is. De visie op justitie kan het communicatieproces vertragen, bijvoorbeeld het justitiesysteem in België werkt toch niet of ze moeten zich niet moeien. Ter illustratie een citaat over deze opvattingen:

“Ze hebben het wel moeilijk met de bemoeienissen van justitie en voornamelijk omdat je een vrouw bent dat ze toch moeilijker kunnen aanvaarden dat je maatregelen oplegt, omdat het is toch nog een beetje meer gesloten zo, we regelen dat wel zelf en je moet je niet moeien, zeker dat het geen dagvaardiging is, het is zo voor hen niet duidelijk dat het zo een tussenstap is zo tussen de rechtbank of geen maatregel.”

De ernstinschatting van misdrijven verschilt soms binnen andere culturen. De feiten worden vaak geminimaliseerd of minder serieus genomen, waardoor het voor de justitieassistent moeilijk is om daarover te communiceren en men soms een eerder afkeurende houding aanneemt. Een voorbeeld hiervan:

“Ik probeer dat niet te doen, maar natuurlijk bijvoorbeeld in die zaak van die ‘verkrachting’, als die mannen daar echt zo overdoen van ja, dat is maar normaal dat een dertienjarig meisje betrekkingen heeft met iemand, dan is het wel moeilijk om uw eigen persoonlijke visie uit te schakelen, euhm, ik probeer dat niet te doen, maar onbewust zal dat misschien af en toe wel bovendringen hé.”

4.2 Multiculturele programma’s en initiatieven

Multiculturele programma’s en initiatieven kunnen het contact bevorderen en de moeilijkheden wegwerken bij cliënten met een andere culturele achtergrond. Dit deel zal eerst ingaan op het aanbod van de justitiehuisen. Paragraaf twee zal de opleiding ‘interculturele communicatie’ nader toelichten. Vervolgens wordt in paragraaf drie de multiculturele programma’s en initiatieven naar de daders toe besproken, en in paragraaf vier zal dit gedaan worden ten aanzien van de slachtoffers.

4.2.1 Multiculturele programma’s en initiatieven in de justitiehuisen

Er is geen extern beleid ten aanzien van andere culturen. De justitiehuisen passen eenzelfde deontologie en methodologie toe voor iedereen. De justitiehuisen zijn voor een geïndividualiseerde aanpak in het algemeen. Dit zou inhouden dat men aandacht heeft voor de effecten van een gerechtelijke procedure en wat dat bij het individu teweeg brengt. Cultuur is daarbij een belangrijke factor waaruit mensen handelen en denken. Bij de contextualisering van de dader zal zijn/haar culturele achtergrond in de bespreking van het delict als element aan bod komen (Federale Overheidsdienst Justitie, Directoraat–generaal Justitiehuisen, Dienst conceptuele aansturing en beleidsondersteuning, 15.02.2012).

Er zijn geen richtlijnen of initiatieven opgericht ten aanzien van personen met een andere culturele achtergrond in de bevroegde justitiehuisen en parketten. Zowel bij de justitieassistenten van het slachtofferonthaal en de bemiddeling in strafzaken -beiden gevestigd in het parket- is er weinig kennis over multiculturele programma’s en initiatieven. Ze hebben geen specifieke opleidingen in verband met andere culturen gevolgd. Volgens de justitieassistent slachtofferonthaal belast met zaken intrafamiliaal geweld zou er in de cursus die nu gegeven wordt over intrafamiliaal geweld het thema ‘andere culturen’ opgenomen worden, maar zijzelf heeft nooit een cursus hierover gehad.

De drie justitieassistenten belast met de daderbegeleiding hebben kennis over het bestaan van multiculturele programma's. Een justitieassistent gaf aan dat het tien jaar geleden is dat ze de cursus 'omgaan met allochtonen' gevolgd had. Er was wél een justitieassistente binnen het team die de cursus 'interculturele communicatie' gevolgd heeft, die nu recentelijk in juni is doorgegaan. In het teamoverleg wordt over de inhoud van de cursus gesproken. Bij een andere justitieassistent is het ondertussen een drietal jaar geleden dat er een opleiding over verschillende visies van andere culturen gegeven werd in het justitiehuis ter plaatse. Ze heeft de tweedaagse lessen bijgewoond. Deze opleiding was toegankelijk ook voor andere justitieassistenten. Er werd een justitieassistent geïnterviewd die de opleiding 'interculturele communicatie' gevolgd heeft in juni.

Alle drie de justitieassistenten doen geregeld zelf 'research' om inzicht te verwerven in andere culturen, vooral wanneer zich justitiabelen van een andere cultuur aanbieden is het soms aftasten wat gevoelig ligt en wat niet. Research kan zich vertalen in computerwerk of boeken lezen of uitgebreider bijvoorbeeld een justitieassistente heeft twee jaar Arabisch gevolgd en nu het tweede jaar Russisch voltooid, een andere justitieassistente is op zoek naar een academische opleiding in verband met andere culturen.

4.2.2 Opleiding 'Interculturele communicatie'

Alle justitieassistenten vinden het nuttig dat er een cursus 'interculturele communicatie' gegeven wordt. Ze zijn ook allen bereid om deze cursus te volgen vanuit hun invalshoek. Het interessante bij zo'n opleiding voor de meeste justitieassistenten is de inzichtverwerving in de culturele achtergrond van de cliënten en het zich bewust worden van eigen en andere culturele verschillen en gevoeligheden.

Een justitieassistente die daders begeleidt, heeft recent de opleiding 'interculturele communicatie' gevolgd. Ze staat heel positief ten aanzien van de cursus, en zou volgend jaar verder zo'n cursus volgen. Het was een driedaagse opleiding gegeven door een Marokkaanse man van middelbare leeftijd. De man bracht eigen casussen mee en men kon zelf casussen aanbrengen die vervolgens besproken werden voor de groep. De focus lag op het individuele aspect binnen een cultuur, het bewust worden van overculturaliseren. Er waren ook doe-opdrachten, bijvoorbeeld welke foto past bij welke nationaliteit. Een acteur is de laatste dag meegekomen. Ongeveer een vijftiental justitieassistenten kunnen de cursus volgen. Een opleiding volgen is niet zo evident, men moet zichzelf op een lijst plaatsen en vanuit die lijst maakt de directeur een keuze wie de cursus mag volgen, omdat er maar een beperkt aantal plaatsen zijn en omwille van de beperkte budgettering.

4.2.3 Multiculturele programma's en initiatieven voor daders

Momenteel is er een grote vraag naar de mogelijkheid om beroep te doen op een tolk bij de daderbegeleiding. Een groepsprogramma wordt in het algemeen niet aangeboden bij de bevraagde justitiehuisen. De justitieassistenten zien het praktisch niet haalbaar om groepsprogramma's op te starten voor daders met een andere culturele achtergrond. Inzichtbevorderende groepsprogramma's kunnen wel een grote meerwaarde bieden, omdat vaak bepaalde misvattingen bestaan over justitie en de samenleving, bijvoorbeeld inzicht in de gevolgen van hun daden, inzicht in de gangbare opvattingen in de samenleving en in wat kan en niet kan, inzicht in de betekenis van een andere cultuur in de samenleving, waarbij 'racisme' kan besproken worden... .

Er wordt tijdens de daderbegeleiding vaak doorverwezen naar bepaalde hulpverleningsdiensten en – programma's. Aangepaste hulpverleningsprogramma's of therapieën voor justitiabelen met een andere culturele achtergrond bieden een grote meerwaarde, maar dit is maar in beperkte mate aanwezig en alleen in de grootsteden bijvoorbeeld voor een verslavingsproblematiek. Er zit vaak nog een taboe op het bespreekbaar maken van zo'n zaken, en men staat vaak weigerachtig tegenover het volgen van een therapie. Een justitieassistent of een hulpverlener met een andere culturele achtergrond kan veel voordelen bieden. Het culturele inzicht en de taal zijn belangrijke troeven in het vlot verlopen van de begeleiding. Een praktisch nadeel kan zich voordoen wanneer in bepaalde wijken of bepaalde culturele groepen iedereen elkaar kent, en men liever niet begeleid of geholpen wordt door iemand die ze kennen.

4.2.4 Multiculturele programma's en initiatieven voor slachtoffers

Er is momenteel een lage respons bij slachtoffers met een andere culturele achtergrond bij de Dienst Slachtofferonthaal. De gestandaardiseerde brief bij de Dienst Slachtofferonthaal zou door een gepersonaliseerde en cultuurspecifieke aanpak op meer respons kunnen rekenen, bijvoorbeeld in dossiers intrafamiliaal geweld zou men gericht een brief kunnen opstellen aan de hand van hun normen en waarden. Tolken zouden tijdens de gesprekken op het bureau of tijdens dossierinzage ook kunnen bijdragen tot een hogere respons. Andere voorgestelde initiatieven zijn steungroepen, aanspreekpunten en aparte hulpverleners voor slachtoffers met een andere cultuur. Een hulpverlener of een vrijwilliger die de taal en de cultuur van het slachtoffer kent, kan een grote impact uitoefenen om het slachtoffer met een andere culturele achtergrond aan te zetten om op het vrijblijvend aanbod in te gaan. Zij oefenen een soort brugfunctie uit ten aanzien van justitie en de justitieassistent. Het blijft weliswaar een vrijblijvend aanbod, waarbij de mogelijkheden beperkt blijven bij het meestal kortdurend contactverloop. Een overleg met de andere diensten slachtofferonthaal in België zou een

goede bodem kunnen zijn om de bestaande problemen te bespreken en samen te zoeken naar een oplossing.

4.3 Overzicht van de hypothesen

Een aantal hypothesen zijn uiteengezet op basis van de literatuurstudie (zie 3.1.2.2). Bepaalde aspecten van de hypothese zijn al uitgebreid besproken bij de moeilijkheden die spontaan aangegeven worden door de justitieassistent tijdens het contactverloop. In dit deel zullen de hypothesen verscherpt of bijgesteld worden op basis van de ervaringen van de justitieassistenten.

4.3.1 Een andere taal en/of een ander communicatiegebruik vormen struikelblokken in een goede relatie tussen de cliënt en de justitieassistent.

Taal is in elk interview spontaan aangegeven als problematisch gegeven in het contactverloop. In sommige gevallen kan dat ernstige gevolgen hebben. De hypothese kan bevestigd worden. Het kortdurend contact bij het slachtofferonthaal heeft een grote uitval bij anderstaligen als gevolg. Bij de bemiddeling in strafzaken zorgt de taal voor een moeilijker communicatieproces. De gevolgen bij de daderbegeleiding zijn heel uitgebreid, en zijn aan bod gekomen in het vorig deel (zie 4.1.1.1 en 4.1.1.2).

4.3.2 Verschillende opvattingen bemoeilijken het contact en de (individualistische) aanpak van de justitieassistent.

De verschillende culturele opvattingen hebben een groot effect op het contactverloop. Opvattingen zijn vaak aangegeven moeilijkheden bij de communicatie en de begeleiding tussen de justitieassistent en de justitiabele. De kenmerkende culturele verschillen, beschreven in de theorie van Bernstein en de theorie van Pinto (zie 2.3.2.1 en 2.3.2.2), komen geregeld terug bij Turken en Marokkanen. De visie op vrouwen vormt een eerste drempel in de relatievorming bij de vrouwelijke justitieassistenten. Het groepsdenken en de culturele verschillen zijn soms moeilijk te verzoenen met de (individualistische) aanpak, bijvoorbeeld de lage respons bij het slachtofferonthaal. De hypothese blijft bevestigd. Vaak wordt er gekozen voor een directe aanpak aan de hand van duidelijke communicatie en afspraken om met de andere opvattingen succesvol om te gaan, daarbij wordt er rekening gehouden met de culturele achtergrond.

4.3.3 Andere gebruiken en gewoonten kunnen het contactverloop met de justitieassistent bemoeilijken.

Een opvallend gegeven is het *vaak met een aantal familieleden toekomen op afspraak* bij bepaalde culturen, bijvoorbeeld bij Turken en Marokkanen. Het 'in groep toekomen' wordt niet direct als storend ervaren, maar kan een drempel zijn bij het uitnodigen van de persoon in kwestie, bijvoorbeeld wanneer het mank loopt in de dossiers slachtofferonthaal. De individuele aanpak van het justitiehuis zorgt in praktijk soms voor mistoestanden. Een voorbeeld van een culturele mistoestand is in een dossier slagen in verwondingen dat in aanmerking komt voor bemiddeling in strafzaken, waarbij de vaders van zowel de dader en het slachtoffer afgekomen zijn op het bureau. De aanpak van de justitieuizen heeft alleen betrekking op de dader en het slachtoffer zelf. De vaders geven aan dat de hiërarchie van het gezin moet gerespecteerd worden, en de vaders onderling zullen bemiddelen en niet via hun zonen. Uiteindelijk zijn de zonen komen opdagen, nadat het duidelijk werd dat een bemiddeling moet gebeuren via de rechtstreekse betrokkenen.

Hevige reacties en luide gesprekken komen af en toe spontaan naar voor als opvallend voor bepaalde culturen. Geweld en agressie kunnen ook een andere betekenis krijgen, weliswaar niet ten aanzien van de justitieassistent zelf, maar binnen de relaties binnen de cultuur.

Het *'te laat komen op afspraak'* komt bij daderbegeleiding geregeld voor, maar dit hangt ook van individu tot individu in de cultuur af. In bepaalde Midden-Afrikaanse culturen is het tijdsbesef anders dan in de Westerse cultuur, bijvoorbeeld een halfuur later toekomen op een afspraak is de normale gang van zaken... . De aanpak bij het te laat komen op afspraak varieert van justitieassistent tot justitieassistent. Eerst en vooral hangt het onder andere af om welke reden en hoeveel de dader te laat is. Sommige laten de persoon niet meer op gesprek toe, en stellen voor om een nieuwe afspraak te maken.

De hypothese kan niet volledig ontkracht worden. Gebruiken en gewoonten komen niet vaak spontaan naar voor als problematisch, maar kunnen een (negatieve) invloed hebben op het contactverloop.

Conclusie

In de conclusie komen er ook aanbevelingen voor verder onderzoek aan bod. De doelstelling van het onderzoek is tweeledig. Vooraleerst wil het onderzoek de moeilijkheden tijdens het contactverloop in kaart brengen tussen de justitieassistent en de cliënt met een andere culturele achtergrond. Er is momenteel weinig geweten over de verhouding tussen beiden. Het onderzoeksterrein wordt afgebakend door het contactverloop te bekijken vanuit het perspectief van de daderbegeleiding, het slachtofferonthaal en de bemiddeling in strafzaken. De moeilijkheden tijdens het contactverloop hangen van individu tot individu af binnen een cultuur, maar er zijn wel bepaalde patronen te herkennen. De ervaringen van de justitieassistenten zijn divers.

Het onderzoek wil verder bouwen aan bestaande theorieën en bevindingen. Er werden een aantal hypothesen opgesteld op basis van de literatuurstudie. De hypothesen hebben betrekking op het moeilijk contactverloop bij cliënten met een andere culturele achtergrond op vlak van ‘taal en communicatie’, ‘opvattingen’ en ‘gebruiken en gewoonten’. Taal en communicatie blijven moeilijk gegevens tijdens de uitvoering van de opdrachten van de justitieassistent. Er is geen tolk beschikbaar bij de daderbegeleiding. Dit kan zware gevolgen hebben voor de justitiabele en de begeleiding zelf. De begeleiding blijft bijvoorbeeld vaak oppervlakkiger en is in extreme gevallen niet werkbaar. Er zijn een aantal opvattingen dat naar voor komen als drempel in de communicatie en de relatievorming, bijvoorbeeld de visie op vrouwen, de visie op justitie... . Er wordt weinig ingegaan op het vrijwillig aanbod van de Dienst slachtofferonthaal door de algemene aanpak, dit is een gestandaardiseerde brief in de Nederlandse taal. Andere gebruiken en gewoonten komen niet zo vaak spontaan naar voor als problematisch, maar in sommige gevallen kan het wel drempelverhogend zijn en tot misverstanden leiden.

De tweede doelstelling van het onderzoek is praktischer van aard, namelijk hoe staat de justitieassistent ten aanzien van multiculturele programma's en initiatieven. De inspiratie voor de onderzoeksvraag is gekomen uit het gegeven dat het justitiehuis geen extern multicultureel beleid heeft. Er waren op het ogenblik van het opzetten van het onderzoek al jaren geen multiculturele initiatieven opgezet. De kennis is heel beperkt over zo'n programma's. Alleen binnen de daderbegeleiding is er een actieve kennis over opleidingen, maar dit is ook miniem. Een justitieassistent heeft recent de cursus ‘interculturele communicatie’ gevolgd. Toch is er wel behoefte en vraag naar multiculturele opleidingen en programma's, zowel voor de justitieassistent of ten aanzien van de slachtoffers en de dader.

Goede communicatie is belangrijk voor het slagen van zowel de daderbegeleiding en de bemiddeling in strafzaken. Het verplichte karakter bij het naleven van de voorwaarden maakt dat de justitiabele weinig keuze heeft om mee te werken. Taal is de eerste barrière in het vormen van een goede relatie en communicatie. Naast taal kunnen bepaalde culturele opvattingen struikelblokken zijn in het communicatieverloop. Er zou verder onderzoek moeten gebeuren hoe men met deze zaken succesvol kan omgaan. Een mogelijkheid is het inschakelen van tolken tijdens de daderbegeleiding, het aannemen van justitieassistenten met een andere culturele achtergrond of het investeren in multiculturele opleidingen voor de justitieassistent om succesvol met de culturele opvattingen om te gaan. Het doorverwijzen naar cultuur-gerichte programma's is niet vanzelfsprekend, omdat er weinig en in bepaalde regio's geen zo'n programma's voor handen zijn. Inzichtbevorderende cursussen voor daders zouden ook kunnen bijdragen tot een vlottere communicatie, maar er is hierover nog weinig geweten. De maatschappelijke enquête afnemen, is een moeilijk gegeven voor de justitieassistenten in bepaalde culturen, omdat er niet over de gepleegde feiten 'binnenshuis' mag gecommuniceerd worden. Een diepgaande analyse naar de betekenis van de maatschappelijke enquête kan een duidelijk beeld weergeven van de gevolgen van en de impact op de justitiabele, de na te leven voorwaarden en de daderbegeleiding.

De lage respons van slachtoffers met een andere cultuur op de brief met het vrijblijvend aanbod van informatie en bijstand door de justitieassistent vraagt om een uitgebreid onderzoek. Vanuit de literatuur en de ervaringen van de justitieassistenten speelt de taal alvast een grote rol hierin. Bepaalde opvattingen zoals intern de problemen oplossen, wantrouwen ten aanzien van justitie of het taboe dat er heerst over bepaalde delicten kunnen ook een doorslaggevende rol hierin spelen. Toch zou men kunnen vermoeden dat bijstand en informatie heel belangrijk zijn bij slachtoffers van een andere cultuur omwille van hun socio-economische situatie en hun onbekendheid met het strafrechtstelsel. Een uitgebreid onderzoek kan dieper analyseren waarom er op de brief zo weinig gereageerd wordt, en zoeken naar alternatieven of oplossingen. Het standpunt over deze kwestie en de aanpak daarvan is tweeledig, aan de ene kant valt de lage respons de justitieassistenten op, maar aan de andere kant is er de vrees om informatie mee te geven of bijstand aan hen te verlenen door het moeizaam contact door de onbekendheid in het (succesvol) omgaan met andere culturen in relationele kwesties en de taalproblemen.

Het is opvallend dat vaak in relationele zaken het contact moeizaam verloopt. De andere slachtofferbeleving en de vaak niet-ingeloste verwachtingen in dossiers van intrafamiliaal geweld en moord doen verder vermoeden dat eenzelfde aanpak en visie niet zal volstaan. Het onderzoek kan uitgebreid peilen naar de behoeftes vanuit het perspectief van de slachtoffers met een andere culturele achtergrond. Mogelijkheden voor een cultuur-specifieke aanpak -eventueel door beroep te

doen op andere organisaties- zouden daarbij ook verkend kunnen worden. Er is tot nu toe weinig tot geen kennis bij de justitieassistenten in bepaalde regio's over een hulpaanbod voor slachtoffers met een andere culturele achtergrond. Omgekeerd zijn deze instanties misschien ook niet op de hoogte dat er een mogelijkheid is om gebruik te maken van een tolk bij de bijstandsverlening door de justitieassistent in de rechtbank.

Bibliografie

Regelgeving

M.B. van 23 juni 1999 tot vaststelling van de functiebeschrijvingen en -profielen voor het personeel van de buitendiensten van de Dienst Justitiehuisen van het Ministerie van Justitie, *B.S.* 29 juni 1999.

M.B. van 17 december 2008 tot wijziging van het M.B. van 24 oktober 2002 houdende het algemeen studiereglement betreffende de basisopleidingen van de personeelsleden van het operationeel kader van de politiediensten, *B.S.* 14 januari 2009.

Boeken, tijdschriften, internetbronnen en persoonlijke correspondentie

Amnesty International, *homoseksuelen, homofobie, homohaar*, Retrieved from <http://www.amnesty.nl/mensenrechten/encyclopedie/homoseksuelen-homofobie-homohaar>

Baarda, D.B., de Goede, M.P.M., & van der Meer-Middelburg, A.G.E. (2007). *Basisboek interviewen: Handleiding voor het voorbereiden en afnemen van interviews*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Baba, Y., & Hebert, C. (2008). The Effects of Participation in a cultural awareness program on jail inmates, *Journal of Ethnic and Cultural Diversity in Social Work*, 91-113.

Bauwens, A. (2009). Twee theoretische modellen van daderbegeleiding. In *10 jaar justitiehuisen: Balans & Perspectieven. Congresverslagboek: Colloquium 2 & 3 september* (pp. 87-94). Federale Overheid Justitie.

Beyens, K., De Valck, S., & Vanbeselaere, M. (2004). Vijf jaar justitiehuisen: een rondetafelgesprek, *Panopticon*, 52-72 (6).

Beyens, K., & Decorte, T. (2008). Kwalitatieve dataverzameling. In J. Goethals & L. Pauwels (eds.) *Kwantitatieve en kwalitatieve criminologische onderzoeksmethodes: een introductie* (pp. 111-143). Leuven: Acco.

Bijbelonderzoekers, *Geregistreerde Islamieten in België en omstreken*. Retrieved from: <http://bijbelonderzoekers.multiply.com/journal/item/2789/2789>

Billiet, J., & Waege, H. (2006). *Een samenleving onderzocht. Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*. Antwerpen: De Boeck.

Bodein, M., & Annemans, G. (2005). *Het dwaze taboe. Een meta-analyse van internationale studies omtrent 'criminaliteit & etniciteit'*. Brussel: Uitgeverij Egmont.

Boeije, H. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Amsterdam: Boom onderwijs.

Boone, M. (2004). Reclassering. In F. Bovenkerk (eds.), *Multiculturaliteit in de strafrechtspleging* (pp.167-181). Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Bovenkerk, F. (2002). Multiculturele misdaad en Nederlands strafrecht, *Justitiële Verkenningen*, 28 (5), 50-60.

Bovenkerk, F. (2009). *Afscheidsrede: Etniciteit, criminaliteit en het strafrecht*, 36. Retrieved from <http://igitur-archive.library.uu.nl/law/2009-1029-200105/UUindex.html>

Bovens, R., & Overwater, J. (1985). *Reclasseringshulp aan allochtonen: inventarisatie naar knelpunten en organisatiestructuren*. Nederland: Ministerie van Justitie.

Cambré, B., & Waege, H. (2006). Kwalitatief onderzoek en dataverzameling door open interviews. In J. Billiet, & H. Waege (Reds.), *Een samenleving onderzocht. Methoden van sociaal-wetenschappelijke onderzoek* (pp. 181-221). Antwerpen: De Boeck.

Centrum voor Gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding (2006). *Jaarverslag 2005*. Brussel: Kanselarij Eerste minister.

Centrum voor Gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding (2008), *Focus 2011*.

Retrieved from:

http://www.diversiteit.be/?action=publicatie_detail&id=13&thema=2&select_page=216

Centrum voor Gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, *Werking van het Centrum en wetgeving*. Retrieved from: <http://www.diversiteit.be/>

Cole, B., & Wardak, A. (2006). Black and Asian men on probation: Social Exclusion, discrimination and experiences of criminal justice. In S. Lewis, P. Raynor, D. Smith & A. Wardak (eds.). *Race and Probation* (pp. 81-99). Devon: Willan Publishing.

Cornett-DeVito, M. M., & McGlone, E. L. (2000). Multicultural Communication Training for Law Enforcement Officers: A Case Study, *Criminal Justice Policy Review*, 11, 234-253 (3).

Davis, R.C., & Erez, E. (1998). Immigrant Populations as Victims: Toward a Multicultural Criminal Justice System. *U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, Research in brief*, 1-8 (5).

Decorte, T. & Zaitch, D. (2009). *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*. Leuven: Acco.

De Meyer, G. (2004). *Cultuur met een kleine c*, Leuven: Acco.

De Meyer, S. (2005). *Multiculturalism, and its implications on crime* [licentiaatsverhandeling]. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.

De Pauw, W. (2009). *Justitie onder invloed. Belgen en vreemdelingen voor de correctionele rechtbank in Brussel: 28 jaar straftoemeting in drugszaken*. Brussel: VUBPRESS.

De Valck, S. (1999). Naar een meer humane, toegankelijke en efficiënte justitie ... De uitdaging van justitiehuisen. *Panopticon*. 583-591 (6).

Dieren, A. (2011). De interculturele factor als uitdaging. Crossculturele aspecten in de praktijk van de mediator. In G. Frerks, M. Breukelaar, T. Jongbloed, F. Schonewille & M. Uitslag (red.) *Interculturele mediation* (pp. 23-38). Antwerpen: Maklu.

Easton, M., Ponsaers, P., Demarée, C., Vandevoorde, N., Enhus, E., Elffers, H., Hutsebaut, F. & Moor, L.G. (2009). *Multiple Community policing: hoezo?*. Gent: Academia Press.

Easton, M., Ponsaers, P., & Tange, C. (2008). *Out of the Box: een boek om te kleuren en te denken over interculturaliteit en politie: Diversiteit in diversiteit*. Brussel: Politeia.

Eppink, A. (1981). *Culturele verschillen en communicatie. Problemen bij de hulpverlening aan*

migranten in Nederland. Alphen aan den Rijn: Samsom Uitgeverij.

Federale Overheidsdienst Economie, K.M.O., Middenstand en Energie (2010). *Nationaliteit van de bevolking per gemeente*, Retrieved from:

http://economie.fgov.be/nl/modules/publications/statistiques/bevolking/nationalite_actuelle_de_la_population_par_commune.jsp

Federale Overheidsdienst Justitie, DG Penitentiaire inrichtingen (2010), *Activiteitenverslag 2011*, Retrieved from: http://www.moniteur.be/epi/doc/activiteitenverslag_2010_nl.pdf

Federale Overheidsdienst Justitie (2011), *Justitie in cijfers 2011*. Retrieved from: http://justitie.belgium.be/nl/binaries/JIC_2011_NL_tcm265-157786.pdf

Federale Overheidsdienst Justitie DG Justitiehuisen (2011). *Activiteitenrapport 2010*. Retrieved from: http://justitie.belgium.be/nl/binaries/mjh_2010_nl_tcm265-140110.pdf

Federale Overheidsdienst Justitie (2011). *Een betere toegang tot justitie*. Retrieved from: http://justitie.belgium.be/nl/binaries/Een%20betere%20toegang%20tot%20justitie_tcm265-138448.pdf

Federale Overheidsdienst Justitie (2012). *Thema's en Dossiers. Justitiehuisen. Verdachte misdrijf*. Retrieved from: http://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/justitiehuisen/verdachte_misdrijf

Federale Overheidsdienst Justitie, Directoraat-generaal Justitiehuisen, Dienst conceptuele aansturing en beleidsondersteuning, 15.02.2012, *uw vraag naar allochtonen, andere etniciteit en culturen*.(renate.vandenbergh@student.kuleuven.be).

FOD Justitie. Directoraat-generaal penitentiaire inrichtingen (2010). *Activiteitenverslag directoraat-generaal penitentiaire inrichtingen*. Retrieved from http://www.moniteur.be/epi/doc/activiteitenverslag_2010_nl.pdf

Feys, J. (1999). *Etniciteit en criminaliteitsonderzoek. Enkele bedenkingen bij de mogelijkheid van onderzoek naar de relatie tussen allochtonen en criminaliteit. Panopticon*. 510- 522(6).

G4S, *basisopleiding bewakingsagent*, Retrieved from: <http://www.g4s.be/nl-BE/What%20we%20do/Services/Training/Legal%20training/TRTB/>

Gibens, S. (2005). Justitieuuizen. *Welzijnsuids – Welzijnszorg*, Rechtshulp, 56, 99-118.

Hammer, M.R. (2008). The Intercultural Development Inventory (IDI): An Approach for assessing and building intercultural competence. In M.A. Moodian (Ed.), *Contemporary leadership and intercultural competence: Understanding and utilizing cultural diversity to build successful organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Hammer, M.R. (2009). *Intercultural Development Inventory v. 3 (IDI) Organization: Individual Profile Report*, Retrieved from: http://www.idiinventory.com/pdf/idi_sample.pdf

Hammer, M.R. (2011). Additional crosscultural validity testing of the Intercultural Development Inventory, *International Journal of Intercultural Relations*, 35, 474-487.

Hanrath, J. (2003). Slachtofferhulp. In F. Bovenkerk (eds.), *Multiculturaliteit in de strafrechtspleging*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Jackson, K.F., & Samuels, G.M. (2011). Multiracial Competence in Social Work: Recommendations for Culturally Attuned Work with Multiracial People, *Social Work*, 56, 235-245 (3).

Jonckheere, A., & Maes, E. (2010). Opgesloten of vrij onder voorwaarden in het kader van het vooronderzoek in strafzaken? Analyse van het profiel van verdachten en onder aanhoudingsmandaat en vrij onder voorwaarden (VOV) op basis van justitiële databanken (jaar 2008). In L. Pauwels, S. De Keulenaer, S. Deltenre, S. Pleysier, P. Ponsaers, E. Van Dael, L. Deschamps, H. Elffers, E. Maes, J. Goethals, R. Kerkab & J. Forceville (eds.), *Criminografische ontwikkelingen: van (victim)-survey tot penitentiaire statistiek* (pp. 107-140). Antwerpen: Maklu.

Justitieuhuis Antwerpen (2012). *Daderbegeleiding en Slachtofferonthaal*, Retrieved from <http://justitieuhuisantwerpen.be/>

Justitieuhuis Antwerpen (2012). *Afbeelding strafverloop*, Retrieved from <http://justitieuhuisantwerpen.be/beelden/Strafbepaling.png>

Karstedt, S. (2001). Comparing cultures, comparing crimes: challenges, prospects and problems for a global criminology, *Crime, Law & Social Change*, 36, 285-308.

Komen, M. (2005). *Straatkwaad en jeugdcriminaliteit: Naar een algemene of een etnisch-specifieke aanpak?*. Amsterdam: Het Spinhuis.

Kool, R. (2011). 'If you shoot one bird, the others will fly away' Culturele verschillen als remmende factor voor toepassing van herstelrecht bij minderjarigen.. In G. Frerks, M. Breukelaar, T. Jongbloed, F. Schonewille & M. Uitslag (red.) *Interculturele mediation* (pp. 45-56). Antwerpen: Maklu.

Lipsky, M. (1980). *Street-level Bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russel Sage Publications.

Mary, P. (2009). De justitiehuisen tussen humanisering en efficiëntie. Van de oorspronkelijke naar de huidige perspectieven. In *10 jaar justitiehuisen: Balans & Perspectieven. Congresverslagboek: Colloquium 2 & 3 september* (pp. 65-77). Federale Overheid Justitie.

Mortelmans, D. (2007). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven: Acco

Nederhoed, P. (2007). *Helder rapporteren. Een handleiding voor het opzetten en schrijven van rapporten, scripties, nota's en artikelen*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Nellis, M. (2003). Probation Training and the community justice curriculum. *British Journal of Social work*, 33, 943-959.

Pinto, D. (2004). *Interculturele communicatie, conflicten en management*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Ponsaers, P., Pauwels, L., & Decorte, T. (2008). De steekproeftrekking in kwantitatief en kwalitatief onderzoek. In J. Goethals & L. Pauwels (eds.) *Kwantitatieve en kwalitatieve criminologische onderzoeksmethodes: een introductie* (pp. 71-90). Leuven: Acco.

Ponterotto, J.G., Gretchen, D., Utsey, S.O., Rieger, B.P., & Austin, R. (2002). A Revision of the Multicultural Counseling Awareness Scale. *Journal of Multicultural counseling and development*, 30, 153-180 (7).

Portaal belgium.be, Informatie en Diensten van de Overheid. *Organisatie Justitiehuisen*. Retrieved from: <http://www.belgium.be/nl/justitie/Organisatie/justitiehuisen/>

Shadid, W.A. (2007). *Grondslagen van interculturele communicatie. Studieveld en werkterrein*. Kluwer.

Shearer, R.A., & King, P.A. (2004). Multicultural Competencies in Probation- Issues and Challenges, *Federal Probation*, 68, 3-9.

Silverman, D. (2010). *Doing Qualitative research*. London: SAGE publications Ltd.

Stad Antwerpen (2008). *Jaarboek 2008: bevolkingscijfers*. Retrieved from: <http://www.antwerpen.be/eCache/ABE/80/42/091.Y29udGV4dD04MDM2ODY3.html>

Talloon, D. (2012). Waarom intercultureelingsprocessen zo moeilijk ingang vinden. Enkele mythen ontkracht. *Tijdschrift voor welzijnswerk*. 36 (321), 23-28.

van den Bergh, G. (2011). Interculturele bemiddeling. Overbruggen van codeverschillen bij conflicten. In G. Frerks, M. Breukelaar, T. Jongbloed, F. Schonewille & M. Uitslag (red.) *Interculturele mediation* (pp. 57-62). Antwerpen: Maklu.

van San, M., & Leerkes, A. (2001). *Criminaliteit en criminalisering: Allochtone jongeren in België*. Amsterdam: Amsterdam University press.

Vanneste, C. & Jonckheere, A. (2009). Onderzoeksnota in het kader van de wetenschappelijke exploitatie van SIPAR, databank van de Justitiehuisen: Analyse van de gegevens betreffende het jaar 2006. *Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie*.

Vanneste, C., Jonckheere, A. & Burssens, D. (2009). Onderzoek betreffende de wetenschappelijke exploitatie van databanken in het kader van de Justitiehuisen: Voorstelling van het onderzoek. *Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie*.

Vanneste, C., & Burssens, D. (2011). Bemiddeling in strafzaken: onderzoeksnota in het kader van de wetenschappelijke exploitatie van SIPAR, databank van de Justitiehuisen. *Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie*.

Vermeersch, E. (2011). *De multiculturele samenleving*. Antwerpen: Luster.

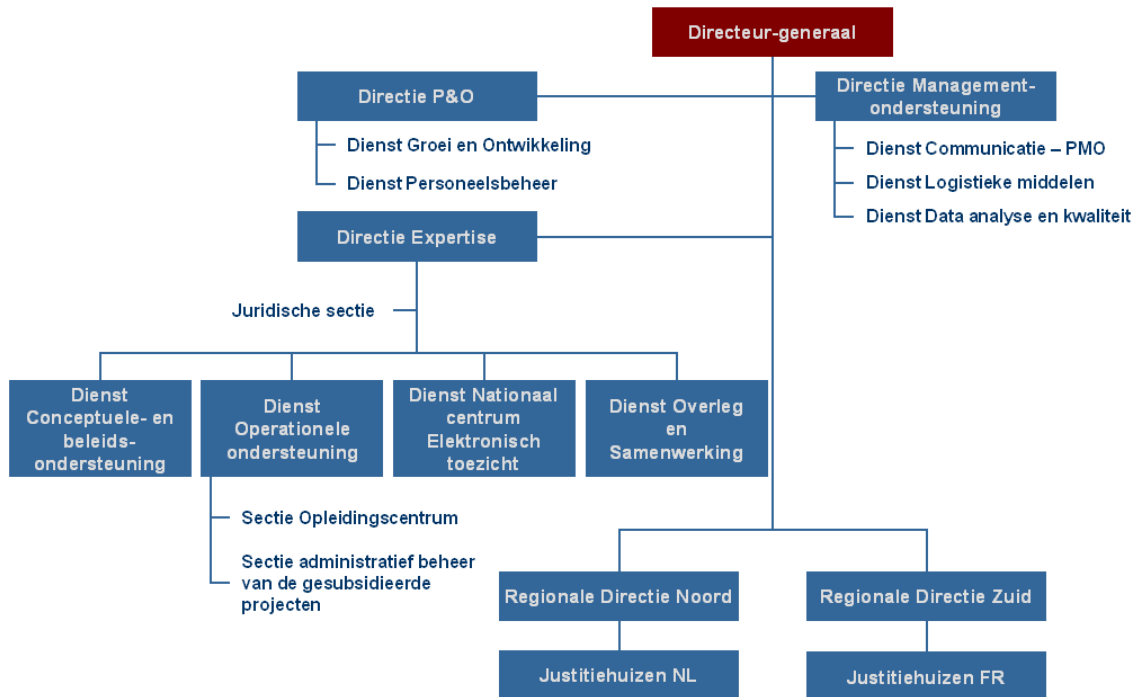
Walgrave, L. (2007). Vijf onwetenschappelijke evidenties naar aanleiding van de dodelijke messteken op Joe Van Holsbeek. In J. Christiaens, E. Enhus, A. Nuytiens, S. Snacken & P. Van Calster (eds.), *Criminologie: tussen kritiek en realisme* (pp.417-426). VUBPRESS: Brussel.

Ward, T., Melser, J., & Yates, P.M. (2007). Reconstructing the Risk-Need-Responsivity model: A theoretical elaboration and evaluation, *Aggression and Violent Behavior*, 12, 208-228.

Williams, P. (2006). Designing and delivering programmes for minority ethnic offenders. In S. Lewis, P. Raynor, D. Smith & A. Wardak (eds.), *Race and Probation* (pp. 145-163). Devon: Willan Publishing.

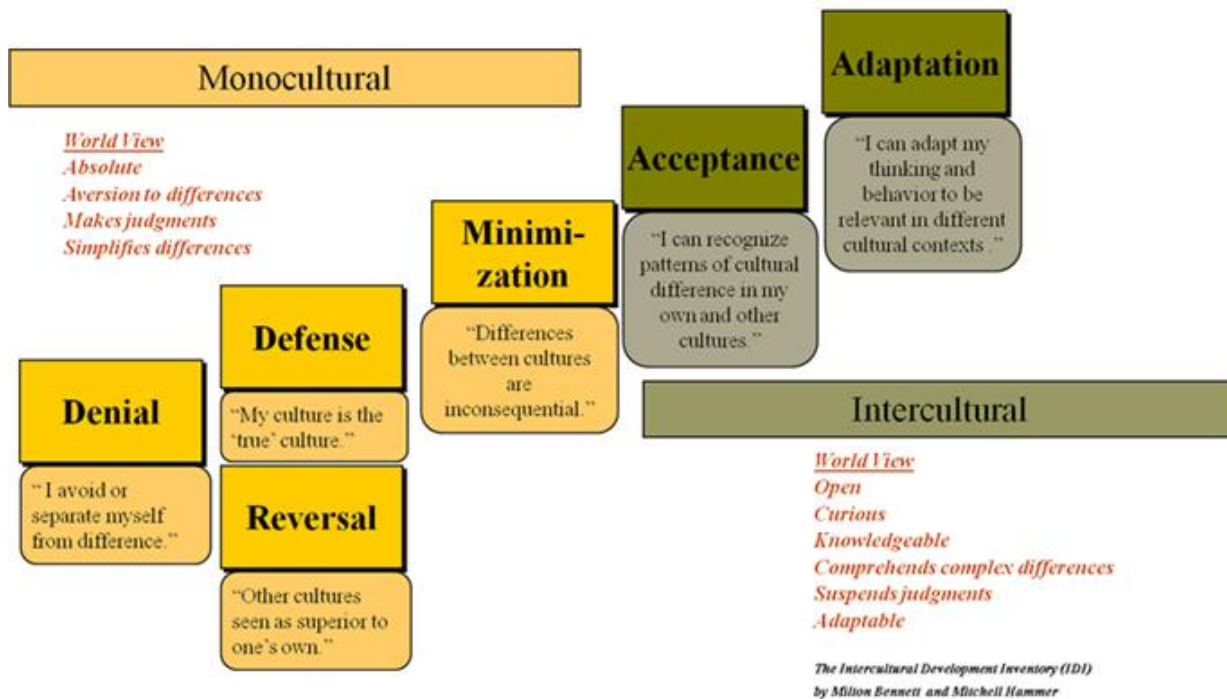
Bijlagen:

Bijlage 1: Organogram Directoraat-Generaal Justitiehuisen

Bijlage 2: Schematische voorstelling en beschrijving van de Intercultural Development Index

IDI Stages

Figuur: Intercultural Development stages

Denial: An orientation that likely recognizes more observable cultural differences (e.g., food) but, may not notice deeper cultural differences (e.g., conflict resolution styles), and may avoid or withdraw from cultural differences.

Polarization: A judgmental orientation that views cultural differences in terms of “us” and “them”. This can take the form of:

Defense: An uncritical view toward one’s own cultural values and practices and an overly critical view toward other cultural values and practices.

Reversal: An overly critical orientation toward one’s own cultural values and practices and an uncritical view toward other cultural values and practices.

Minimization: An orientation that highlights cultural commonality and universal values and principles that may also mask deeper recognition and appreciation of cultural differences.

Acceptance: An orientation that recognizes and appreciates patterns of cultural difference and commonality in one's own and other cultures.

Adaptation: An orientation that is capable of shifting cultural perspective and changing behavior in culturally appropriate and authentic ways.

Cultural Disengagement: A sense of disconnection or detachment from a primary cultural group.

Bijlage 3: Schematische voorstelling theorie van Bernstein

	WIJ-CULTUUR		IK-CULTUUR	
	<i>groep- en rolgericht</i>		<i>persoon-gericht</i>	
impliciete communicatiecodes (d.w.z. alleen mensen uit subcultuurgroepen begrijpen elkaar; elke subgroep in A heeft zijn eigen werkelijkheid)	<p>A</p> <p>eigen voorstelling van de 'werkelijkheid'; in de communicatie is de inhoud van ondergeschikt belang, terwijl het betrekkingaspect prevaleert</p> <p>beheerst door vorm, rolgedrag en -relatie</p> <p>↓</p>		<p>C</p> <p>nadruk op individu plus zijn verantwoordelijkheid persoonlijke relatie</p> <p>↓</p>	
expliciete communicatiecodes (d.w.z. er is begrip mogelijk voor doen en laten van anderen)	<p>B</p> <p>meerdere 'werkelijkheden' mogelijk</p> <p>vorm plus inhoud van het gezegde belangrijk</p> <p>rolgedrag gedifferentieerd binnen één persoon</p>		<p>D</p> <p>inhoud van het gezegde van groot belang</p> <p>persoonlijke gevoelens zelfontplooiing</p>	

A	• waarden	: vroomheid, eergevoel, eerbied voor rollen
	• fouten	: formele overtredingen tegen de sociale structuur
B	• opvattingen over het ik	: passief en ongedifferentieerd element in een gestructureerde omgeving
	• communicatie	: vorm belangrijk
C	• waarden	: plicht
	• fouten	: niet beantwoorden aan eisen van sociale orde en structuur
D	• het ik	: wordt gezien als actieve tussenpersoon, innerlijk gedifferentieerd, maar wel beantwoordend aan rollen
	• communicatie	: vorm en inhoud belangrijk
C	• waarden	: oprechtheid, echtheid, een man een man, een woord een woord
	• fouten	: huichelarij, wreedheid, niet aanvaarden van frustraties, het niet flink zijn
D	• het ik	: wordt gezien als gedifferentieerde tussenpersoon die een ongestructureerde omgeving probeert te beheersen
	• communicatie	: inhoudelijk, maar betekenis verschilt per sub-populatie
D	• waarden	: persoonlijk geluk, succes en ontplooiing, weldoen aan de mensheid
	• fouten	: niet voldoen aan jezelf (individuele en collectieve schuld)
D	• het ik	: is steeds 'onderwerp', gedifferentieerd, handelend, actief
	• communicatie	: inhoud belangrijk + 'persoonlijke' vormgeving

Figuur: groep- en persoon-gerichte samenleving in relatie met expliciete en impliciete communicatie (Eppink, 1981, p. 25)

Bijlage 4: Brief: medewerking tot onderzoek

Directeur-Generaal Annie Devos
Directoraat-Generaal Justitiehuisen
Federale Overheidsdienst Justitie
Waterloolaan 115
1000 Brussel

Roeselare, 18 maart 2012

Medewerking tot onderzoek

Geachte directeur-generaal, geachte mevrouw Annie Devos,

Als student van de master criminologische wetenschappen aan de Katholieke Universiteit Leuven voer ik in het kader van mijn meesterproef een onderzoek naar de praktische ervaringen van justitieassistenten in omgang met allochtonen (in brede zin: andere culturen en etniciteiten) onder begeleiding van Jolynn Debacker en professor Jeroen Maesschalck.

Met het onderzoek wil ik nagaan hoe de justitieassistenten de omgang ervaren met allochtonen en wat hun opinie ten aanzien van culturele diversiteitsprogramma's is. Graag zou ik u dan ook willen vragen of u bereid bent om uw toestemming te verlenen aan dit onderzoek. Meer bepaald zou ik willen vragen of ik een persoonlijk interview mag afnemen met justitieassistenten, die geregeld in contact komen met allochtonen zowel bij daderbegeleiding, slachtofferonthaal en andere opdrachten. Wat betreft de discretie van het onderzoek, garandeer ik de volledige vertrouwelijkheid van de justitieassistenten bij zowel de verwerking, de analyse, als de rapportage van de onderzoeksresultaten.

Ik ben dan ook zo vrij in de loop van volgende week telefonisch contact met u of een aangewezen persoon op te nemen om verdere afspraken in verband met het onderzoek vast te leggen.

Ik dank u om dit verzoek in overweging te nemen.

Met de meeste hoogachting,

Renate Vandenberghe

Bijlage 5: Email: medewerking tot onderzoek

Medewerking tot onderzoek

Geachte directrice X,

Als student van de master criminologische wetenschappen aan de Katholieke Universiteit Leuven voer ik in het kader van mijn meesterproef een onderzoek naar de praktische ervaringen van justitieassistenten in het contactverloop met cliënten met een andere culturele achtergrond (allochtonen) onder begeleiding van Jolynn Debacker en professor Jeroen Maesschalck.

Met mijn onderzoek wil ik nagaan hoe de justitieassistenten het contact ervaren met cliënten met een andere culturele achtergrond en wat hun opinie ten aanzien van multiculturele programma's is. Graag zou ik u dan ook willen vragen of u bereid bent om uw toestemming te geven voor dit onderzoek. Meer bepaald zou ik willen vragen of ik een persoonlijk interview mag afnemen met één justitieassistent, die geregeld in contact komt met allochtonen tijdens de opdracht van daderbegeleiding, slachtofferonthaal of bemiddeling. Het interview zal maximaal een halfuur in beslag nemen. Wat betreft de discretie van het onderzoek, garandeer ik de volledige vertrouwelijkheid van de justitieassistent bij zowel de verwerking, de analyse, als de rapportage van de onderzoeksresultaten.

Ik ben dan ook zo vrij in de loop van volgende week telefonisch contact met u of een aangewezen persoon op te nemen om een eventuele afspraak voor een persoonlijk interview vast te leggen.

Ik dank u om dit verzoek in overweging te nemen.

Met de meeste hoogachting,

Renate Vandenberghe

Bijlage 6: Interviewschema

Ik ben een masterstudente in de criminologische wetenschappen. In het kader van mijn meesterproef doe ik een studie naar de praktische ervaringen van justitieassistenten ten aanzien van cliënten met een andere culturele achtergrond. Er zal in het interview ook naar uw mening over multiculturele programma's gevraagd worden. Ik wil hierbij benadrukken dat alles wat u me hier vertelt vertrouwelijk zal behandeld worden. Indien het voor u geen probleem is, zou ik graag dit interview opnemen om het interview correct te verwerken. De opname zal meteen gewist worden wanneer deze verwerkt is. Er kunnen uitspraken in de meesterproef van u terugkomen, maar die zullen altijd anoniem genoteerd worden. Het interview zal een halfuur in beslag nemen. Tijdens het interview kan het zijn dat ik af en toe aantekeningen maak om structuur aan te brengen voor mezelf. Hebt u zelf vragen?

Algemeen onderdeel

- Welke taken voert u voornamelijk uit in het justitiehuis?
En/Of Uit wat bestaan uw opdrachten bij het slachtofferonthaal in de rechtbank?

- Zijn er bepaalde initiatieven of richtlijnen opgesteld binnen het justitiehuis (of door de procureur des Konings) ten aanzien van personen met een andere cultuur?

Contactverloop cliënten met een andere culturele achtergrond

- Kunt u vertellen over uw ervaringen met cliënten met een andere culturele achtergrond? (indien onduidelijk, tijdens welke opdracht, algemene of specifieke ervaringen, wat bij de persoon opkomt)
- Zijn er specifieke gebeurtenissen die u bijgebleven zijn?
- Kunt u wat meer vertellen over het persoonlijk contactverloop met cliënten met een andere culturele achtergrond? (indien nodig voorbeelden geven zoals de relatievorming)
- Zijn er bepaalde verschillen vast te stellen tussen het contact met cliënten met een andere culturele achtergrond en andere cliënten?
- Indien er zich specifieke culturele verschillen of problemen voordoen, hoe gaat u daar mee om? (bijvoorbeeld specifieke familiale drama's: eegerelateerd, *intrafamiliaal geweld...*)
- Stelt u zich anders op ten aanzien van cliënten met een andere culturele achtergrond dan tegenover de andere cliënten?

Neemt u altijd dezelfde of soms een andere houding aan ten aanzien van cliënten met een culturele achtergrond? (andere formulering, houding: gedragsmatig, gevoelsmatig of cognitief; bijvoorbeeld: een andere gespreksvoering of andere gedragingen stellen)

Moeilijkheden tijdens het contactverloop

- Ondervindt u tijdens uw onderlinge contacten bepaalde struikelblokken of moeilijkheden?
Hoe gaat het u om met deze struikelblokken of moeilijkheden?
(indien bepaalde aspecten van de hypothesen niet aan bod komen, deze apart bevragen)

Taal en communicatie

- Uit de literatuur komt vaak *taal en communicatie* naar voren als een hindernis in het contact en de relatievorming. Hoe gaat het u daar mee om? (doorvragen naar de aanpak)
- Indien gebruik gemaakt wordt van een tolk, maakt dit een verschil uit bij *het uitvoeren van uw opdracht*?

Opvattingen

- In bepaalde culturen bestaan er andere *opvattingen over de leefwereld*, bijvoorbeeld de betekenis van het individu, verantwoordelijkheid, de positie van de vrouw, bepaalde verhoudingen, status, rolverdeling... komt u soms in contact met cliënten die er andere opvattingen op nahouden?
Zoja, welke opvattingen komen vaak naar voor?
Vormt deze opvattingen moeilijkheden in het contactverloop?
Vormt deze opvattingen moeilijkheden bij *het uitvoeren van uw opdracht*?
Hoe gaat u om met deze opvattingen?

Gebruiken en gewoonten

- Bepaalde *gebruiken en gewoonten* zijn geregeld vermeld als een struikelblok in het contact leggen of onderhouden, bijvoorbeeld: het geregeld te laat komen op afspraak. Zijn er bepaalde gebruiken en gewoonten die u als storend ervaart? Zo ja, welke?
Hoe gaat het u om met deze gebruiken en gewoonten?

Multiculturele programma's en initiatieven

- Hebt u enige kennis over het bestaan van multiculturele programma's bijvoorbeeld interculturele communicatie opleidingen, bepaalde multiculturele initiatieven voor slachtoffers en daders?

- In het justitiehuis ging er tot enkele jaren terug een opleiding door over interculturele communicatie voor justitieassistenten. Deze training bood in een tweedaagse cursus vaardigheden en kennis in omgang met andere culturen aan. Vindt u het nuttig dat zo'n opleidingen gegeven worden?
  - Waarom wel of niet?
  - Zou u een dergelijke opleiding volgen?

- Bepaalde programma's of initiatieven richten zich algemeen tot het benaderen van personen met een andere culturele achtergrond, bijvoorbeeld anderstalige slachtoffers, het opzetten van aparte programma's voor daders van een andere cultuur. Denkt u dat zo'n initiatieven nodig zijn? (doorvragen over de buitenlandse initiatieven mogelijk binnen het uitvoeren van hun opdracht)

- Zijn er bepaalde initiatieven die u zelf voorstelt die er te kort zijn voor justitieassistenten en/of justitiehuisen? (indien ja, waarom?)

Afronding

Ik ben aan het einde van het interview gekomen. Hebt u zelf nog aanvullingen of zaken toe te voegen?

Ik wil u alvast hartelijk bedanken voor uw medewerking aan het onderzoek. Ik zal u mijn persoonlijke gegevens meegeven. Stel dat er nog verdere vragen zijn over het onderzoek, kunt u me daarover contacteren. Indien u interesse heeft in de resultaten van het onderzoek, wil ik u die altijd bezorgen.